

AALST SINT- MARTINUSKERK FASE VIII

EINDVERSLAG – 2022H67
ARCHEOLOGISCHE OPGRAVING

KLINKENBORG S.

DOSSIERSAMENSTELLING

Sigrid Klinkenborg

PROJECT

Archeologische opgraving
Projectcode: 2022H67
Projectnaam: 12-AAL-SMK
SOLVA Eindrapport nr. 322

OPDRACHTHOUDER

SOLVA
Projectteam: Archeologie
Gentsesteenweg 1B
9520 SINT-LIEVENS-HOUTEM
Tel: 053/64 65 20
info@so-lva.be

BEWAARPLAATS ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE

Erkend onroerend erfgoeddepot SOLVA archeologisch depot
p/a Industrielaan 25b
9320 EREMBODEGEM
Tel: 053/64 65 36
archeologie@so-lva.be

WETTELIJK DEPOTNUMMER

D/2025/12.857/10

Copyright: Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SOLVA. Alle foto's, tenzij anders vermeld: © SOLVA.

INHOUDSTAFEL

3.1	ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	7
3.2	SAMENVATTING VAN HET ARCHEOLOGISCH VOORONDERZOEK EN DE RESULTATEN	10
3.3	DE ONDERZOEKSOPDRACHT.....	10
3.4	VRAAGSTELLING	10
3.5	WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN DE OPGRAVING	11
4.1	TEKSTUELE BESCHRIJVING EN MOTIVERING VAN DE BIJ HET ASSESSMENT GEHANTEERDE METHODEN, TECHNIEKEN EN CRITERIA	19
4.2	BESCHRIJVING VAN DE OBSERVATIES EN REGISTRATIES UIT HET ASSESSMENT	19
4.3	TEKSTUELE BESCHRIJVING VAN HET POTENTIEEL VOOR WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK EN DE AARD DAARVAN, MET WAARDERING	19
4.4	TEKSTUELE BESCHRIJVING VAN HET UIT TE VOEREN ONDERZOEK	20
5.1	BESCHRIJVING VAN HET KADER VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE	23
5.2	BESCHRIJVING VAN DE BODEMS EN ANDERE COMPLEXEN VAN AARDKUNDIGE EENHEDEN	43
5.3	BESCHRIJVING VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE AAN DE HAND VAN HET SPORENBESTAND OF DE VONDSTENSPREIDING.....	44
5.4	BESCHRIJVING VAN HET BESTAND AAN CULTURELE VONDSTEN EN NATUURWETENSCHAPPELIJKE VONDSTEN	66
5.5	DATERING EN INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE.....	71
5.6	SYNTHESE VAN DE KENNIS OVER DE ARCHEOLOGISCHE SITE	72
5.7	DE ONDERZOEKSVRAGEN EN ONDERZOEKSDOELEN BEANTWOORD	74
5.8	SAMENVATTING VAN HET ONDERZOEK (GERICHT OP GESPECIALISEERD PUBLIEK)	74
5.9	SAMENVATTING VAN HET ONDERZOEK (GERICHT OP NIET-GESPECIALISEERD PUBLIEK).....	75
6.1	BOEKEN	76
6.2	ARTIKELS.....	76
6.3	WEBSITES.....	76
7.1	HANDLEIDING BIJ HET RAADLPEGEN VAN DE BIJLAGEN	77
7.2	LIJSTEN.....	78
7.3	GRONDPLAN.....	78

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: Topografische kaart met aanduiding van het projectgebied (Bron: NGI, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).	7
Figuur 2: Kadasterkaart van het projectgebied (Bron agentschap Digitaal Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).	8
Figuur 3: Kadasterkaart met aanduiding van het projectgebied en projectie van sporen en vondstenconcentraties (bron: agentschap Digitaal Vlaanderen; digitaal aangemaakt op 20/06/2025).	9
Figuur 4: Grondplan met de geplande uitgravingen tegenover de uiteindelijk uitgevoerde zones.	18
Figuur 5: Ligging van het projectgebied op de topografische kaart. (Bron: NGI, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).	23
Figuur 6: Ligging van het projectgebied op regionaal niveau. Blauw: zandstreek; geel: zandleemstreek; rood: leemstreek (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).....	24
Figuur 7: Ligging van het projectgebied ten opzichte van de archeologische zone van Aalst (Bron: agentschap Onroerend Erfgoed, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).	25
Figuur 8: Gewestplan met aanduiding van het projectgebied (Bron: departement Omgeving, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).	25
Figuur 9: Ligging van het projectgebied op de Quartairgeologische kaart (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).	28
Figuur 10: Ligging van het projectgebied op de Tertiairgeologische kaart (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).	28
Figuur 11: Hoogtemodel van het projectgebied en omgeving (DHM II, DTM, raster, 1 m resolutie; bron: agentschap Digitaal Vlaanderen, eigen bewerking; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).....	29
Figuur 12: Hoogtemodel van het projectgebied en omgeving (DHM II, DTM, raster, 1 m resolutie; bron: agentschap Digitaal Vlaanderen, eigen bewerking; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).....	30
Figuur 13: Hoogteprofiel van het projectgebied (DHM II, DTM, raster, 1 m resolutie; bron: agentschap Digitaal Vlaanderen, eigen bewerking; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).....	30
Figuur 14: Hoogteprofiel van het projectgebied (DHM II, DTM, raster, 1 m resolutie; bron: agentschap Digitaal Vlaanderen, eigen bewerking; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).....	31
Figuur 15: Bodemtypekaart van het projectgebied (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).	31

Figuur 16: Bodemassociatiekaart van het projectgebied (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).	32
Figuur 17: Lokalisatie van de vroegmiddeleeuwse sites. (overgenomen uit: De Groote 2013, 9).	33
Figuur 18: Lokalisatie van de volmiddeleeuwse sites. (overgenomen uit: De Groote 2013, 19).	34
Figuur 19: Overzicht van de bouwfases (Robijns 1997).	36
Figuur 20: Aanduiding van het projectgebied op het georeferentie stadsplan van Aalst door Jacob van Deventer (Bron: KBR; eigen bewerking; digitaal aangemaakt op 20/06/2025).	39
Figuur 21: Uitsnede uit het stadsplan van Aalst door Antonius Sanderus (1641-1644; bron: Geheugenvanmeerland.nl; eigen bewerking; digitaal aangemaakt op 20/06/2025).	40
Figuur 22: Aanduiding van het projectgebied op het georeferentie plan van de Atlas der Buurtwegen (Bron: agentschap Digitaal Vlaanderen; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).	40
Figuur 23: Weergave van de CAI-locaties, de GGA-locaties (Gebieden Geen Archeologie) en de archeologische zone van Aalst (Bron: agentschap Onroerend Erfgoed geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).	43
Figuur 24: Overzicht van de verschillende werkputten.	46
Figuur 25: Grondplan A van werkput XXXVI.	48
Figuur 26: Grondplan B van werkput XXXVI.	48
Figuur 27: Grondplan C van werkput XXXVI.	49
Figuur 28: Grondplan A van werkput XXXVII.	58
Figuur 29: Grondplan A van werkput XXXVIII.	59
Figuur 30: Profiel van werkput XXXVIII.	60
Figuur 31: Grondplan van de kelderruimtes geprojecteerd op de bovenliggende kerkruimtes. De keldermuren zijn in rood weergegeven. De kelderannex waarvan sprake is de kleinste, meest noordoostelijk gelegen ruimte.	62
Figuur 32: Grondplan van de kelderannex, geprojecteerd op de bovenliggende kerkruimte. De keldermuren zijn in rood weergegeven.	64

LIJST VAN AFBEELDINGEN

Afbeelding 1: Zicht op het uitgraven van werkput XXXVII.	16
Afbeelding 2: Zicht op het uitgraven van werkput XXXVIII.	16
Afbeelding 3: Zicht op het profiel van de onderzoekszone in 1997-1998. De twee fases die te herkennen zijn in de begravingen zijn duidelijk zichtbaar (Foto: Agentschap Onroerend Erfgoed).	41
Afbeelding 4: Zicht op 2 muurmassieven uit de opgraving van 2017, die elk toe te wijzen zijn aan een andere fase van de kerk. Het linkse massief is wellicht een restant van een Romaanse voorloper van de kerk, het rechtse massief is van nog oudere datum.	42
Afbeelding 5: scheidingsmuur XXXVI-26 die de ruimte oorspronkelijk opsplijste, vermoedelijk in een binnen- en een buitenruimte.	50
Afbeelding 6: Vloer XXXVI-12 in het zuidelijke deel van de sacristie die de huidige vloerbekleding voorafging en die gelijktijdig is aan de tegelvloer die in het noordelijke deel van de sacristie nog steeds in gebruik was.	50
Afbeelding 7: Opmaaklagen van tegelvloer XXXVI-12 en vrij veel recente verstoringen.	51
Afbeelding 8: Uitbraakspoor XXXVI-26 (aangeduid in witte stippellijn).	52
Afbeelding 9: Muurrestant XXXVI-29 (met rode stippellijn weergegeven).	52
Afbeelding 10: Muur- en vloerresten in de noordwestelijke zone van de sacristie tussen de twee steunberen.	53
Afbeelding 11: Kasseivloer XXXVI-13.	55
Afbeelding 12: Restant van de kasseivloer tussen muren XXXVI-7 en XXXVI-8 en de opmaaklaag van deze kasseien ten westen ervan.	55
Afbeelding 13: Opmaak- of voorbereidingslaag XXXVI-31 onder de kasseivloer.	56
Afbeelding 14: Riool XXXVI-48 met bezinkput en muurrestant XXXVI-47.	56
Afbeelding 15: Sokkel XXXVI-33.	57
Afbeelding 16: Foto van werkput XXXVII met in de linkerbovenhoek van het vlak de top van het keldergewelf.	58
Afbeelding 17: Foto van grondplan A in werkput XXXVIII.	60
Afbeelding 18: Foto van sterk verstoorde inhumatie XXXVIII-S01-1.	61
Afbeelding 19: De kelderannex voor aanvang van de opkuis.	62
Afbeelding 20: De kelderannex na opkuis.	63
Afbeelding 21: Selectie van de voorwerpen die tussen het afval in de kelderannex zaten.	63
Afbeelding 22: Zuidelijke wand van de kelderannex met de dichtgemetselde deuropening.	64
Afbeelding 23: Opengewerkte nissen in de muren van de kelderannex.	65
Afbeelding 24: Plafond kelderannex met dichtgemetselde opening.	66
Afbeelding 25: In situ foto.	67
Afbeelding 26: Dierlijk botmateriaal.	68
Afbeelding 27: Restanten neonaat.	68
Afbeelding 28: Restanten van juveniel individu.	69
Afbeelding 29: Restanten volwassen individu.	70
Afbeelding 30: Los bot volwassen individuen.	70

1 DANKWOORD

Vooreerst willen we alle partners bij dit project bedanken voor de vlotte samenwerking: in de eerste plaats zijn dit Stad Aalst en de Stedelijke Diensten. Daarnaast zijn we ook de firma Monument Vandekerckhove met Femke Van Renterghem en haar ploeg én architectenbureau Karel Breda met Isolde Verhulst en Maud Rochez erkentelijk voor de logistieke ondersteuning en de goede samenwerking op het terrein.

2 INLEIDING

De stad Aalst wenst, in het kader van fase VIII van de restauratie van de Sint-Martinuskerk, in de kapittelzaal en de sacristie een nieuwe vloer aan te leggen en in de noordoostelijke hoek van de kelder (aan de zijde van de Dirk Martenskapel) een grondige opkuis uit te voeren. Als bijkomend gevolg van deze werken dienen er tevens nieuwe afvoerleidingen gegraven te worden aan de buitenzijde van de kerk.

De werken in de kapittelzaal en de sacristie omvatten het uitbreken van de huidige vloer met tapijttegels en de aanleg van een nieuwe eiken plankenvloer, inclusief betonfundering. In de noordoostelijke kelderruimte wordt een grondige opkuis gepland van het historische afval dat er geaccumuleerd werd. Het betreft meer bepaald een afvalhoop achter een laag gemetst muurtje. Gezien de positie ervan ter hoogte van de gedenkplaat van Dirk Martens in de kerk, de aanwezigheid van toegemetste nissen en een toegemetste opening in het plafond, valt een oorspronkelijke functie van deze ruimte als grafkelder niet uit te sluiten.

Gelet op het feit dat het werkzaamheden betreft aan een beschermd monument, en gelet op het historische en archeologische belang van deze locatie is een archeologisch onderzoek voorafgaand aan de eigenlijke werken noodzakelijk. Hoewel de geplande ingrepen beperkt zullen zijn in omvang en in diepte, bestaat immers de kans dat er muur- en vloerresten, inhumatiegraven, oude wegtracés en andere sporen aanwezig zijn die onderzocht moeten worden. Het onderzoek van deze sleuven werd door SOLVA uitgevoerd van 25 tot 28 oktober 2022, 8 november 2022 en 12 en 13 juli 2023

Het voorliggende rapport behandelt de resultaten van dit onderzoek.

3 BESCHRIJVING VAN DE UITGEVOERDE WERKEN

3.1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode: 2022H67

Sitecode: 12-AAL-SMK

Naam en erkenningsnummer erkende archeoloog:

SOLVA OE/ERK/Archeoloog/2015/00038

Locatie: 9300 Aalst, Priester Daensplein, Sint-Martinuskerk (figuur 1)

Bounding box:

Punt 1: x=126975,8749; y=180915,1388

Punt 2: x=127005,8986; y=180880,9084

Kadastrale gegevens + kaart: Aalst, afdeling 1, sectie A, 1271

Topografische kaart: zie figuur 1

Betrokken actoren en specialisten:

-Erkend archeoloog: Sigrid Klinkenberg

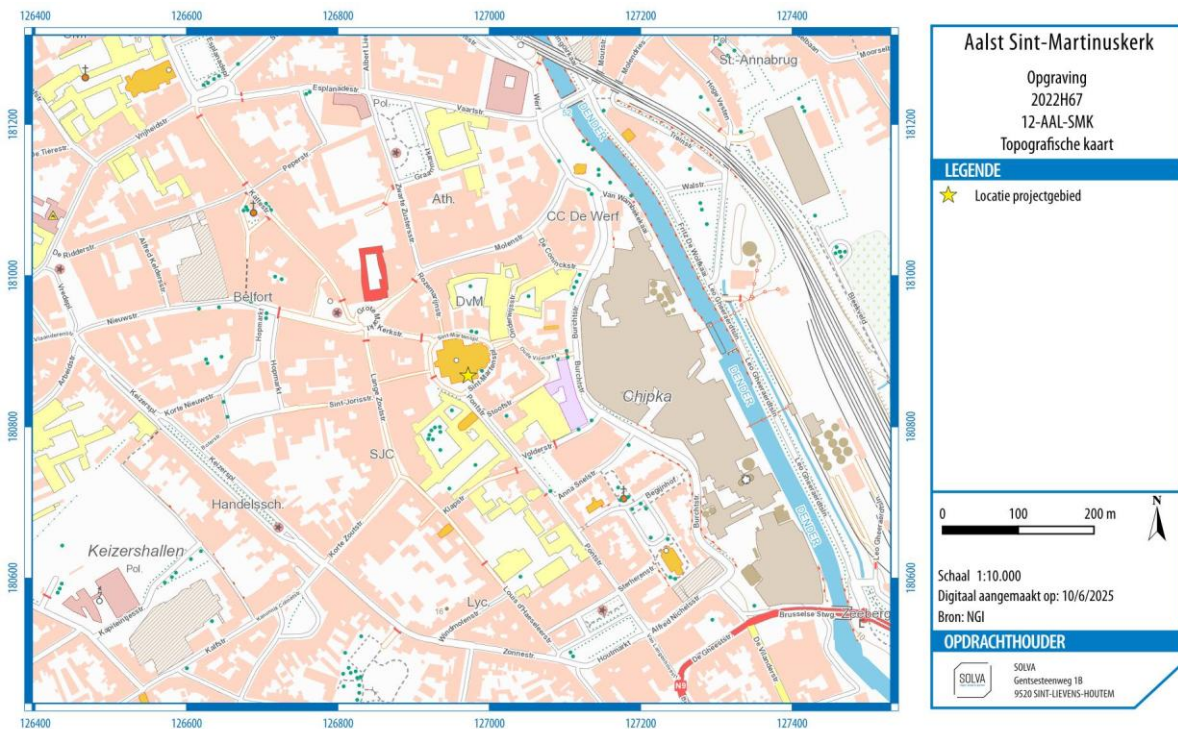
-Tekst: Sigrid Klinkenberg en Liesbeth Massagé

-Kaartmateriaal: Ewoud Deschepper

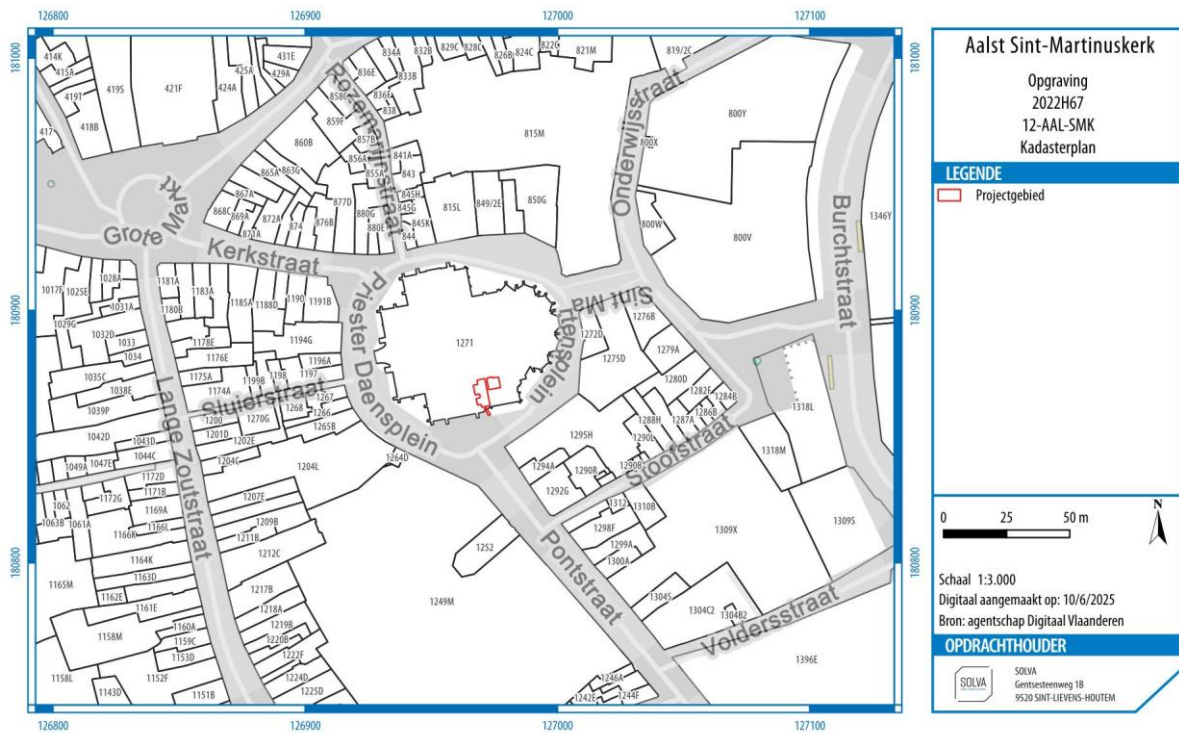
-Redactie: Bart Cherretté

Wetenschappelijke advisering: niet van toepassing

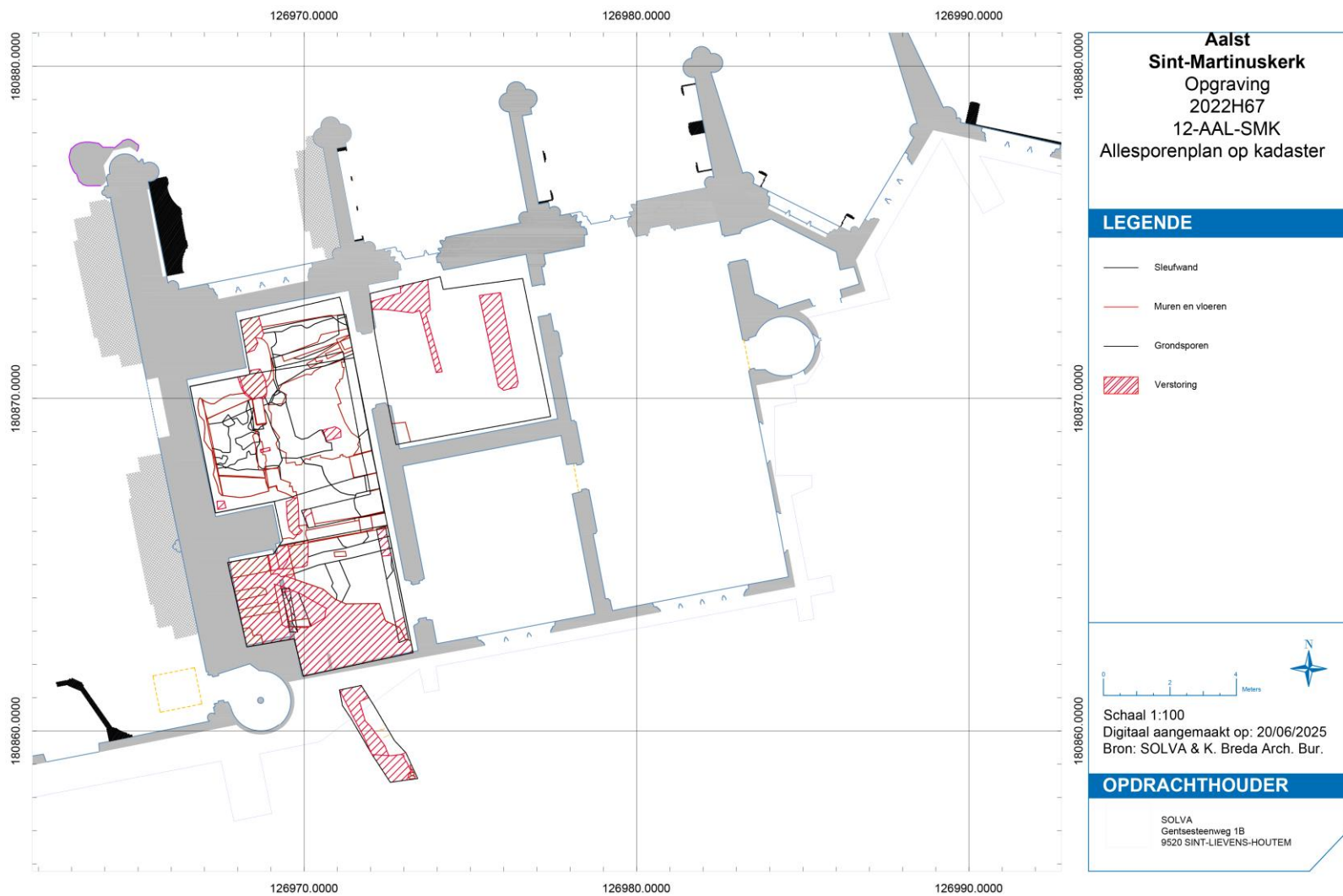
Begin- en einddatum: 25 tot 28 oktober 2022, 8 november 2022 en 12 en 13 juli 2023

Figuur 1: Topografische kaart met aanduiding van het projectgebied (Bron: NGI, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).

Figuur 2: Kadasterkaart van het projectgebied (Bron agentschap Digitaal Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).

Figuur 3: Kadasterkaart met aanduiding van het projectgebied en projectie van sporen en vondstenconcentraties (bron: agentschap Digitaal Vlaanderen; digitaal aangemaakt op 20/06/2025).

3.2 SAMENVATTING VAN HET ARCHEOLOGISCH VOORONDERZOEK EN DE RESULTATEN

Gezien de beperkte omvang en diepte van de geplande ingrepen, werd geen voorafgaandelijk vooronderzoek uitgevoerd.

3.3 DE ONDERZOEKSOPDRACHT

De Sint-Martinuskerk bevindt zich in de oudste ontstaanskern van Aalst en was tot 1873 de enige parochiekerk van Aalst. De oudste vermelding van de kerk dateert van 1183. Zeer waarschijnlijk is de kerk van oudere datum. Het patronaat van Sint-Martinus was vooreerst zeer succesvol van de 6de tot de 8ste eeuw. Koningen en adellijke grootgrondbezitters kozen hem als patroonheilige van hun domeinkerken. De ligging van deze kerk vlakbij het Zelhof (de vermeende Karolingische domeinhoeve) maakt het aannemelijk dat ze de oorspronkelijke domeinkerk van de villa Alost was. Verschillende indicaties (naamgeving, historische context, topografische ligging, archeologische indicaties) duiden op een mogelijk vroegmiddeleeuwse oorsprong.

Het archeologisch onderzoek kan dus een wezenlijke bijdrage leveren aan onze kennis van de vroegste geschiedenis van Aalst. Er kunnen nieuwe bouwhistorische inzichten verworven worden ivm vroegere bouwfases van de kerk en er kan een beeld verkregen worden van de ruimtelijke spreiding en indeling van het kerkhof rond de kerk. Bovendien kunnen antropologische gegevens ingewonnen worden, die tegenover de reeds eerder geboekte onderzoeksresultaten van de opgravingen binnen de kerk kunnen geplaatst worden. Het aantreffen van oudere sporen, van voor de inrichting als parochiekerk, is niet uitgesloten. De ligging van het onderzoeksgebied bovenop een zandopduiking langsheen de Dender, maakt dit immers een geschikte locatie voor menselijke aanwezigheid doorheen de tijd.

Archeologisch erfgoed binnen historische gebouwen bevindt zich vaak op geringe diepte, zoals blijkt uit diverse kerk- en kloosteropgravingen in Vlaanderen. Dit is ook in de Sint-Martinuskerk het geval: tijdens het onderzoek door SOLVA in 2017 werden de eerste archeologische sporen reeds op 20 cm onder het huidige vloerniveau aangetroffen.

Het mee opnemen van de geplande opkuis van de noordoostelijke kelderruimte (de annex) in het archeologisch onderzoek is eveneens van belang. Gezien de positie van deze annex ter hoogte van de gedenkplaat van Dirk Martens in de kerk, de aanwezigheid van toegemete nissen en een toegemete opening in het plafond, is een oorspronkelijke functie van deze ruimte als grafkelder immers niet uit te sluiten.

3.4 VRAAGSTELLING

Gelet op de aard van de werkzaamheden (een ingreep tot 40 cm diepte in de volledige kapittelzaal en de sacristie en de opkuis van een kelderannex) valt te verwachten dat de focus van het terreinonderzoek zal liggen rond twee topics:

-Eventuele oudere muur/vloerverbanden die aangesneden worden bij de werken. Deze kunnen meer inzicht verschaffen in verbanden, fasen en eventueel grondplan van ouder muurwerk en deze kunnen inzicht verschaffen in de nog rechtopstaande structuren (het huidige gebouw).

-Begraving. Het valt te verwachten dat door de beperkte ingreep (ondiep karakter van de uitgravingen) eventuele begravingen niet in hun totaliteit zullen aangetroffen worden. Bij het aantreffen van menselijke resten zal steeds beoordeeld worden wat de beste wijze is van registreren om het onderzoeks potentiëel te kunnen garanderen en zal er dus binnen de mate van het mogelijke naar gestreefd worden de aangesneden menselijke resten in hun volledigheid te onderzoeken.

Wetenschappelijke vraagstellingen:

-Zijn er oudere fasen detecteerbaar die de huidige gebouwen voorafgaan en dit zowel qua muurwerk als vloerniveaus?

-Zijn de aangetroffen muren en vloeren te linken aan de nog bestaande structuren?

-Is het mogelijk om aan de hand van terreinwaarnemingen de interpretatie daarvan te verfijnen, met oog op de reconstructie van oudere bouwvolumes?

-Kunnen de eventueel aangetroffen oudere bouwfasen en het nog rechtopstaande muurwerk gedateerd worden?

-Zijn er andere sporen waarneembaar die meer inzicht verschaffen in de (bouw)geschiedenis?

-Zijn er sporen aangetroffen die ouder zijn dan de Sint-Martinuskerk? Zo ja, Wat is de aard, omvang, datering en functie van deze sporen?

-Zijn er indicaties dat onder de beoogde vloeropbouw nog grafkelders of dergelijke aanwezig zijn? Of is er voldoende zekerheid naar stabiliteit? Het archeologisch onderzoek dient hier zekerheid over te kunnen bieden om schade aan eventuele grafkelders te vermijden.

-Wat leren ons de eventuele begravingen ten aanzien van de reeds eerder ingewonnen antropologische gegevens? Zijn er opdelingen in zones waarneembaar?

-Welke ouderdom hebben de begravingen?

-Kunnen er begravingen met een bijzonder kennispotentiëel herkend worden (kinderen, priesters, ..)?

-Lenen de skeletresten zich voor verder fysisch-antropologisch onderzoek ? Zijn er bepaalde pathologieën zichtbaar?

- Zijn er specifieke grafrituelen en begrafeniswijzen vast te stellen en kunnen deze een belangrijke bijdrage leveren ten aanzien van het huidige beeld hierop?

Achteraan dit eindrapport volgt een beantwoording van deze onderzoeksvragen.

3.4.1 DE RANDVOORWAARDEN

Er werden geen concrete randvoorwaarden gesteld.

3.5 WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN DE OPGRAVING

3.5.1 MOTIVERING VAN DE ONDERZOEKSSTRATEGIE, -METHODE EN -TECHNIEKEN

3.5.1.1 OPGRAVINGSSTRATEGIE

De opgraving vindt plaats op een site met complexe verticale stratigrafie en is beperkt in omvang.

Het onderzoek zal zich opsplitsen in twee fasen:

Fase 1: opgraving kapittelzaal:

De te onderzoeken zones zullen vlakdekkend en stratigrafisch worden opgegraven tot op het niveau van de respectievelijke verstoringsdieptes met het oog op het verzamelen van dateerbaar materiaal/laag.

Waar dieper wordt gegraven (zie verder) zal bovendien aandacht worden gegeven aan de profielen. Bijzondere aandacht zal gaan naar eventuele muur- en vloerverbanden en hun onderlinge relaties.

In een aantal gevallen kan dit onderzoek mogelijk uitgebreid worden, eventueel aan de hand van enkele sonderingen. De redenen hiertoe zijn:

- Indien op basis van de resultaten van het onderzoek tot maximale verstoringsdiepte kan verondersteld worden dat er zich op geringe diepte nog gewelven/structuren bevinden waarvan de stabiliteit/bewaringstoestand onzeker is. In dit geval kan, na voorafgaandelijk overleg, plaatselijk met behulp van kleine sonderingsputten verder gepeild worden naar de diepte en de aard van deze structuren. Op basis van de resultaten hiervan kan dan beslist worden of de aard van de vloerfundering dient aangepast te worden en/of er bijkomende maatregelen tot stabilisering dienen genomen te worden. Er dient immers vermeden te worden dat de aanleg van een vloerplaat alsnog schade zal toebrengen aan een eventueel onderliggende grafkelder. Hierover dient dus zekerheid bekomen te worden.

- Indien zich op het laatste opgravingsvlak (maximale verstoringsdiepte) lagen/kuilen/menselijke resten aftekenen die zich qua omvang niet beperken tot de maximale verstoringsdiepte. In dat geval worden deze sporen toch volledig onderzocht. Uitzonderingen hierop kunnen zeer diepe sporen zoals bv. (ontginnings)kuilen zijn. In dergelijk geval zal met het agentschap besproken worden wat de te volgen strategie dient te zijn.

-Indien zich op de maximale verstoringsdiepte lagen/kuilen aftekenen die opgevuld zijn met los puin. In dat geval zou het gieten van een betonfundering bemoeilijkt kunnen worden, daar de beton verder zou doordringen in deze puincontexten. Indien hiertegen geen adequate maatregelen kunnen genomen worden (bijvoorbeeld afdekken met bouwfolie etcetera), kan na voorafgaandelijk overleg vervolgens besloten worden over te gaan tot het verder opgraven van deze puinige contexten.

Fase 2: opgraving kelderannex:

Voor de kelderzone, waar in eerste instantie geen effectieve bodemingreep gepland is, wordt een eerder beperkte opgraving voorzien. Bijzondere aandacht zal hierbij gaan naar het verwijderen van het afval achter het laag gemetste muurtje. Indien, na het verwijderen van dit afval, archeologische of bouwhistorische sporen zichtbaar worden, dan zullen deze onderzocht worden volgens de bepalingen omschreven in de Code van Goede Praktijk.

De opgraving en rapportage zal geschieden aan de hand van een volledige digitale registratie in de relationele archeologiedatabank van SOLVA. In deze integrale en geïntegreerde databank zijn alle stappen en informatie van opgraving tot en met deponering en beheer vervat. De relationele databank maakt een doorgedreven analyse van sporen, spoorcombinaties en structuren mogelijk, in relatie tot elkaar en tot de vondsten. De databank streeft tevens naar gegevensuitwisseling met andere databanken. Daartoe zijn op diverse niveaus in de databank exports mogelijk, zodat de gegevens ook kunnen beschikbaar gesteld worden en geïntegreerd worden in andere databanken. Aan dit aspect zal ook in het natraject aandacht geschonken worden.

Net zoals het in dit rapport beschreven archeologisch onderzoek deel uitmaakte van een bepaalde fase in de restauratie van de Sint-Martinuskerk te Aalst, vormt het archeologisch onderzoek zelf een aparte fase van archeologisch onderzoek binnen de relationele archeologiedatabank van SOLVA.¹ Om deze reden werd voor het toewijzen van spoor-, vondst-, plan-, fotonummers e.d. verder gebouwd op de nummers die reeds bij eerdere onderzoeksfasen werden toegekend. Bijvoorbeeld: de onderzoeksleuf die in deze fase van het onderzoek als eerste werd onderzocht, kreeg de verwijzing werkput XXXVI en het eerste spoornummer hierin werd spoor XXXVI-1.

---

¹ Het uitgevoerde archeologisch onderzoek van 2017 vormt bijvoorbeeld een andere fase binnen deze databank.

3.5.1.2 METHODEN EN TECHNIEKEN

Terrein:

De opgraving en rapportage is uitgevoerd conform de bepalingen van de Code van Goede Praktijk (cfr. supra). We vermelden hieronder enkele bijzondere aandachtspunten.

De afgraving gebeurt tot het eerste relevante archeologische niveau. Indien meerdere vlakken zijn aangelegd, werd het bovenliggende vlak steeds volledig afgewerkt vooraleer er verdiept werd. De vlakken werden steeds indien mogelijk gelinkt aan de profielen. De verdiepingen gebeuren handmatig.

Bij het verdiepen was er steeds aandacht voor metaaldetectie.

Bij elk grondplan dat werd aangelegd, werd het vlak opgekuist en gefotografeerd en de aanwezige sporen geregistreerd en beschreven (relationele databank). Het aanwezige vondstmateriaal werd integraal gerecupereerd.

De relevante profielen werden geregistreerd en beschreven. Er werd dagelijks voorzien in een volledige opmeting van vlak en sporen. Dit betekent dat er dagelijks een recent en aangevuld grondplan beschikbaar was, dat op elk moment aangeleverd kon worden.

Muren werden in detail gedocumenteerd in functie van de identificatie van fundering en opgaand muurwerk, bouwnaden en dergelijke meer. Van muren werden minstens de omtrek, bouwnaden en eventuele negatieve indrukken ingetekend (voor zover mogelijk binnen de werkzone). Muren werden in hun geheel en in delen volledig gefotografeerd, frontaal, met overlapping in de foto's.

Vloeren werden in detail gedocumenteerd in functie van gebruikssporen en resten van er op of in gebouwde constructies (binnenmuren, doorgangen, negatieve sporen, ...). Vloeren werden minstens in hun geheel gefotografeerd.

Bij het opgraven van begravingcontexten wordt een fysisch antropoloog geconsulteerd. Deze zal ook instaan voor het assessment van het botmateriaal en voor het uitvoeren van eventueel verder onderzoek.

Inhumaties worden als volgt geregistreerd:

- Elk individueel graf wordt gefotografeerd.

- Lijksilhouetten: al schavend verdiepen; het silhouet wordt gefotografeerd, ingetekend op schaal 1/10 en beschreven.

- Skeletgraven: de skeletten worden vrijgelegd, schoongemaakt, gefotografeerd, ingemeten via digitale 3D-fotografie met duidelijk zichtbare topografisch verankerde merktekens die in een digitaal plan kunnen verschaald worden en beschreven aan de hand van skeletfiches. Het schoonmaken gebeurt met aangepast opgravingsmateriaal, zonder schade aan het beendermateriaal te berokkenen. Rechtstreeks contact met sterk zonlicht dient vermeden te worden aangezien de beenderen niet te snel mogen drogen. Er worden per skelet overzichtsfoto's genomen langs hoofd- en voeteinde (zo horizontaal mogelijk), alsook detailfoto's van de handen, voeten, hoofd en nekervels (na het wegnemen van de onderkaak). Alle skeletten die zich in context en anatomisch verband bevinden en dermate volledig zijn dat ze relevant en waardevol zijn in functie van een eventueel antropologisch, paleo-pathologisch vervolgonderzoek, worden geregistreerd en geborgen in kunststof verpakkingen, de resten van de linker- en rechterhand en van de linker- en rechtervoet worden elk in een aparte kunststof verpakking bij het skelet bijgehouden. Het hoofd wordt volledig met de schedelinhoud en omringende aarde ingezameld. Het bergen van het skelet gebeurt dermate dat het uitleggen nadien eenvoudig kan verlopen (links-rechts gescheiden en ook de voornaamste lichaamsdelen gescheiden). Na het bergen van het skelet wordt de grond onder het skelet volledig bemonsterd en uitgezeefd op een zeef met maaswijdte van 2mm. Skeletmateriaal dat niet meer in situ of anatomisch verband ligt, wordt verzameld en beschouwd als losse vondst. Deze selectie en het bergen wordt uitgevoerd onder

coördinatie van de begeleidende fysisch antropoloog. Er is bij de registratie en berging bijzondere aandacht voor elementen die informatie verschaffen over het fysieke aspect van de funeraire structuren (in volle grond, kisten, grafkelders, grafstenen, ...), aan het begrafenisritueel (spatiale organisatie, bijgiften, positie van het lichaam en ledematen, elementen die kunnen wijzen op een begraafing met kledij of in een lijkwade, balseming (pollenanalyse...)).

Rapportage:

Het gebruik van gestandaardiseerde fiches en een gestandaardiseerde nummering van de sporen en de lagen in een spoor – en alles wat daarmee samenhangt (foto's, plannen, vondsten) – heeft niet alleen te maken met het stroomlijnen van de registratie op het veld, maar ook met de verwerking van deze gegevens tijdens de rapportage.

De dienst archeologie van SOLVA heeft in de loop van 2009 de ontwikkeling van een databank geïnitieerd. Haar doel is het kunnen zowel invoeren en opslaan, als raadplegen en beheren van alle gegevens – velddata en externe informatie – in één systeem. Daarenboven is het de opzet om met de databank overzichtelijke lijsten te kunnen genereren, die als bijlagen kunnen dienen in de rapporten. Deze databank is geen star gegeven, maar een 'ongoing' project, te meer nu ook de stap is gezet naar een volledig digitale registratie op het terrein.

De absolute basis van de databank, de kleinste atomaire eenheid als het ware, is het spoor. Deze kleinste eenheid valt uiteen in acht types: 'laag', 'muur', 'vloer', 'skelet', 'hout', 'vondst', 'vertical feature interface' of 'VFI' en 'horizontal feature interface' of 'HFI'. Voor elk type spoor bestaat één gestandaardiseerde fiche in de databank. Aan deze kleinste eenheid wordt alles gekoppeld: tekeningen, foto's én vondsten. Bovendien worden op dit niveau de eerste relaties gelegd tussen de sporen onderling: een spoor 'is recenter', 'is ouder', 'gelijktijdig met' of 'hetzelfde als' een ander spoor.

Op een tweede niveau in de databank staan de contexten (spoorcombinaties volgens de CGP). Contexten groeperen één of meerdere sporen. Elke context krijgt een individueel nummer, namelijk het nummer van het eerste spoor dat tot deze context behoort. Het is evenwel zo dat niet elk spoor noodzakelijk deel uitmaakt van een context. Verstoringen en 'negatieve sporen', sporen die na couperen geen of een natuurlijk spoor blijken te zijn, worden niet tot het niveau van een context gebracht, maar bestaan enkel tot op het spoorniveau. De tekeningen, foto's en vondsten die gekoppeld zijn aan een spoor worden door de databank automatisch verbonden aan de context waartoe ze behoren. Vanuit dit contextniveau kan men dus makkelijk navigeren in de verschillende sporen van die context en waaraan de vondsten, tekeningen en foto's verbonden zijn. Op dit niveau laat de databank eveneens toe chronologische/stratigrafische relaties te leggen tussen de contexten onderling.

Het derde niveau in de databank bevat de structuren. Structuren groeperen op hun beurt één of meerdere contexten. Ook zij krijgen een individueel nummer, met name het eerste contextnummer dat tot deze structuur behoort. Indien bijvoorbeeld een gebouwplattegrond (structuurniveau) is vastgesteld, bestaande uit verschillende paalsporen (contextniveau), dan zal deze gebouwplattegrond het nummer dragen van een context (een paalspoor) die deel uitmaakt van deze structuur. Elk paalspoor (contextniveau) kan op zijn beurt bestaan uit een paalkern (spoorniveau) en een insteek (spoorniveau). Opnieuw is het zo dat niet elke context tot een structuur hoeft te behoren. De databank groepeert onder een structuur telkens de tekeningen, foto's en vondsten die gekoppeld zijn aan de contexten die deel uitmaken van de structuur. Opnieuw is vanuit het structuurniveau gemakkelijk te navigeren tussen de verschillende contexten die ertoe behoren en zo, verder afdalend, uiteindelijk tussen de verschillende sporen. Op dit niveau kunnen eveneens chronologische/stratigrafische relaties gelegd worden tussen structuren.

Het zijn de contextnummers en, indien gegroepeerd onder een structuur, de structuurnummers die verder in de tekst de leidraad vormen. Voor de volledigheid geven we nog mee dat er thesauruslijsten zijn opgesteld die duidelijk definiëren welke archeologische gehelen als context dan wel als structuur geïnterpreteerd worden.

Wat de vondsten en de staalnames betreft, wensen we mee te geven dat de databank een uitgebreide mogelijkheid tot determinatie en datering voorziet. Beide gebeuren zoals vermeld op het spoorniveau.

Hieraan zijn de verschillende inventarisnummers van de vondsten gekoppeld. Bij het ingeven van de vondsten wordt 'automatisch' een datering gegenereerd, maar deze kan manueel overschreven worden. Dit geldt op spoor-, context- en structuurniveau. De databank laat eveneens toe de vondstgegevens te bevragen en te exporteren naar excel. Bovendien kan voor elke vondst een logboek van de verschillende behandelingen aangemaakt worden.

De databank bevat tot slot alle relevante documenten met betrekking tot een project in een map 'bijlagen': rapport, plannen, overzichtsfoto's, rapporten natuurwetenschappelijk onderzoek, totaalplan,...

Staalname natuurwetenschappelijk onderzoek en conservatie:

Het archeologisch onderzoek was sterk beperkt in diepte en leverde geen resultaten op ouder dan de postmiddeleeuwen. Om deze reden werden geen stalen genomen op het terrein met het oog op verder natuurwetenschappelijk onderzoek, noch zijn er conserverende acties noodzakelijk.

3.5.2 BESCHRIJVING VAN DE ORGANISATIE VAN DE OPGRAVING

Kapittelzaal en sacristie:

Het verwijderen van de huidige vloer (vast tapijt en tegels) werd voorafgaandelijk uitgevoerd door een ploeg van Monument Vandekerckhove. Er kon dan ook onmiddellijk manueel verdiept worden door de archeologe van SOLVA. De veldwerkleider van het project was Sigrid Klinkenberg. Ze werd bijgestaan door 4 arbeiders van Monument: Kevin, Karim, Jean-Pierre en Mario. Inhoudelijke keuzes en afwegingen zijn in overleg geschied tussen Sigrid Klinkenberg en Bart Cherretté.

Kelderannex:

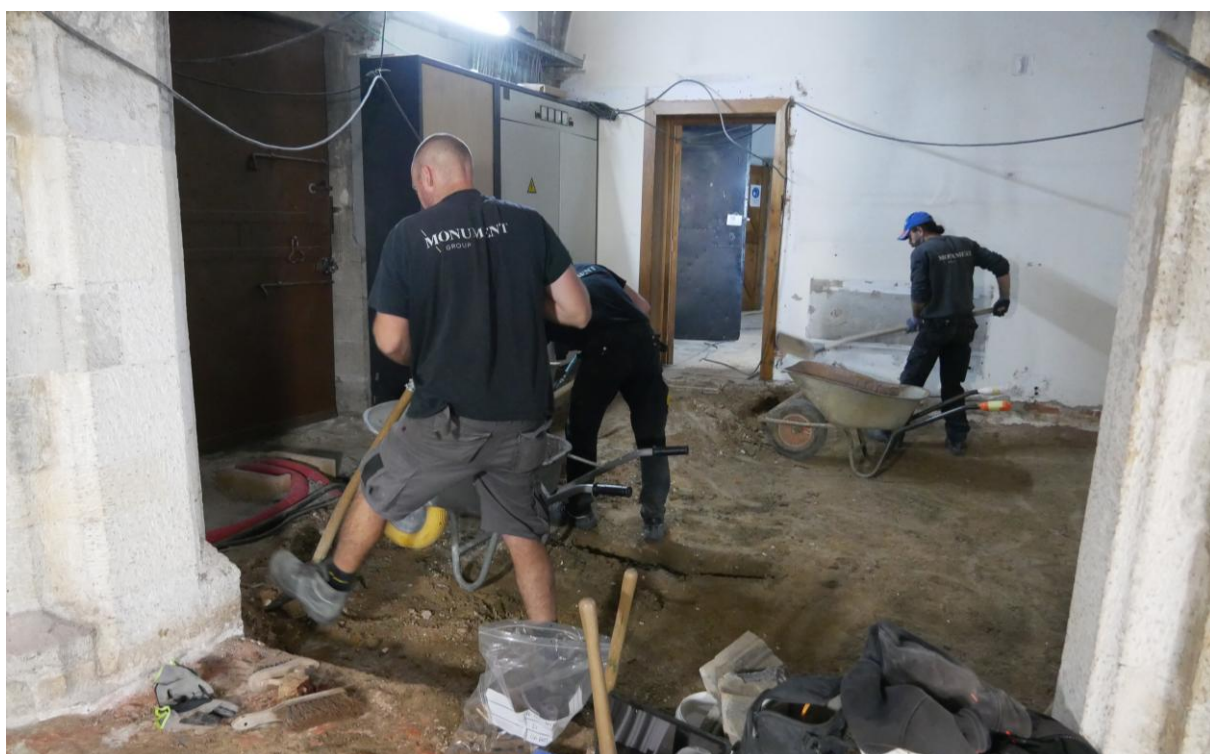
Het verwijderen van het historische geaccumuleerde afval in de kelderannex werd uitgevoerd door 2 arbeiders van Monument (Kevin en Karim) onder begeleiding van de veldwerkleider (Sigrid Klinkenberg).

Leidingsleuf:

Het onderzoek van de leidingsleuf aan de buitenzijde van de kerk werd uitgevoerd door veldwerkleider Sigrid Klinkenberg en werkmans Harry Bonnarens van SOLVA.

3.5.3 BESCHRIJVING VAN HET GEBRUIKTE MATERIAAL

De opgraving in de sacristie en de kapittelzaal vond plaats van 25 tot 28 oktober 2022, op het moment dat de recente vloer uitgebroken en verwijderd was. De eigenlijke uitgraving geschiedde manueel, waarbij er onder begeleiding van de veldwerkleider stelselmatig verdiept werd met schop en truweel. De uitgegraven grond werd afgevoerd met een grondcontainer. Op 26 juli ging ook de opkuis en registratie van de kelderannex van start. Het historisch geaccumuleerde afval werd onder begeleiding van de veldwerkleider laagsgewijs verwijderd met schop en truweel en de vrijgekomen ruimte werd manueel proper gemaakt met borstels. Het onderzoek van de leidingsleuf aan de buitenzijde van de kerk gebeurde op 12 en 13 juli 2023, op het moment dat de grote stelling rond de kerk verwijderd is. Gezien de slechte bereikbaarheid van deze zone (ommuring, smalle doorgang,...) geschiedde de volledige uitgraving manueel, waarbij onder begeleiding van de veldwerkleider stelselmatig verdiept werd met schop en truweel.

Afbeelding 1: Zicht op het uitgraven van werkput XXXVII.

Afbeelding 2: Zicht op het uitgraven van werkput XXXVIII.

De sporen zijn na het afgraven onmiddellijk manueel opgeschoond, gefotografeerd met een fotobordje (met projectcode 12-AAL-SMK/2022H67), beschreven in de SOLVA-Archeologiedatabank en topografisch ingemeten met een RTS. Alle vondsten kregen een uniek identificatienummer (= vondstnummer).

Bij de verwerking van de opgravingsgegevens worden alle spoorbeschrijvingen, plannen, foto's, vondstbeschrijvingen en -behandelingen ingevoerd in de SOLVA-Archeologiedatabank.²

Na de veldregistratie is op de bodem van de uitgravingen zand gestort als buffer tussen het in situ bewaarde bodemarchief en de te plaatsen afvoerleidingen.

Alle vondsten zijn gewassen, gedroogd, geteld en ingevoerd in de SOLVA-Archeologiedatabank. De terreinfo's zijn uitgeselecteerd en eveneens opgeladen in de SOLVA-Archeologiedatabank.

3.5.4 BESCHRIJVING EN MOTIVERING VAN EVENTUELE AFWIJKENDE METHODIEK EN VAN EVENTUELE BIJSTELLINGEN VAN DE OORSPRONKELIJKE STRATEGIE

In de aanvraag van een toelating voor archeologisch onderzoek met het oog op wetenschappelijke vraagstellingen, zoals die op 10 mei 2022 werd ingediend, is er sprake van een archeologisch onderzoek in de kapittelzaal enerzijds en een archeologische begeleiding van het opruimen van de kelderannex anderzijds.³ Door de lange looptijd van dit project (eerste contacten hierover reeds januari 2020) is er echter een vergissing gebeurd bij het opmaken van deze toelatingsaanvraag. De toelatingsaanvraag vermeldt een archeologisch onderzoek in de kapittelzaal tot een diepte van ongeveer 40cm, ten gevolge van de aanleg van een nieuwe vloer. Deze nieuwe vloer was echter niet enkel voorzien in de kapittelzaal, maar ook in de naastgelegen sacristie. In deze sacristie dienden tevens enkele nieuwe kabels getrokken te worden, waardoor plaatselijk enkele smalle leidingsleuven tot 10cm dieper dienden onderzocht te worden. Deze informatie was bij een eerste overleg begin 2020 meegedeeld, maar bij het opstellen van de toelatingsaanvraag ruim 2 jaar later werd er dus verkeerdelijk enkel gewag gemaakt van een onderzoek in de kapittelzaal. Dit alles heeft tot gevolg dat er uiteindelijk een veel grotere oppervlakte archeologisch werd onderzocht dan oorspronkelijk werd vooropgesteld in de toelatingsaanvraag.

Bijkomend werd tijdens het onderzoek in de kapittelzaal en de sacristie, na afloop van een werfvergadering, meegedeeld dat er in deze restauratiefase tevens een extra sleuf voor de afvoerleidingen diende gegraven te worden aan de buitenzijde van de kerk, ter hoogte van de kapittelzaal. Deze extra uitgraving was oorspronkelijk niet voorzien, doch gezien de beperkte omvang (sleuf van +- 3m bij 0,90m en een diepte van +- 1m) en de ruimtelijke ligging (aansluitend op het onderzoek in de sacristie) werd beslist dat dit bij het huidige onderzoek kon worden opgenomen.⁴ Op deze manier dient geen afzonderlijk rapporteringstraject te moeten worden doorlopen voor deze kleine sleuf en werd een versnippering van de archeologische resultaten vermeden. Het onderzoek van deze extra zone was oorspronkelijk gepland voor het voorjaar van 2023, maar uiteindelijk kon dit pas op 12 en 13 juli uitgevoerd worden. Ook deze zone was moeilijk bereikbaar gezien de ligging tussen de kerk en de kerkomheining (smalle doorgang) en bijgevolg geschiedde de volledige uitgraving manueel, waarbij onder begeleiding van de veldwerkleider stelselmatig verdiept werd met schop en truweel.

---

² De SOLVA-Archeologiedatabank omvat alle informatie die op terrein ingezameld wordt (spoorfiches, plannen, tekeningen, foto's, ...) alsook de vondsten. Op basis van deze basisinformatie worden tevens archeologische spoorcombinaties en structuren gecreëerd, alsook diverse bijlagen (rapporten, rapport natuurwetenschappelijk onderzoek...). De databank beheert zodoende alle opgravingsdata ingezameld op projecten die door SOLVA worden uitgevoerd. Ze is te allen tijde te consulteren op de bureaus van SOLVA.

³ Toelatingsaanvraag met ID 570

⁴ Deze beslissing werd afgestemd met het agentschap Onroerend Erfgoed, in de persoon van Inge Zeebroek

Figuur 4: Grondplan met de geplande uitgravingen tegenover de uiteindelijk uitgevoerde zones.

3.5.5 MOTIVATIE VAN DE KEUZE TEN AANZIEN VAN DE SELECTIE VAN VONDSTEN

Er werd geen selectie gemaakt wat betreft de vondsten: alle vondsten werden ingezameld.

3.5.6 MOTIVATIE VAN DE KEUZE TEN AANZIEN VAN DE STAALNAME

Gelet op de beperkte wetenschappelijke en historische relevantie van de aangetroffen sporen en de hoge fragmentatiegraad, werden geen stalen genomen tijdens het onderzoek.

3.5.7 TEKSTUELE OMSCHRIJVING VAN DE INBRENG VAN SPECIALISTEN

Niet van toepassing.

3.5.8 TEKSTUELE OMSCHRIJVING VAN DE ALGEMENE WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING DOOR PERSONEN DIE BUITEN HET PROJECT STONDEN

Niet van toepassing.

4 ASSESSMENTRAPPORT

4.1 TEKSTUELE BESCHRIJVING EN MOTIVERING VAN DE BIJ HET ASSESSMENT GEHANTEERDE METHODEN, TECHNIKEN EN CRITERIA

Voor de gehanteerde methoden en technieken van het assessment van vondsten en stalen: zie bijlage.

Voor het conservatie-assessment: niet van toepassing

Voor het assessment van sporen, spoorcombinaties en structuren: zie 4.2.4.

4.2 BESCHRIJVING VAN DE OBSERVATIES EN REGISTRATIES UIT HET ASSESSMENT

4.2.1 ASSESSMENT VAN VONDSTEN

Het assessment van de vondsten gebeurt op spoorcombinatieniveau en is terug te vinden in de lijsten in bijlage. Een verdere assessment van het vondstenareaal zou, gelet op het eerder beperkte aantal vondsten en het weinig significante karakter van het overgrote deel van deze vondsten, weinig bijbrengen.

Het gerecupereerde materiaal is reeds integraal gedetermineerd, vanuit die hoek valt dus geen bijkomende informatie meer te verwachten.

4.2.2 ASSESSMENT VAN STALEN

Niet van toepassing.

4.2.3 CONSERVATIE-ASSESSMENT

Niet van toepassing.

4.2.4 ASSESSMENT VAN SPOREN, SPOORCOMBINATIES EN ARCHEOLOGISCHE STRUCTUREN

Tijdens de opgraving zijn er 63 individuele sporen geregistreerd. Deze kunnen terug gebracht worden tot 52 spoorcombinaties. Qua interpretatie zijn er 15 spoorcombinaties te identificeren als muur, 11 als laag-ongedefinieerd, 7 als insteek, 7 als opmaaklaag, 3 als vloer, 2 als laag-opvulling en verder is er telkens 1 spoorcombinatie te identificeren als graf-inhumatie, laag-ophoging, loopvlak, riool-gebruik, uitbraakspoor, puinkuil en weg-gebruik.

Voor een alle sporenplan: zie bijlage. Bij de bespreking in 5.3.2.4 van de verschillende werkputten is per werkput een overzicht te vinden van de verschillende grondplannen en skeletgrondplannen.

Door de beperkte diepte van de werken binnen bestaande en relatief kleine ruimtes, was het ruimtelijk inzicht uiterst beperkt en kunnen er dus ook geen grote conclusies of nieuwe inzichten bekomen worden. Ook de onderlinge samenhang van de sporen (en spoorcombinaties) was niet steeds duidelijk.

4.3 TEKSTUELE BESCHRIJVING VAN HET POTENTIEEL VOOR WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK EN DE AARD DAARVAN, MET WAARDERING

De Sint-Martinuskerk bevindt zich in de oudste ontstaanskern van Aalst en was tot 1873 de enige parochiekerk van Aalst. De oudste vermelding van de kerk dateert van 1183. Zeer waarschijnlijk is de kerk van oudere datum. Het patronaat van Sint-Martinus was vooreerst zeer succesvol van de 6de tot

de 8ste eeuw. Koningen en adellijke grootgrondbezitters kozen hem als patroonheilige van hun domeinkerken. De ligging van deze kerk vlakbij het Zelhof (de vermeende Karolingische domeinhoeve) maakt het aannemelijk dat ze de oorspronkelijke domeinkerk van de villa Alost was.⁵ Het archeologisch noodonderzoek van 1997 ter hoogte van de noordelijke kruisbeuk, bracht daadwerkelijk indicaties van een vroegmiddeleeuwse, mogelijk Karolingische, voorganger van de kerk aan het licht. Verschillende indicaties (naamgeving, historische context, topografische ligging, archeologische indicaties) duiden derhalve op een mogelijk vroegmiddeleeuwse oorsprong. Ook tijdens het onderzoek van 2017 zijn restanten uit deze vroegste periode (Karolingische periode) aan het licht gekomen.⁶ Samen met de gegevens uit de vorige onderzoeken werpen ze een blik op hoe dit gebied erin de vroege middeleeuwen uitzag en hoe het gebruikt is geweest.

Archeologisch erfgoed binnen historische gebouwen bevindt zich vaak op geringe diepte, zoals blijkt uit diverse kerk- en kloosteropgravingen in Vlaanderen. Dit is ook in de Sint-Martinuskerk het geval: tijdens het onderzoek door SOLVA in 2017 werden de eerste archeologische sporen reeds op 20 cm onder het huidige vloerniveau aangetroffen.

Het archeologisch onderzoek van de kapittelzaal en de sacristie van de kerk kan dus een wezenlijke bijdrage leveren aan onze kennis van de vroegste geschiedenis van Aalst. Er kunnen nieuwe bouwhistorische inzichten verworven worden ivm vroegere bouwfases van de kerk. Bovendien kunnen er mogelijk sporen van grafkelders aangetroffen worden. Ondanks de geringe diepte van de geplande bodemingreep, valt ook het bekomen van nieuwe antropologische gegevens niet uit te sluiten. Al deze gegevens zouden dan tegenover de reeds eerder geboekte onderzoeksresultaten van de opgravingen binnen de kerk kunnen geplaatst worden. Ook het aantreffen van oudere sporen, van voor de inrichting als parochiekerk, is niet uitgesloten. De ligging van het onderzoeksgebied bovenop een zandopduiking langs de Dender, maakt dit immers een geschikte locatie voor menselijke aanwezigheid doorheen de tijd.

Het mee opnemen van de geplande opkuis van de noordoostelijke kelderruimte (de annex) in het archeologisch onderzoek is eveneens van belang. Gezien de positie van deze annex ter hoogte van de gedenkplaat van Dirk Martens in de kerk, de aanwezigheid van toegemete nissen en een toegemete opening in het plafond, is een oorspronkelijke functie van deze ruimte als grafkelder immers niet uit te sluiten.

Het huidige onderzoek was evenwel te zeer beperkt in omvang en diepte, waardoor geen bijkomende informatie of inzichten konden verkregen worden in verband met ontwikkeling van de kerk of het kerkhof.

4.4 TEKSTUELE BESCHRIJVING VAN HET UIT TE VOEREN ONDERZOEK

4.4.1 TE BEANTWOORDEN ONDERZOEKSVRAGEN

Gelet op de aard van de werkzaamheden (een ingreep tot 40 cm diepte in de volledige kapittelzaal en sacristie, een kleine leidingsleuf buiten de kerk tot 1 m diepte en de opkuis van een kelderannex) werd bij aanvang van het onderzoek verwacht dat de focus van het terreinonderzoek zal liggen rond twee topics:

-Eventuele oudere muur/vloerverbanden die aangesneden worden bij de werken. Deze kunnen meer inzicht verschaffen in verbanden, fasen en eventueel grondplan van ouder muurwerk en deze kunnen inzicht verschaffen in de nog rechtopstaande structuren (het huidige gebouw).

-Begraving. Het valt te verwachten dat door de beperkte ingreep (ondiep karakter van de uitgravingen) eventuele begravingen niet in hun totaliteit zullen aangetroffen worden. Bij het aantreffen van menselijke resten zal steeds beoordeeld worden wat de beste wijze is van registreren om het

---

5 De Groote & Moens 1999, 56.

6 Klinkenberg, De Maeyer, De Graeve & Cherretté 2019.

onderzoekspotentiëel te kunnen garanderen en zal er dus binnen de mate van het mogelijke naar gestreefd worden de aangesneden menselijke resten in hun volledigheid te onderzoeken

Op basis van voorgaande werden volgende wetenschappelijke vraagstellingen geformuleerd:

-Zijn er oudere fasen detecteerbaar die de huidige gebouwen voorafgaan en dit zowel qua muurwerk als vloerniveaus?

-Zijn de aangetroffen muren en vloeren te linken aan de nog bestaande structuren?

-Is het mogelijk om aan de hand van terreinwaarnemingen de interpretatie daarvan te verfijnen, met oog op de reconstructie van oudere bouwvolumes?

-Kunnen de eventueel aangetroffen oudere bouwfases en het nog rechtopstaande muurwerk gedateerd worden?

-Zijn er andere sporen waarneembaar die meer inzicht verschaffen in de (bouw)geschiedenis?

-Zijn er sporen aangetroffen die ouder zijn dan de Sint-Martinuskerk? Zo ja, Wat is de aard, omvang, datering en functie van deze sporen?

-Zijn er indicaties dat onder de beoogde vloeropbouw nog grafkelders of dergelijke aanwezig zijn? Of is er voldoende zekerheid naar stabiliteit? Het archeologisch onderzoek dient hier zekerheid over te kunnen bieden om schade aan eventuele grafkelders te vermijden.

-Wat leren ons de eventuele begravingen ten aanzien van de reeds eerder ingewonnen antropologische gegevens? Zijn er opdelingen in zones waarneembaar?

-Welke ouderdom hebben de begravingen?

-Kunnen er begravingen met een bijzonder kennispotentiëel herkend worden (kinderen, priesters, ..)?

-Lenen de skeletresten zich voor verder fysisch-antropologisch onderzoek ? Zijn er bepaalde pathologieën zichtbaar?

- Zijn er specifieke grafrituelen en begrafeniswijzen vast te stellen en kunnen deze een belangrijke bijdrage leveren ten aanzien van het huidige beeld hierop?

Na het terreinonderzoek kunnen geen nieuwe onderzoeksvragen geformuleerd worden.

Achteraan dit eindrapport volgt een beantwoording van deze onderzoeksvragen.

4.4.2 STRATEGIE VOOR DE VERWERKING

De verzamelde terreingegevens zullen verder verwerkt worden in de Archeologiedatabank van SOLVA. Nadien zullen deze gegevens door Sigrid Klinkenberg geconfronteerd worden met de verschillende historische bronnen. Tot slot volgt een interpretatie in functie van de vraagstelling.

4.4.3 CONSERVATIESTRATEGIE

Alle vondsten worden conform de vigerende norm bewaard in het erkende depot van SOLVA. Gezien de beperkte hoeveelheid vondsten is er geen bijkomende noodzaak tot conservatie. Het aardewerk is gewassen, gedroogd en gedetermineerd en wordt volgens de regels van de kunst opgeslagen in het depot. Er werden geen organische vondsten verzameld die een bijzondere conservatiestrategie vragen.

4.4.4 ONDERZOEKSVRAGEN VOOR VERVOLGONDERZOEK

De wetenschappelijke doelstellingen geformuleerd bij aanvang van het onderzoek waren toegespitst op twee topics: enerzijds een beter inzicht verkrijgen in de bouwgeschiedenis en de bouwevolutie van de kerk en het kerkhof en anderzijds informatie genereren uit het onderzoek van eventuele inhumatieresten.

Het onderzoek leverde een zeer beperkte en bovendien sterk gefragmenteerde hoeveelheid inhumatieresten op. Bijgevolg zullen de vooropgestelde onderzoeksvragen met betrekking tot de inhumatieresten niet kunnen beantwoord worden. Bijkomende onderzoeksvragen zijn in dit geval eveneens niet mogelijk.

Tijdens het onderzoek werden tevens geen sporen aangetroffen die meer informatie zouden kunnen verschaffen over de bouwevolutie van de kerk en het kerkhof. Ook hier kunnen de vooropgestelde onderzoeksvragen dus niet beantwoord worden en zijn geen bijkomende onderzoeksvragen mogelijk.

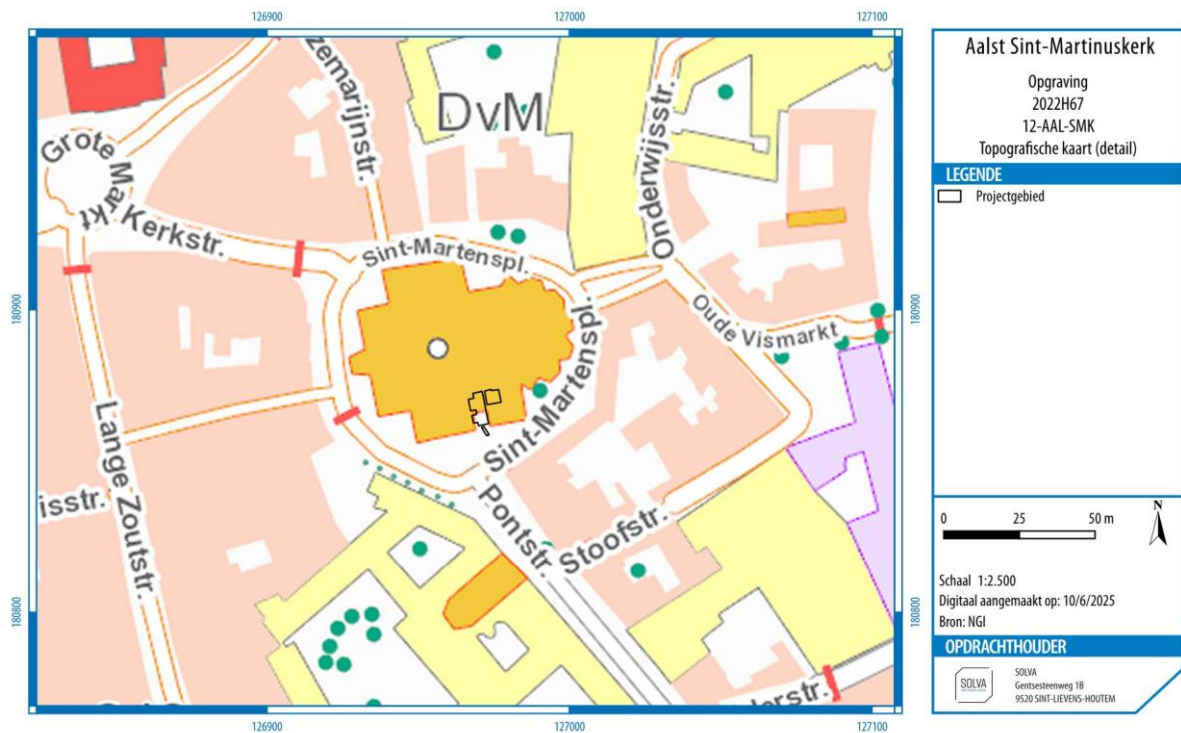
5 INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

5.1 BESCHRIJVING VAN HET KADER VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

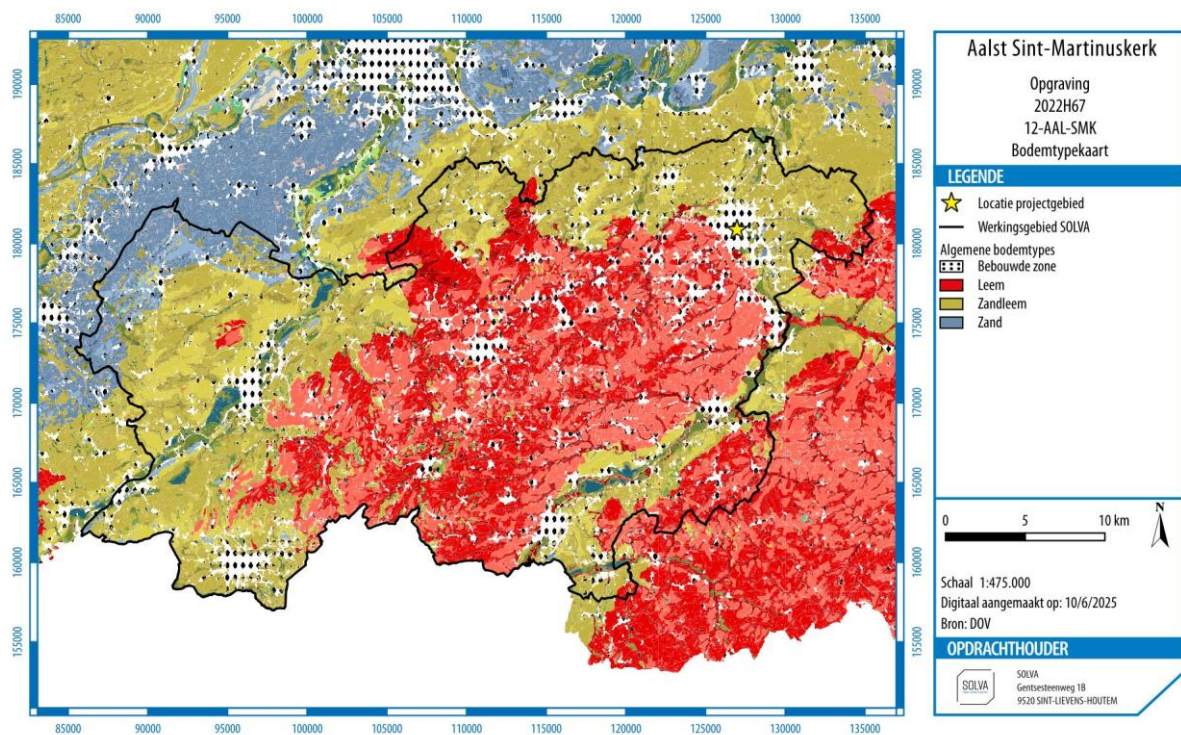
5.1.1 BESCHRIJVING VAN DE LANDSCHAPPELIJKE LIGGING

5.1.1.1 ALGEMENE LANDSCHAPPELIJKE SITUERING

De Stad Aalst is gelegen in het oosten van de provincie Oost-Vlaanderen en bevindt zich in de Dendervallei. De historische binnenstad is grotendeels te situeren op de linkeroever van de Dender. Aalst bevindt zich op de overgang van het zandleemdistrict naar het lemig heuveldistrict.

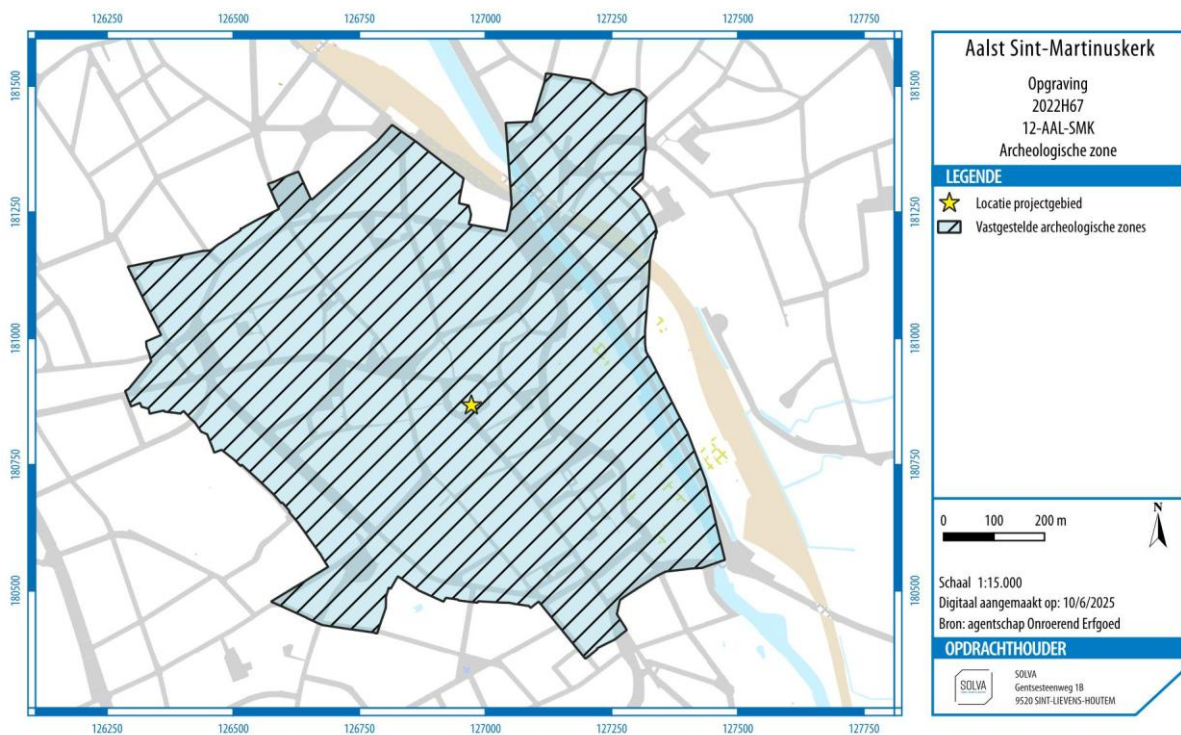
Figuur 5: Ligging van het projectgebied op de topografische kaart. (Bron: NGI, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).

Figuur 6: Ligging van het projectgebied op regionaal niveau. Blauw: zandstreek; geel: zandleemstreek; rood: leemstreek (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).

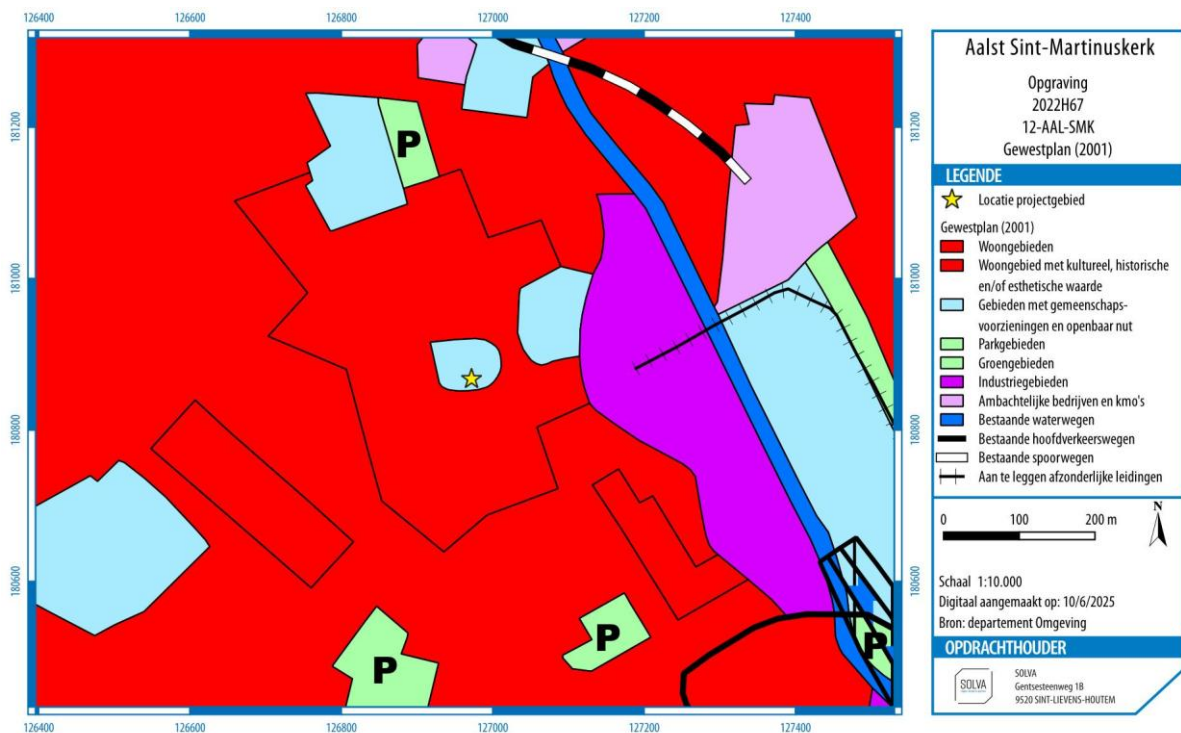
Het projectgebied is gelegen in de archeologische zone van Aalst, zoals vastgesteld door het Agentschap Onroerend Erfgoed.⁷ Het projectgebied bevindt zich in de Sint-Martinuskerk, die te situeren is tussen het Sint-Martensplein en het Priester Daens plein.

⁷ <https://geo.onroerenderfgoed.be/>

Figuur 7: Ligging van het projectgebied ten opzichte van de archeologische zone van Aalst (Bron: agentschap Onroerend Erfgoed, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).

Volgens het Gewestplan van Aalst ligt het projectgebied in een gebied voor gemeenschapsvoorzieningen en openbaar nut.

Figuur 8: Gewestplan met aanduiding van het projectgebied (Bron: departement Omgeving, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).

5.1.1.2 AARDKUNDIGE EN HYDROGRAFISCHE SITUERING⁸

Het projectgebied is gesitueerd in het zogenaamde Midden-Vlaams glooiend zandleemdistrict. Het district bestaat uit een weinig tot matig geaccidenteerd tertiair glooiend landschap waarop voornamelijk zandlemige eolische gronden werden afgezet. Het district bevindt zich in Midden-Vlaanderen.

Het district vormt in feite een overgangszone tussen het 'Pleistoceen riviervalleiendistrict' (Vlaamse vallei) in het noorden en het 'Zuid-Vlaams lemig heuveldistrict' in het zuiden. In principe zijn dergelijke gebieden soort- en gradiëntrijk, waarbij naast de typische ecosystemen van zandige en lemige gebieden ook allerlei soorten voorkomen die aan gradiënten gebonden zijn. Het is een bijna open kouterlandschap met nat bos en weiden in de depressies. In principe zou het ecodistrict nog verder in 3 subgebieden onderverdeeld kunnen worden: een vlak nat zandleemgebied vooral in het noordelijke deel van het district, een droog zandleemgebied voornamelijk in het centrale gedeelte en een golvend zandleemgebied met sterke invloed van de Tertiaire ondergrond vooral in het zuidelijk deel. Deze subgebieden duiden nog maar eens op het feit dat het district eerder als een overgangsgebied te beschouwen is.

Tertiair

Tijdens het tertiair werden mariene zand- en kleilagen afgezet, achtereenvolgens de Formatie van Kortrijk, Formatie van Tielt, Formatie van Gent, Formatie van Lede en Formatie van Maldegem. Na daling van de zeespiegel werden deze sedimenten in het Pleistoceen (Quartaire) door erosie aangetast, en dan voornamelijk de zandige formaties. De kleiige lagen boden meer weerstand aan de erosie en vormden de heuveltoppen van het tertiair reliëf. Het resultaat is een vrij sterk golvend en versneden tertiair oppervlak met een lichte daling naar het noorden toe.

Het tertiaire substraat bestaat in het oostelijke deel overwegend uit klei (leden uit de Formatie van Maldegem), terwijl het westelijke deel meer zandig is, met plaatselijk (kleiige) heuveltoppen. Dit weerspiegelt zich sterk in het huidige landschap (reliëf, waterhuishouding). Tijdens het Weichselglaciaal werd het tertiaire landschap grotendeels afgedekt met een quartaire voornamelijk niveo-eolische dekmantel. Dit pakket bezit een dikte van 0 tot 10 m. De variatie in dikte wordt verklaard door topografie en de overheersende westenwind-richting tijdens de afzettingen. Het eolisch materiaal is het dikst in de depressies en op zwakke, naar het oosten gerichte hellingen (5 tot 10 m). Op de ruggen bedraagt het nog 1 à 2 m, terwijl het op de heuveltoppen dikwijls ontbreekt.

Quartaire

De quartaire afzettingen werden in verschillende perioden tijdens het Weichselglaciaal afgezet. Het materiaal, dat tijdens de eerste twee fasen sedimenteerde, werd in de nabijheid van de Tertiaire verhevenheden vaak weggeërodeerd. In het begin van de derde fase werd ten gevolge van afspoeling en afglijding vaak tertiair, vooral zandig materiaal, verplaatst en vermengd met de niveo-eolische sedimenten. Dit verspoelde materiaal komt voor in de ondergrond van de meeste zandleemprofielen en is van groot belang voor de bodemgesteldheid, inclusief de waterhuishouding van de gronden. Op het einde van het Tardiglaciaal werden langs de Dender (Wieze-Denderbelle) duinruggen afgezet door verwaaiing van lokale voornamelijk licht zandleem sedimenten. Tijdens het Holoceen werd alluvium in de valleien afgezet en in recente tijden traden nieuwe verstuingen en afzettingen op ten gevolge van ontbossingen.

---

⁸ We baseren ons voor deze beschrijving op de definitie en karakterisering van de ecodistricten in Vlaanderen (zie Sevenant et al. 2002). In het concept 'ecodistrict' worden diverse geologische, geomorfologische, bodemkundige, hydrografische en historisch-geografische aspecten, die ook een determinerende invloed hebben gehad op het menselijk handelen in het verleden, in relatie tot elkaar besproken. Specifiek voor het pleistoceen rivierendistrict vermelden we hier de meest relevante passages die een invloed zouden kunnen hebben op het projectgebied.

Geomorfologie

Hoewel de quartaire afzettingen een verzachting van het tertiaire landschap teweegbrachten, is het reliëf in hoofdzaak als een erosiereliëf te beschouwen. Het reliëf wordt in dit zandlemig gebied nog beïnvloed door het onderliggende tertiaire substraat. Vooral in het zuidelijke deel (aansluitend op het 'Zuid-Vlaams lemig heuveldistrict') is deze invloed nog vrij duidelijk aanwezig. Het tertiair geaccidenteerd landschap in het noordelijk gedeelte is vrijwel geheel genivelleerd door de quartaire niveo-eolische dekmantel die tijdens het Weichselglaciaal werd afgezet.

Bodem

De Pleistocene sedimenten zijn de voornaamste bodemvormende bestanddelen in het district. Het zandige lössleem, dat in dit gebied afgezet werd tijdens de laatste ijstijd, wordt op een lager reliëfs niveau aangetroffen dan de zuivere lössafzettingen (afgezet in de zuidelijk gelegen districten). Het bezit soms een sterk variërende textuur indien het tijdens zijn afzetting vermengd werd met verspoeld tertiair zand. Niet tot zwak gleyige bodems met een textuur B-horizont (grijsbruine podsolachtige bodems) bevinden zich eerder in het zuiden van het district. Deze bodems werden gevormd onder een gemengd loofbos en zijn typisch voor zandleem- en leemgebieden. Doorgaans vertonen deze gronden een normale waterhuishouding. Elders overwegen gronden met een sterk gevlekte of verbrokkelde textuur B-horizont. Het betreft gedegradeerde grijsbruine podsolachtige bodems, die onder andere ontstaan zijn door het in cultuur brengen van gronden (en dus het rooien van de natuurlijke bosvegetatie). De zandleemgronden zijn niet tot matig gleyige gronden. Op de tertiaire opduikingen komen niet tot sterk gleyige gronden voor met een niet bepaalde profielontwikkeling. De beekvalleien worden gevormd door hydromorfe alluviale gronden.

De textuur van de meeste zandleemgronden wordt lichter (zandiger) naarmate ze dieper liggen of gaan over tot verspoeld, kleiig, tertiair materiaal. In het zandleemgebied, waar het quartaire dek vaak op matige diepte op een zandig-lemig complex rust, hebben vele gronden een gebrekkige waterhuishouding, te wijten aan de langzame oppervlakkige drainering en aan een tijdelijk opgehouden watertafel. Deze watertafel wordt plaatselijk gevormd op een weinig doorlatende (tertiaire) laag (indien deze op minder dan 2-3 m diepte voorkomt). Op andere heuvels (bijvoorbeeld de heuvel ter hoogte van Lede), waar een sterk doorlatende tertiaire ondergrond voorkomt (tertiair zand), liggen goed ontwaterde gronden.

-Het projectgebied

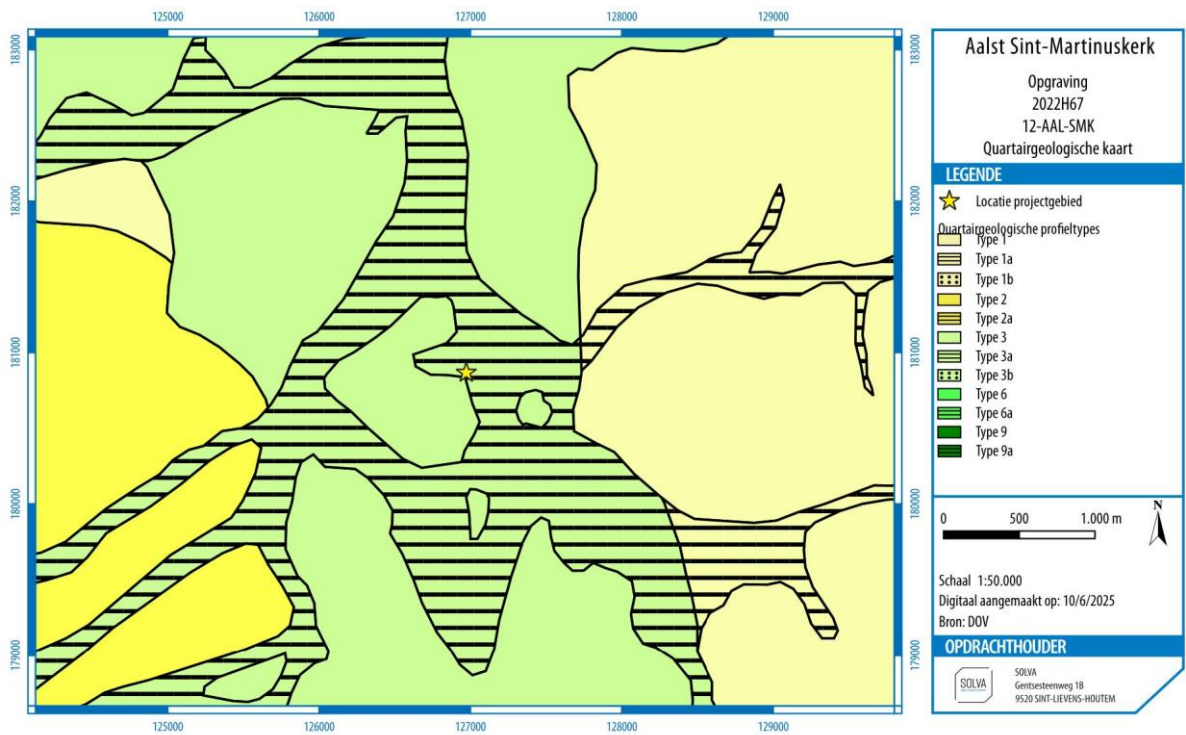
Op de **quartair geologische** profieltypekaart valt af te lezen dat op het terrein geen holocene en/of tardiglaciale afzettingen bovenop de pleistocene sequentie afwezig zijn (type 3, groen).⁹

Op de **tertiair geologische** profieltypekaart is te zien dat het projectgebied volledig gelegen is op de Formatie van Kortrijk, en meer bepaald op het Lid van Aalbeke, gekenmerkt door donkergrijze tot blauwe klei met glimmers.

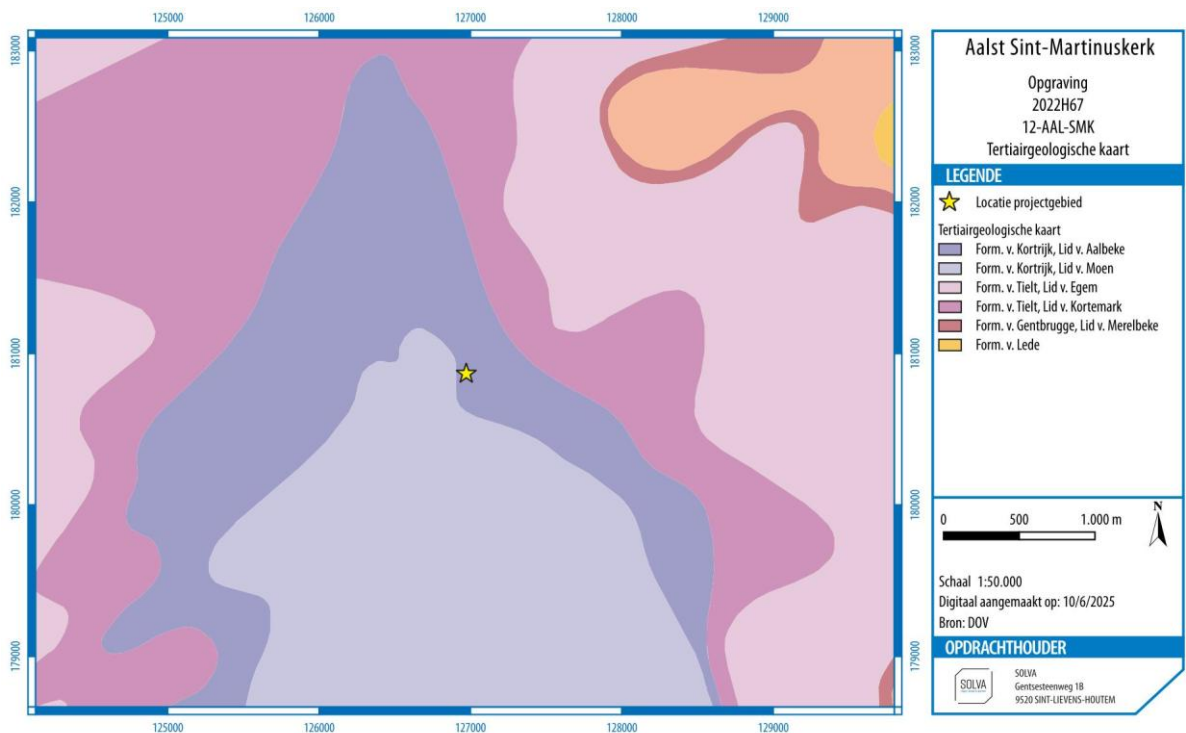
Voor het gebied is **geen geomorfologische kaart** beschikbaar.

---

⁹ www.dov.vlaanderen.be

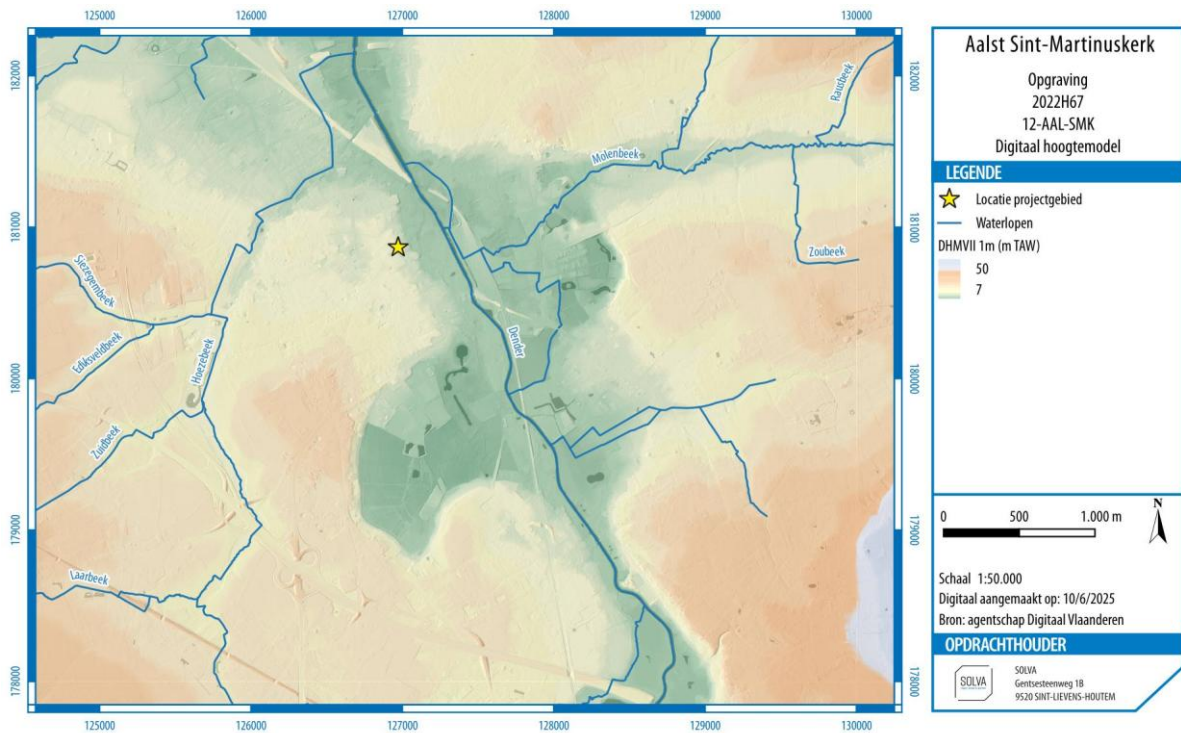
Figuur 9: Ligging van het projectgebied op de Quartaargeologische kaart (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).

Figuur 10: Ligging van het projectgebied op de Tertiairgeologische kaart (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).

5.1.1.3 FYSISCH-GEOGRAFISCHE GEGEVENS

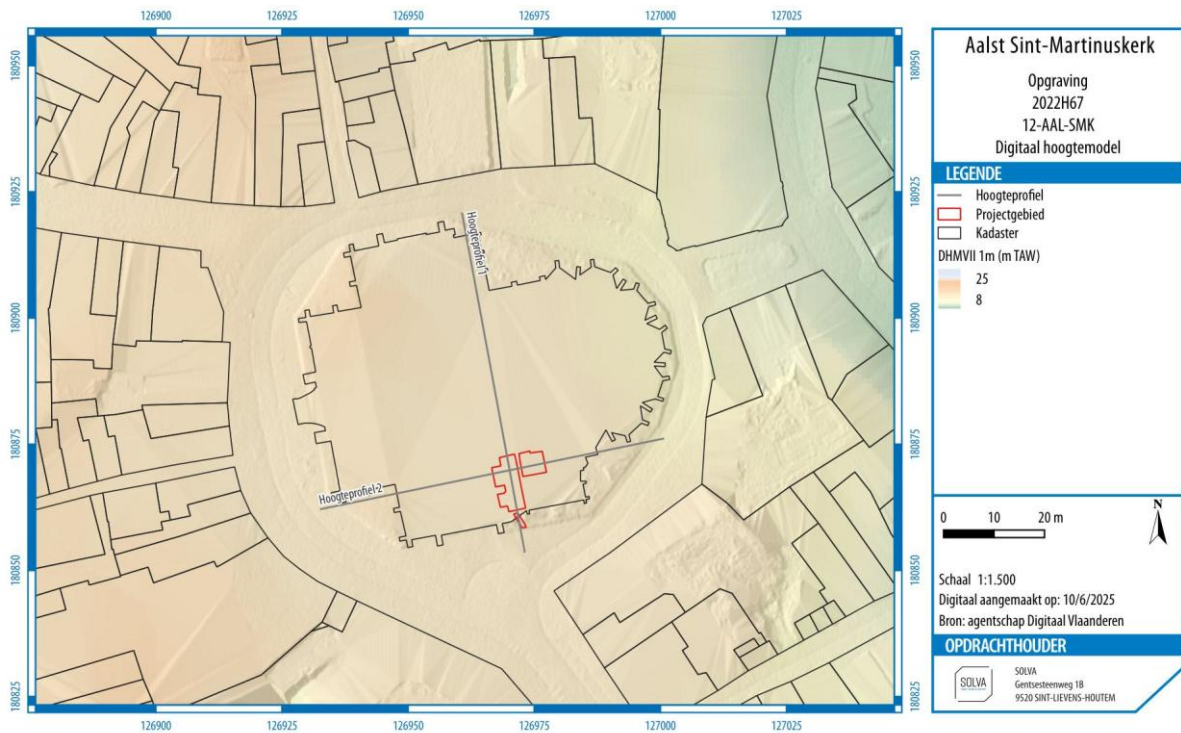
De middeleeuwse stad is ontstaan op de plaats waar één van de uitlopers van de heuvels van het ‘Zuid-Vlaams lemig heuveldistrict’ steil afdaalt naar de alluviale bedding van de Dender.¹⁰ Tijdens de winter kwam de bedding van de Dender tot aan de rand van deze uitloper. Aan de zuidzijde begrenst de vallei van de Hoezebeek en de Siesegembeek het hoger gelegen deel. Het zuidelijke deel van deze uitloper bestaat uit de Hoezekouter die langzaam afloopt in noordoostelijke richting. Waarschijnlijk is de middeleeuwse Aalsterkouter, zoals vermeld in de bronnen, te situeren in dit noordoostelijk deel.¹¹

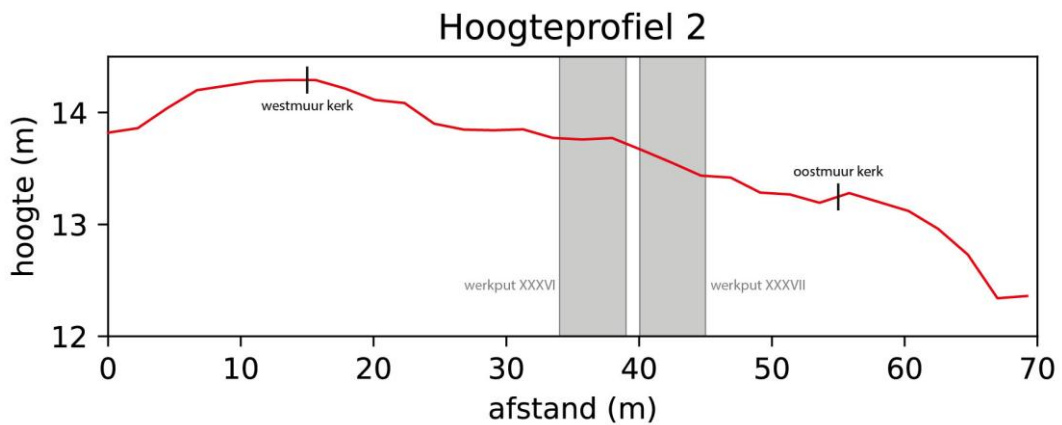
Figuur 11: Hoogtemodel van het projectgebied en omgeving (DHM II, DTM, raster, 1 m resolutie; bron: agentschap Digitaal Vlaanderen, eigen bewerking; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).

10 In het huidige straatbeeld is nog een belangrijk hoogteverschil te merken tussen de Grote Markt en de Dender.

11 De Groote 2010, p.250.

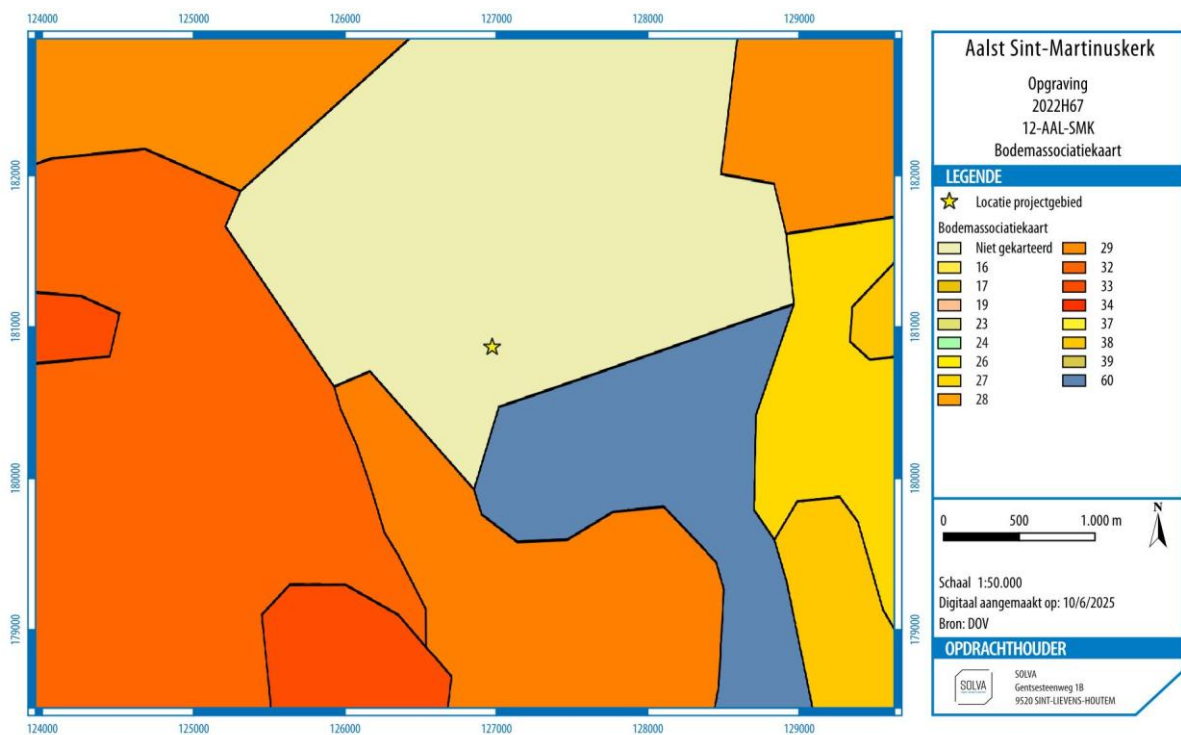

Figuur 12: Hoogtemodel van het projectgebied en omgeving (DHM II, DTM, raster, 1 m resolutie; bron: agentschap Digitaal Vlaanderen, eigen bewerking; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).

Figuur 13: Hoogteprofiel van het projectgebied (DHM II, DTM, raster, 1 m resolutie; bron: agentschap Digitaal Vlaanderen, eigen bewerking; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).

Figuur 16: Bodemassasiatiekaart van het projectgebied (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).

De bodemassasiatiekaart toont duidelijk dat het projectgebied ligt in een niet-gekarteerde zone. Ten oosten (blauw) tekenen zich natte, alluviale gronden af. Rondom de niet-gekarteerde zone liggen gebieden geassocieerd met normale, matig droge tot natte zandleembodems met textuur B-horizont.

5.1.1.4 GRONDGEBRUIK

De bodembedekkingskaart en de bodemerosiekaart zijn niet bijgevoegd aangezien deze in deze context niet relevant zijn. De opgraving bevond zich in een gebouw en er is geen erosie aanwezig op het terrein.

5.1.1.5 SPECIFIEKE BIJKOMENDE TERREININFORMATIE

De werken vonden plaats in een bescherm monument.¹³

5.1.2 HISTORISCH KADER

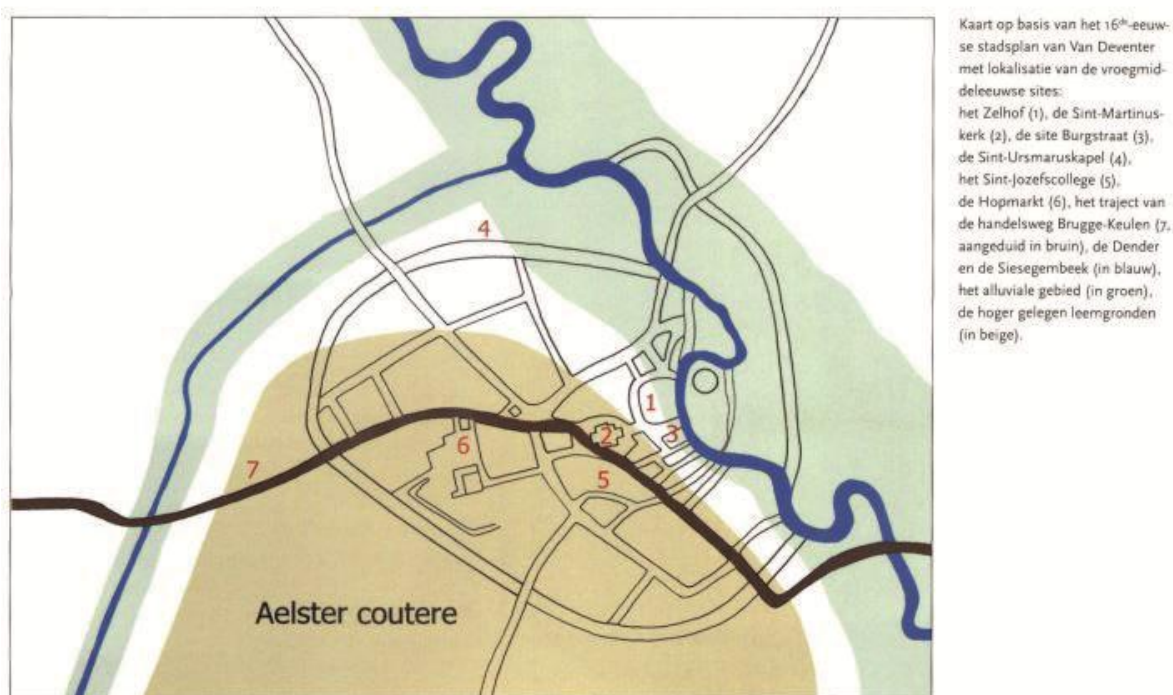
5.1.2.1 ARCHEOLOGISCH AALST

De archeologische activiteiten te Aalst hebben steeds veel aandacht opgebracht voor de middeleeuwse stadsontwikkeling. Het onderzoek naar het ontstaan en de (pre)stedelijke ontwikkeling van Aalst werd omkaderd door een hypothetisch model dat destijds door Dirk Callebaut (toenmalige NDO, Nationale Dienst voor Opgraving) werd opgesteld, op basis van een confrontatie van historische,

¹³ De bescherming is geldig sinds 20-07-1946. (Bron: inventaris Onroerend Erfgoed).

cartografische en toponymische bronnen.¹⁴ Volgens dit model ontwikkelde zich rond een Karolingische curtis (Villa Alost) een prestedelijke kern die in de volle middeleeuwen omweld werd. Deze in oorsprong D-vormige omwalling die aansloot op de Dender, zou volgens het model van Callebaut op een bepaald ogenblik naar het zuiden toe uitgebreid worden. Deze uitbreiding, parallel aan de Dender, heeft de Pontstraat als centrale as. Vermoedelijk ten laatste in het eerste kwart van de 13de eeuw zou de stad nogmaals uitbreiden. Het zou tenslotte nog tot de 19de eeuw duren vooraleer Aalst buiten deze laatmiddeleeuwse omwalling zou uitgroeien.

Callebaut gaf rond dezelfde periode het startsein voor archeologisch onderzoek in Aalst, wat meteen de mogelijkheid bood het hypothetische model te toetsen aan de archeologische gegevens.¹⁵ In de jaren die hierop volgden, is dit thema een belangrijk aandachtspunt gebleven bij diverse onderzoeken die in de Aalsterse binnenstad werden gevoerd.

Figuur 17: Lokalisatie van de vroegmiddeleeuwse sites. (overgenomen uit: De Groote 2013, 9).

Een geactualiseerde visie op de stadsontwikkeling, van de hand van Koen De Groote, en met een aantal belangrijke aanpassingen ten opzichte van het model van Callebaut, is te vinden in het *Festschrift* "Exchanging Medieval Material Culture" ter ere van Frans Verhaeghe.¹⁶ In dit artikel komt duidelijk naar voor dat de lokalisering van de Villa Alost, op basis van de latere vermelding van de term Zelfhof bij de stichting van het Onze-Lieve-Vrouw-Hospitaal in de 13de eeuw, moet genuanceerd worden. Zo bleek uit opgravingen op deze plaats dat de helft van de oppervlakte van dit hospitaal zich bevindt in de winterbedding van de Dender. Op basis van de archeologische gegevens is de ophoging ervan te plaatsen in de loop van de 12de eeuw. Ook het ontbreken van Karolingische vondsten spreekt een strikte lokalisering van de Villa Alost op deze plaats tegen. Integendeel, een beetje verder, ter hoogte van de Oude Vismarkt zijn enkele sporen uit de Karolingische en zelfs de Merovingische periode aangetroffen.¹⁷ Ook bij opgravingen op de speelplaats van het Sint-Jozefscollege kwamen in

14 Callebaut 1983a.

15 Callebaut 1983b en 1983c.

16 De Groote 2010, p. 249-266.

17 De Groote 2010, p. 253.

2009 Merovingische houtbouwpoorten aan het licht. Voor de identificatie van de Villa Alost komt dus een veel ruimer gebied dan oorspronkelijk gedacht in aanmerking en de oorsprong ervan gaat bovendien veel verder terug in de tijd.¹⁸

Figuur 18: Lokalisatie van de volmiddeleeuwse sites. (overgenomen uit: De Grootte 2013, 19).

Het is pas na 1050 dat de stadswording op gang trekt onder invloed van verschillende factoren. In de eerste plaats speelt de locatie van Aalst, gelegen aan de kruising van de oude handelsroute Brugge-Keulen en de Dender, een belangrijke rol. Ook de aanwezigheid van een nieuwe heer zal vanaf 1050 een grote invloed hebben. Op dat ogenblik veroverft de Graaf van Vlaanderen immers het noordelijk landgedeelte tussen Schelde en Dender. Aalst neemt de functie van zetel van het nieuwe burggraafschap, het latere Land van Aalst, op en de nieuwe burggraaf start met de bouw van een motte. Een combinatie van de vorige factoren zorgt voor de aantrekking van handelaars en ambachtshuizen die de stad in wording een nieuwe impuls geven. Deze fase verloopt zeer snel en in de loop van de tweede helft van de 11de eeuw start de bouw van de eerste D-vormige stadsomwalling. Op dit ogenblik begint de echte stadsontwikkeling.¹⁹ De hypothese van een uitbreiding van deze eerste omwalling naar het zuiden zoals D. Callebaut suggereerde, lijkt bij opgravingen in 2008 in de Louis D’Haeseleerstraat tegengesproken te worden. Nergens op het vermoede tracé waren hiervoor aanwijzingen te vinden.²⁰ De herorganisatie van de zone rond de Oude Vismarkt, met onder andere de opvulling van een deel van de winterbedding van de Dender, in de tweede helft van de 12de eeuw en de bouw van de tweede omwalling vormen het sluitstuk van de stedelijke ontwikkeling.²¹ De bouw van deze tweede omwalling,

18 De Grootte, Moens & Ameels 2010, p.44-45.

19 De Grootte 2010 p. 254-259.

20 De Grootte & Moens 2009, p. 120-122.

21 De Grootte 2010, p. 254-259.

gesitueerd op de zogenaamde 'Wallenring', is dankzij een archeologisch onderzoek van SOLVA op het Vredeplein (2009) en Keizersplein (2013) te plaatsen in het eerste kwart van de 13de eeuw.²²

5.1.2.2 DE SINT-MARTINUSKERK

Over de vroegste geschiedenis van deze kerk bestaan verschillende hypothesen. Dirk Vandeperre stelt in zijn artikel over de stedenbouwkundige ontwikkeling van Aalst, Ninove en Geraardsbergen in de eerste plaats dat het nog onzeker is of het dubbele patrocinium van de kerk (Onze-Lieve-Vrouw en Sint-Martinus) wel echt teruggaat op een vroege periode.²³ Daarenboven is het nog onduidelijk of deze kerk gezien kan worden als de opvolger van de oudste domeinkerk van de villa Alost. Volgens hem zijn er drie opties:

1) De grafelijke kapel op het Zelhof is ontstaan uit de eerste domeinkerk. Later is de kerk verplaatst naar de locatie van de huidige Sint-Martinuskerk (waar op dat moment waarschijnlijk al een kerk stond?), en heeft deze kerk dan de twee patroonheiligen opgenomen. In dit geval is de Sint-Martinuskerk jonger dan de domeinkerk.

2) De Sint-Martinuskerk is de oudste domeinkerk, en de grafelijke kapel is een louter private bidplaats van latere datum. Het Sint-Martinuspatrocinium wijst immers wel op een vroegmiddeleeuwse oorsprong.

3) De Sint-Martinuskerk is de oudste domeinkerk, maar lag oorspronkelijk binnen het Zelhof (locatie van het O.L.V.-Hospitaal) en is dan later verplaatst naar de huidige locatie.

Koen De Groot nuanceert in zijn artikel in het tijdschrift Monumenten en Landschappen een strikte interpretatie van de bronnen en stelt dat het toponiem 'Zelhof' niet mag vereenzelvigd worden met de locatie van het O.L.V. Hospitaal.²⁴ Een verplaatsing van de vroegmiddeleeuwse domeinkerk vanop deze locatie naar de huidige locatie van de Sint-Martinuskerk is dan ook te verwerpen. De Groot stelt dat het vroegmiddeleeuwse domeincentrum van de *villa Alost* veel ruimer gezien moet worden, en betrekking heeft op de omgeving van de Sint-Martinuskerk (patrocinium wijst op vroegmiddeleeuwse oorsprong), het Sint-Jozefscollege (Merovingische bewoning met 60 % importaardewerk), een deel van het O.L.V.-hospitaal (Germaans toponiem Zelhof) en de Oude Vismarkt (Byzantijnse gouden *tremissis* daterend uit dezelfde periode als de Merovingische nederzetting op het Sint-Jozefscollege). Hij haalt bovendien het feit aan dat de latere handelsweg Brugge-Keulen ter hoogte van het domeincentrum afdraait om door dit domeincentrum te lopen. Dit kan een indicatie zijn van het feit dat er hier een oude nederzetting met een zeker belang aanwezig was.

Concluderend kan dus gesteld worden dat de huidige Sint-Martinuskerk van oorsprong laatmiddeleeuws is (start werken in 1480 - voor de geschiedenis van het nog bestaande kerkgebouw: zie 5.1.2.3). Ervoor was er al een parochiekerk in Aalst (eerste vermelding 1138), maar de locatie van deze kerk is niet gekend. Daarnaast blijft de locatie van de oudste domeinkerk van de 'villa Alost' onzeker, maar er zijn wel aanwijzingen dat deze ongeveer op de locatie van de huidige kerk lag. Allereerst is het sterk aannemelijk dat het domeincentrum rond de locatie van de huidige Sint-Martinuskerk gelegen was, en niet ter hoogte van het Zelhof. Ten tweede is er bij eerder noodonderzoek in de kerk een 10de-eeuws afvalpakket aangetroffen dat geassocieerd kan worden met een steenbouw, en vermoedelijk bouwpuin van het oudere kerkgebouw bevat (zie ook 5.1.3.1).

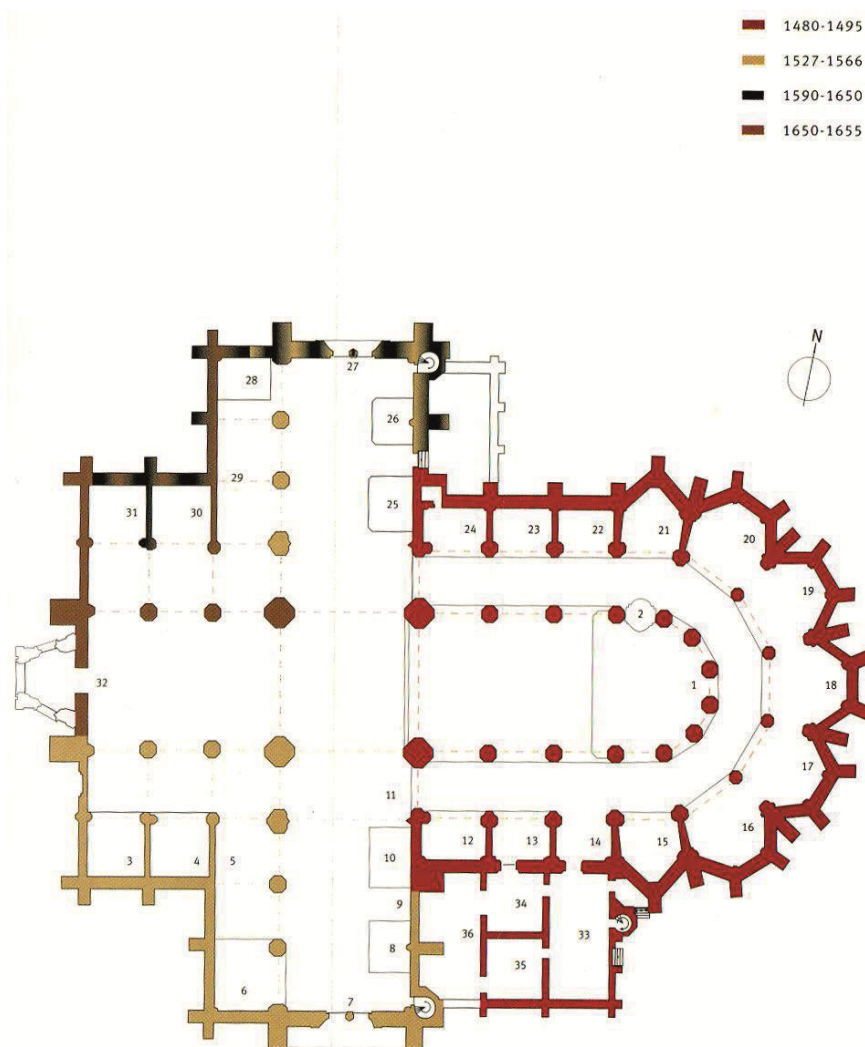
22 Bartholomieux et al., 2015.

23 Vandeperre 2011, 39-80.

24 De Groot 2013, 4-32.

5.1.2.3 INVENTARIS ONROEREND ERFGOED²⁵

De parochiekerk Sint-Martinus is sinds 20-07-1946 beschermd als monument en is sinds 14-09-2009 vastgesteld als bouwkundig erfgoed.

Figuur 19: Overzicht van de bouwfases (Robijns 1997).

Het dossier vermeld het volgende:

“Prototype van de Brabantse gotiek in Oost-Vlaanderen, het stadsbeeld dominerend. Dicht bij de stadskern gelegen, tussen de Grote Markt en de Dender en tussen twee belangrijke wegen, de Brusselsestraat of Pontstraat en de Molenstraat, die de Portus met de Grote Markt verbond. Zonder precieze gegevens over de stichting, dateert de oudste vermelding van de parochiekerk van Aalst van 1183. In de 13de eeuw, vermelding van een Onze-Lieve-Vrouwekerk, in de 14de eeuw ook toegewijd aan Sint-Martinus, mogelijk afgebrand in 1360 of verwoest in 1380. Deze romaanse of gotische kerk werd in de 15de eeuw uitgebreid met een schip of een transept en circa 1480 te klein bevonden. De bouw van de huidige kerk heeft meer dan 180 jaar in beslag genomen, dit ten gevolge van de godsdiensttroebelen en minder gunstige economische situatie van de stad vanaf de 16de eeuw. De bouw werd onvoltooid gestopt in de 17de eeuw: het schip telt slechts drie traveeën waar vermoedelijk

25 Bron: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/237> (geraadpleegd op 12/12/2018).

zes traveeën en een zware westtoren waren voorzien. De ontwerper van de kerk is onbekend. Eerste vermelde bouwmeester Jan van der Wouwe. Van 1489 tot circa 1500 werken onder leiding van Herman de Wagemakere, die het koor voltooide. Van 1527 tot 1534, werken onder leiding van Laurens Keldermans. Voor de bouwgeschiedenis steunen wij op de studie van L. Robijns die de volgende bouwcampagnes onderscheidt: 1479-80, aanvang met bouw van koor en transkapellen, voltooid circa 1500. Circa 1527, aanvang bouw van transept; zuidelijke transeptarm voltooid circa 1554, portaal van noordelijke transeptarm gebouwd in 1552. Bouw van zuidelijke zijbeuk en kapellen in het derde kwart van de 16de eeuw. Stopzetting van de werken circa 1570 wegens godsdiensttroebelen. Definitieve aanbesteding ter voltooiing van de kerk in 1650: schip, noordelijke zijbeuk, -zijkapellen en -transeptarm, evenals kruisingstoren, voltooid in 1660, eveneens overkluizing van schip, transept, viering en koor. Westelijk portaal uit het tweede kwart van de 18de eeuw. In de eerste helft van de 18de eeuw, kleine herstellingswerken, onder andere aan bedaking en oudste gedeelten van de kerk. In de tweede helft van de 19de eeuw, restauratie in de geest van neogotiek, met toevoeging van de buitengalerij en vervanging van de hoektorenbedaking van het transept door stenen kegels versierd met kruisbloemen en hogers. 1900- 1903, restauratie van het interieur onder leiding van architect J. Goethals, waarbij gewelf- en muurschilderingen te voorschijn kwamen. 1907, bouw van een berggrondplanaats aan noordkant, bezijden het transept. 1947, brand met vernieling van het dak, de zuidelijke puntgevel en de gewelven van twee traveeën van de zuidelijke transeptarm; restauratie in 1947-1955, onder leiding van architect N.A. Van Malleghem.

De plattegrond ontvouwt een driebeukig schip van drie traveeën met zijkapellen, een ruim transept met westbeuk, uitspringend met twee traveeën. Koor met drie rechte traveeën, en zevenzijdige absidiale koorsluiting; kooromgang en kapellen de twee meest westelijke transkapellen zijn vijfhoekig, de andere zeshoekig; deze laatste vormen door het weglaten van de scheidingsmuren als het ware een tweede omgang. De tweede en derde zuidelijke zijkapel geven respectievelijk toegang tot de gewezen kapittelzaal en tot de huidige winterkapel, vroegere grote sacristie. Huidige sacristie (20ste eeuw) in de zuidoostelijke oksel, bergruimte (1907) in noordoostelijke oksel van transept en koor.

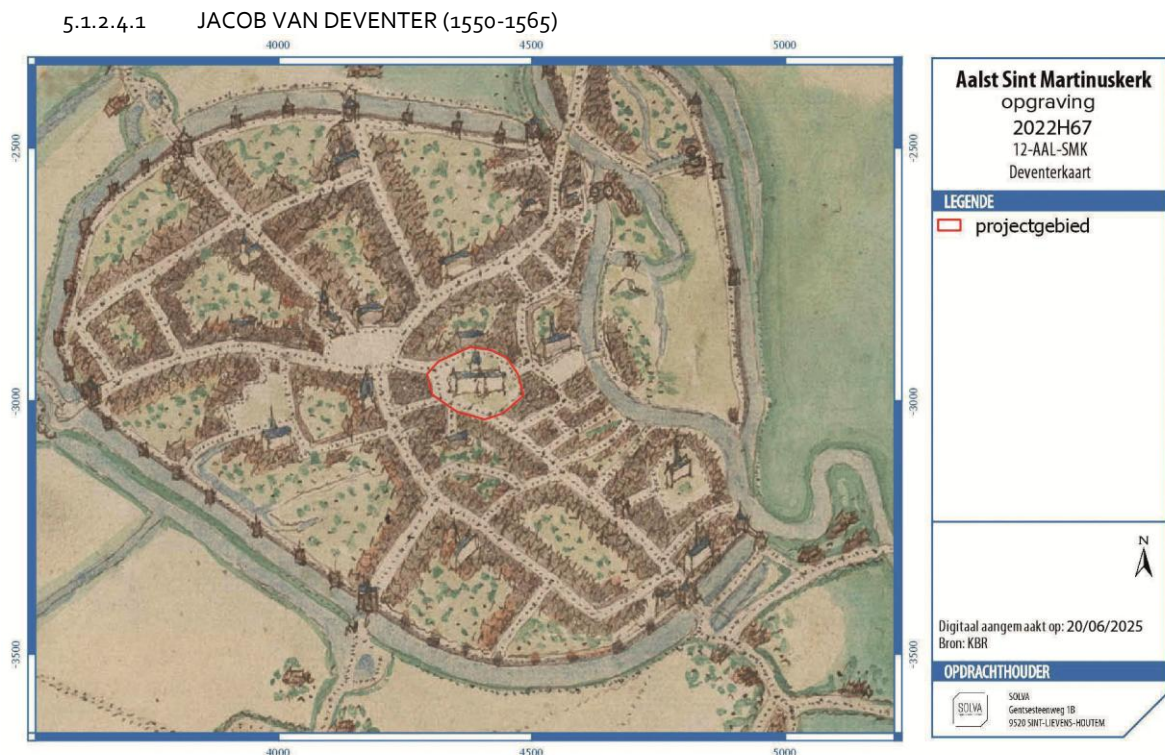
Opgetrokken uit zandsteen onder meer uit de groeven van Vilvoorde, Lede, Hekelgem en Meldert. Afdekking door middel van zadeldaken (leien). Voorlopige afsluiting van de westgevel in bak- en zandsteenbouw. Centrale puntgevel geflankeerd door vernieuwde pilasters, daarvoor gebogen Lodewijk XV-portaal van 1730. Schouderboogvormige deur met kwartholle geprofileerde omlijsting, ingeschreven in een rechthoek van arduin met neuten en imposten, flankerende geblokte pilasters onder een gekorniste kroonlijst. Bekronend verhoogd fronton met aftekenende klauwstukken. Lodewijk XV-zijdeuren. Boven dit portaal twee blinde spitsboogvensters. Linker en rechter puntgevels verbonden met de lichtmuren door smalle lessenaarsdaken. In deze voorlopige bakstenen afsluitgevel zijn duidelijk de aanzetten zichtbaar voor de verdere voltooiing; de dagkanten van de onvoltooid gebleven vensters, zuilen met koolbladkapiteel en opgevulde bogen; de zijbeukafsluitingen zijn doorbroken met een spitsboogvenster. Midden- en zijbeukgevels, geritmeerd door steunberen met versnijdingen, verlicht door grote spitsboogvensters; westbeuken van het transept onder afgesnuite zadeldaken, gemarkeerd door steunberen met dubbele versnijding en spitsboogvensters. Schip, transept en koor afgelijnd door opengewerkte balustrade met pinakels ter hoogte van de dakgoot boven de steunberen, daterend uit de tweede helft van de 19de eeuw; toen meende men de sporen van de oorspronkelijke balustrade te hebben teruggevonden. Transeptarmen geritmeerd door steunberen met vier versnijdingen, daarboven opengewerkte balustrade en spitsboogvenster. Zuidelijke transeptgevel gestut door zware steunberen uitlopend op achzijdige hoektorentjes bekroond door stenen kegel met kruisbloemen en hogels. Laatgotisch tweeledig portaal gevat in een tudorboogvormige omlijsting, geflankeerd door twee steunberen met fioelen, bekronende door elkaar gestrengelde accoladebogen. Daarboven een groot spitsboogvenster met deels geprofileerd beloop, verfraaid met bosjes loofwerk. In de vernieuwde top, drie oculi. Noordelijke transeptgevel zelfde ordonnantie als zuidelijke transeptgevel. Achzijdige opengewerkte lantaarntoren op de kruising. Basilicaal koor van drie traveeën gemarkeerd door steunberen, voorzien van spitsboogvensters. Koorhoofd met zeven transkapellen waartussen steunberen met vier versnijdingen, verder overhoekse steunberen met drie versnijdingen, spitsboogvensters. In de oksel van de zuidelijke transeptarm en het koor: vernieuwde sacristie onder zadeldak, kapittelzaal, kleine sacristie en winterkapel, samen met nagenoeg vierkant plan onder schilddak, ten oosten, geflankeerd door achzijdig traptorentje. In de oksel van de noordelijke transeptarm en het koor: eenlaagse bergruimte met voorgevel van één travee en zijgevel van drie traveeën onder schilddak.

Interieur met schip met tweeledige opstand: zware rondzuilen op achthoekige geometrische basis met bladkapitelen onder spitsboogarcaden, een triforium met opengewerkte balustrade van zandsteen (tweede helft van de 19de eeuw), daarboven spitsboogvensters. Middenbeuk en zijbeuken, westbeuken, transeptarmen en koor met kruisribgewelven. Kruising op bundelpijlers, stervormig gewelf met centraal mangat. Transkapellen onderling verbonden door lancetbogen, ten westen met vijflobbig ribgewelf, verder zeslobbig gewelf. Sommige gewelven waren oorspronkelijk met schilderingen opgesmukt; bewaard in de middelste absidiale kapel, Onze-Lieve-Vrouw van de Rozenkrans, uit 1497; in de kapel van de Zoete Naam Jezus, waarschijnlijk enkele tijd Heilige Kruiskapel; in de omgangstravee voor deze kapel en in de kapel van de schoenmakers, vroeger toegewijd aan de Heilige Drievuldigheid. In de vroegere kapittelzaal, muurschildering uit begin 16de eeuw, het Laatste Oordeel voorstellend.

Mobilair: Hoofdaltaar, marmeren sarcofaag altaar met antependium "de Aanbidding van de Koningen" , door F.J. Janssens (Brussel), uit 1777; kapel van Heilige Cornelius en Heilige Maurus met houten altaar door J. Coopman, uit 1766, met schilderij "Marteldood van Heilige Cornelius" door J. van Cleef de jonge; altaar van Heilige Rochus, met schilderij "Sint-Rochus door Christus belast met het patroonschap over de pestlijders" door P.P. Rubens; altaar van het Heilig Kruis door C. van Mildert (Antwerpen), uit 1649-1650, met schilderij van circa 1650 "Heilige Simon Stock, patroon der Karmelieten, ontvangt het Scapulier uit handen van Onze Lieve Vrouw" door G. De Crayer; altaar van de Zoete Naam Jezus uit de 18de eeuw, met paneel "Aanbidding van het Kind Jezus door de Herders" toegeschreven aan O. Venius. Preekstoel door Willem van Biscom (Aalst), uit 1806-1810; neogotische communiebank uit 1907; biechtstoelen uit 1739-1775. Doksaal en portaal ontworpen door broeder Alipius (Brussel) en het orgel uitgevoerd door P. Van Peteghem, 1758-1763. Doopvont uit de 16de eeuw, met koperen deksel met opschrift: Anno 1698 G.W. Belangrijke sacramentstoren door J. Du Quesnoy de oude (Brussel), uit 1604."

5.1.2.4 HISTORISCH-CARTOGRAFISCHE DOCUMENTATIE

De historisch-cartografische studie heeft tot doel een beter grafisch beeld te geven van het studiegebied doorheen de tijd. Aangezien de werken plaats vonden aan een gebouw dat zich sinds 1480 op deze plaats bevond en de oudste bewaarde cartografische bron van de stad pas dateert uit de tweede helft van de 16de eeuw is het niet relevant om een exhaustief overzicht te geven van alle bronnen. Zij tonen immers niet de bouwfases die voorafgaan aan 1480. Bijkomend geven de kaarten de omheining of het kerkhofareaal rond de kerk, waarbinnen het onderzoeksgebied deels te situeren valt, niet duidelijk weer.

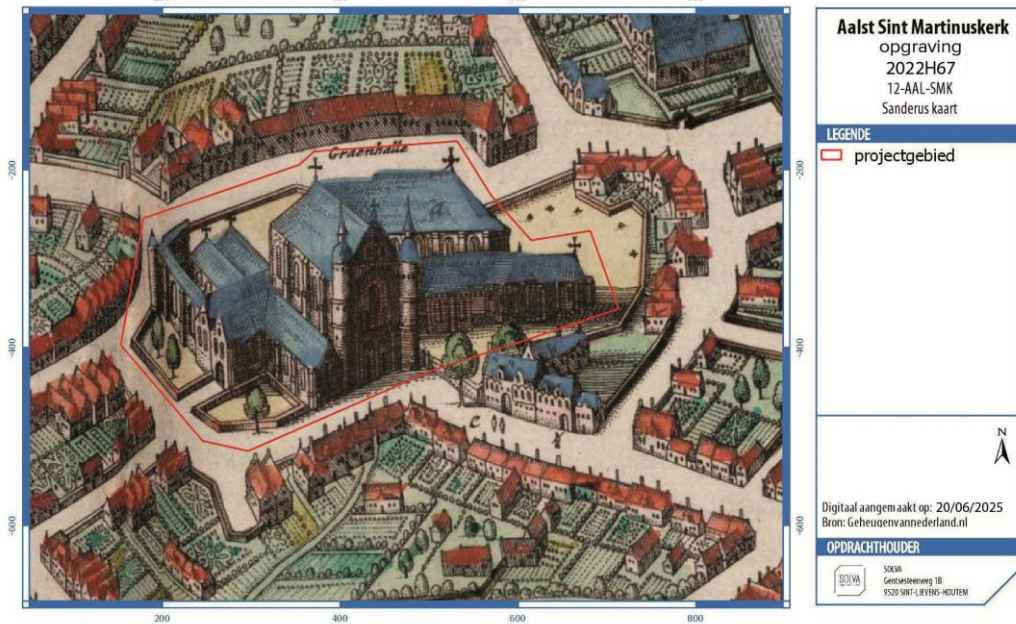

Figuur 20: Aanduiding van het projectgebied op het georeferenteerde stadsplan van Aalst door Jacob van Deventer (Bron: KBR; eigen bewerking; digitaal aangemaakt op 20/06/2025).

Wegens het schetsmatige karakter van het stadsplan van Deventer vertoont de georeferentie sowieso relatief grote fouten. Daarom is het beter om deze kaart enkel iconografisch te gebruiken, zonder hier exacte locaties binnen het projectgebied aan te koppelen.

Deze kaart toont een kerk met een kruisvormige plattegrond met centraal een toren. Het is niet uit te sluiten dat dit nog een oudere weergave is van de kerk. Op de kaart is het onduidelijk of er een kerkhof te situeren is rond de kerk.

5.1.2.4.2 ANTONIUS SANDERUS – FLANDRIA ILLUSTRATA (1641-1644)

Figuur 21: Uitsnede uit het stadsplan van Aalst door Antonius Sanderus (1641-1644; bron: Geheugenvanederland.nl; eigen bewerking; digitaal aangemaakt op 20/06/2025).

Op deze kaart uit het midden van de 17de eeuw is duidelijk te zien dat een deel van de kerk nog in aanbouw is. Zichtbaar is het koor en de kooromgang, het zuidelijke transept en het portaal. De omgeving onmiddellijk rond de kerk is omheind en in gebruik als kerkhof.

5.1.2.4.3 ATLAS DER BUURTWEGEN (1841)

Figuur 22: Aanduiding van het projectgebied op het gegeoreferende plan van de Atlas der Buurtwegen (Bron: agentschap Digitaal Vlaanderen; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).

Op deze kaart uit 1841 is de plattegrond van de kerk nauwkeuriger weergegeven en is duidelijk dat de ruimtes van de sacristie, kapittelzaal en winterkapel reeds deel uitmaken van de kerk. Op deze kaart is er geen sprake van een omheining rond de kerk, noch van een afgebakend kerkhofareaal.

5.1.2.5 FOTOGRAFISCHE DOCUMENTATIE VAN HET PROJECTGEBIED

Niet van toepassing.

5.1.3 ARCHEOLOGISCH KADER

5.1.3.1 HET PROJECTGEBIED

Het projectgebied situeert zich in de Sint-Martinuskerk van Aalst. In deze kerk werd in de periode 1997-1998 reeds een kleinschalig archeologisch onderzoek uitgevoerd.²⁶ In totaal zijn bij dit onderzoek de skeletten van 70 individuen onderzocht. Deze zijn op te delen in twee fases: begravingen in de huidige kerk en begravingen op het kerkhof, dat voorafgaat aan de bouw van de huidige kerk. Tussen de oudste begravingen bevond zich een kuil met scherven uit de 11de-12de eeuw en een afvalpakket met bouwpuin. Dit pakket was samen gesteld uit brokken glauconiethoudende zandsteen, tegulafragmenten en witte en roze kalkmortel. Als mogelijke interpretatie voor deze laag geven de archeologen aan dat het kan gaan om de afbraakresten van een ouder kerkgebouw uit de Karolingische of Romaanse periode. Later 14C-onderzoek op een bot tussen dit bouwpuin leverde een 10de-eeuwse datering op.²⁷

Daarnaast is ook een greppel uit de metaaltijden aangesneden.

Afbeelding 3: Zicht op het profiel van de onderzoekszone in 1997-1998. De twee fases die te herkennen zijn in de begravingen zijn duidelijk zichtbaar (Foto: Agentschap Onroerend Erfgoed).

---

²⁶ De Groote & Moens 1999, 56-57.

²⁷ De Groote K., s.d. Landschap en ruimtelijke structuur van het vroeg-stedelijke Aalst (tot 1200) en hun invloed op de latere stadsvorm, *Landschapscontactdag 16 oktober 2015*, De resultaten van deze 14C-datering werden vermeld in de lazing (thans niet meer online raadpleegbaar).

In het kader van fase 5 van de restauratie van de Sint-Martinuskerk werd in 2017 door SOLVA eveneens een archeologisch onderzoek uitgevoerd.²⁸ De geplande aanleg van 19 putconvectoren en het funderingsherstel van de buitenzijde van de bloemenkelder zorgde er voor dat op verschillende plaatsen binnen en buiten de kerk een blik in de ondergrond kon geworpen worden. Ondanks de beperkte omvang van de vloerverwarmingsputten en de leidingsleuven, leverde dit onderzoek toch fundamenteel nieuwe informatie op die van belang is, niet alleen voor de kerk, maar ook voor de stad.

Er werd verwacht dat er nog iets van de oudere kerkfasen bewaard ging zijn, maar er werd niet gedacht dat deze kleine putten het mogelijk zouden maken om een idee te krijgen van de omvang en het uitzicht van de Romaanse kerk. Zo werd vastgesteld dat de Romaanse kerk, gebouwd in de 11de of de 12de eeuw, drie beuken had en waarschijnlijk meer dan 41 meter lang was

Op één plaats in de viering konden de archeologen dieper graven en hier troffen ze enkele oudere kuilen aan. Het was echter wachten op de radiokoolstofdateringen tot duidelijk werd hoe belangrijk deze sporen waren voor de geschiedenis van de stad. De resultaten van deze dateringen plaatsen deze kuilen in de Karolingische periode, de periode tussen 700/750 en 900 na Christus. Dit zijn de oudste dateringen tot op heden binnen de kerk. Hoewel niet met zekerheid kan aangetoond worden dat de aangetroffen sporen in relatie staan tot een kerkgebouw - een voorloper van de Romaanse kerk in dat geval - duidt de locatie van de kuilen, nabij de latere natuurstenen massieven, er op dat deze zone van de kerk in die periode wel reeds intensief werd gebruikt. Het versterkt het beeld dat de vroegmiddeleeuwse aanwezigheid zich inderdaad niet beperkte tot de zone van het Oud-Hospitaal, maar dat een veel ruimer gebied langs de Dender in deze vroege periode reeds in gebruik genomen was.

Afbeelding 4: Zicht op 2 muurmassieven uit de opgraving van 2017, die elk toe te wijzen zijn aan een andere fase van de kerk. Het linkse massief is wellicht een restant van een Romaanse voorloper van de kerk, het rechtse massief is van nog oudere datum.

In de zomer van 2020 voerden archeologen van SOLVA opnieuw een archeologisch onderzoek uit aan de kerk, ditmaal in het kader van fase 6 van de restauratie.²⁹ Het onderzoek bleef ditmaal beperkt tot enkele leidingsleuven rond het koor van de kerk en was eveneens sterk beperkt in diepte. Hierdoor werd slechts een beperkt aantal archeologische sporen aangesneden, allen in de postmiddeleeuwen

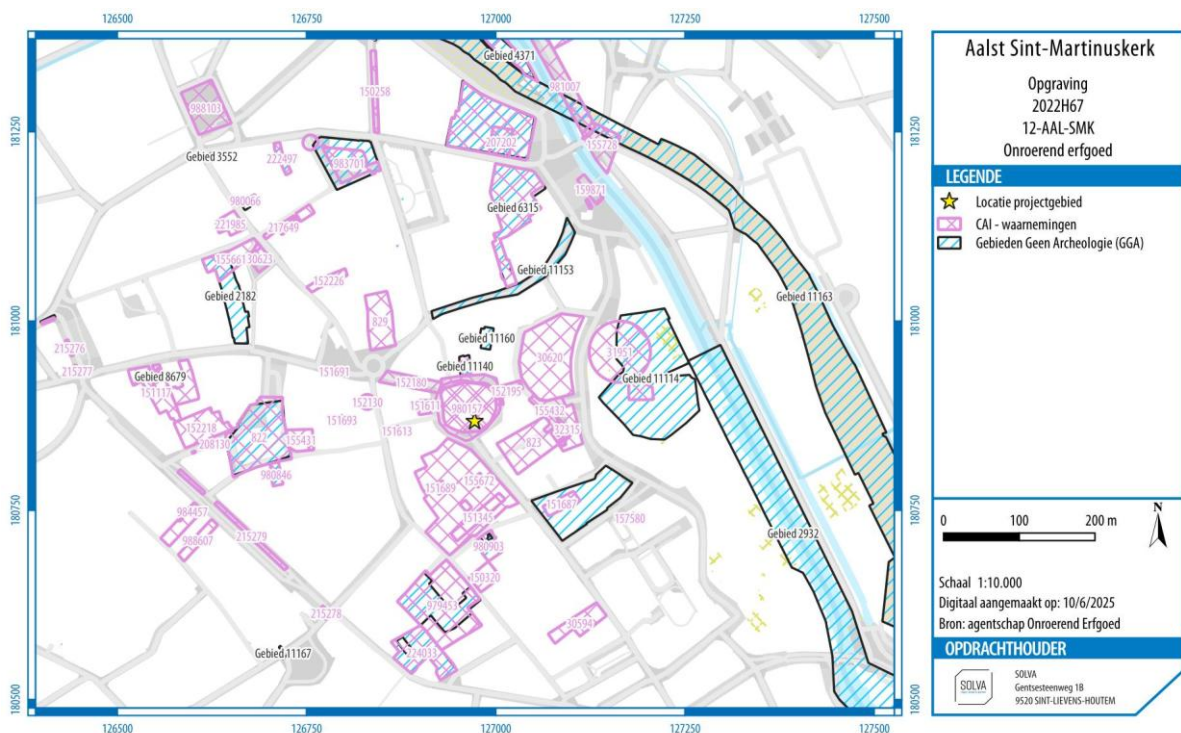
²⁸ Klinkenberg, De Maeyer, De Graeve & Cherretté 2019.

²⁹ Klinkenberg 2020.

te situeren. Op twee plaatsen werd, gelegen tegen de omheiningmuur van de kerk, een smal kasseibaantje aangetroffen. Ter hoogte van een inspectieput werd voorts een mogelijk uitbraakspoor met kalkzandstenen aangetroffen. Het is echter onduidelijk of deze in verband te brengen zijn met een herstelling aan de kerk, aan de omheiningmuur of met iets totaal anders.

5.1.3.2 DE DIRECTE OMGEVING

In de directe omgeving van het projectgebied werden al verschillende archeologische onderzoeken uitgevoerd. Gezien het feit dat de opgraving plaatsvond in de Sint-Martinuskerk en dat de te verwachten sporen in verband te brengen zijn met dit gebouw, de begraving er rond of de indeling van de omliggende publieke ruimte, bieden deze opgravingen weinig toegevoegde waarde om een inschatting te maken van het archeologisch potentieel van het projectgebied.

Figuur 23: Weergave van de CAI-locaties, de GGA-locaties (Gebieden Geen Archeologie) en de archeologische zone van Aalst (Bron: agentschap Onroerend Erfgoed geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 10/06/2025).

5.2 BESCHRIJVING VAN DE BODEMS EN ANDERE COMPLEXEN VAN AARDKUNDIGE EENHEDEN

5.2.1 GENESE VAN DE BODEMS OF ANDERE COMPLEXEN VAN AARDKUNDIGE EENHEDEN

De bodemtype kaart toont reeds dat het gehele gebied in een sterk antropogeen verstoord gebied ligt. De aard van de werken impliceerde dat enkel werd opgegraven tot de verstoringsdiepte van de te plaatsen leidingen. Dit betekende dat de onderzijde van de opgraving zich steeds bevond in antropogene lagen.

5.2.2 BEWARING VAN DE BODEMS OF ANDERE COMPLEXEN VAN AARDKUNDIGE EENHEDEN

Op geen enkele plaats binnen het onderzoeksgebied is de natuurlijke bodem vastgesteld. De volledige vastgestelde stratigrafie is antropogeen.

5.2.3 EFFECTEN VAN DE AANWEZIGE BODEMS EN SEDIMENTEN OP DE BEWARING VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE EN DE ARCHEOLOGISCHE ARTEFACTEN DAARBINNEN

In de ondergrond van het projectgebied zijn er geen natuurlijke bodems meer te verwachten op geringe diepte. De natuurlijke sequenties zijn een stuk dieper gelegen, buiten het bereik van de geplande infrastructuurwerken. De bodemopbouw bestaat uit louter antropogene bodems waarbinnen de sporen van eventuele oudere bouwfases van de kerk en van de begravingen een relatief goede bewaring kennen.

5.2.4 REFERENTIE AAN GELIJKAARDIGE BODEMS EN ANDERE COMPLEXEN VAN AARDKUNDIGE EENHEDEN OP GEKENDE ARCHEOLOGISCHE SITES

De aanwezigheid van louter antropogene bodems in een stadscontext is geen zeldzaamheid in Vlaanderen. Verschillende opgravingen in de nabije omgeving toonden aan dat er in Aalst een sterke antropogene impact is geweest op het bewaarde bodemarchief.

5.3 BESCHRIJVING VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE AAN DE HAND VAN HET SPORENBESTAND OF DE VONDSTENSPREIDING

5.3.1 ANALYSE VAN DE OPBOUW VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

5.3.1.1 *BESCHRIJVING VAN DE WIJZE WAAROP DE ARCHEOLOGISCHE SITE ZICH AAN HET HUIDIGE OPPERVLAK MANIFESTEERT*

Het archeologisch onderzoek vond plaats aan de binnen- en buitenzijde van een beschermd historisch monument: de Sint-Martinuskerk. Deze kerk, opgetrokken in Brabantse gotiek, domineert het Aalsterse stadsbeeld. Het onderzoeksgebied zelf is te situeren in de zuidoostelijke oksel van transept en koor, tussen de buitenmuren van de kooromgang van de kerk en de omheiningsmuur die grotendeels rond de kerk loopt.

5.3.1.2 *BESCHRIJVING VAN DE STRATIGRAFISCHE OPBOUW VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE*

Kapittelzaal/sacristie:

Het archeologisch onderzoek in de kapittelzaal en de sacristie bleef beperkt tot een diepte van 40 cm onder het huidige vloerniveau (in functie van de aanleg van een nieuwe vloer). In de sacristie dienden plaatselijk enkele smalle leidingsleuven tot 10 cm dieper onderzocht te worden. De beperkte diepte van het onderzoek had tot gevolg dat geen volledig beeld kon verkregen worden van de algemene stratigrafische opbouw van de site. Bovendien komen tot een diepte van 50cm enkel sporen uit de postmiddeleeuwen tevoorschijn.

In de kapittelzaal (zone XXXVII) werd tot de verstoringsdiepte een ophogingspakket geregistreerd, plaatselijk verstoord door recente leidingen en kabels. Dit ophogingspakket dekt het onderliggende keldergewelf af, waarvan de bovenzijde in de zuidelijke hoek net tevoorschijn kwam.

In de sacristie (zone XXVI) werd een totaal verschillende situatie aangetroffen. Om te beginnen bevonden zich in deze ruimte aanzienlijk meer recente verstoringen, waarbij vooral in het zuidelijke deel van de ruimte de stratigrafische bodemopbouw en eventueel aanwezige archeologische sporen vergraven waren. De aanwezigheid van massieve steunberen ter hoogte van de westelijke muur, samen met het aantreffen van een bakstenen riolering en de restanten van een kasseivloer bevestigen dat deze zone pas in laatste instantie werd toegevoegd aan de kerk en oorspronkelijk een overdekte binnenkoer vormde.³⁰

Kelderannex:

In de kelderannex omvatte het onderzoek geen ingreep in de bodem en kon bijgevolg helemaal geen bijkomend inzicht verkregen worden in de stratigrafische opbouw.

Leidingsleuf:

Bij het archeologisch onderzoek aan de buitenzijde van de kerk werd een smalle sleuf tot een diepte van ongeveer 1 meter onderzocht. Hierbij konden 2 lagen herkend worden die met het voormalige kerkhof in verband kunnen gebracht worden. De bovenste laag kunnen we eerder beschouwen als de bouwvoor of A-horizont, de onderliggende laag is eerder als kerkhofgrond te interpreteren. Beide lagen kunnen op basis van een beperkte hoeveelheid sterk gefragmenteerde vondsten vrij ruim in de postmiddeleeuwen gedateerd worden.

5.3.1.3 GEMIDDELDE DIEPTE VAN DE WAARGENOMEN ARCHEOLOGISCHE NIVEAUS TEN OPZICHTE VAN DE TWEDE ALGEMENE WATERPASSING EN HET MAAIVELD

Kapittelzaal:

Het huidige maaiveld ter hoogte van de kapittelzaal bevindt zich op 14,02 m TAW. Onder de vloer werd tot de verstoringsdiepte van 40 cm een ophogingspakket aangetroffen dat het onderliggende keldergewelf afdekt. In de zuidwestelijke hoek van de ruimte bevindt zich op 13,80 m TAW het hoogste punt van dit keldergewelf.

Sacristie:

De huidige vloer (= het huidige maaiveld) ter hoogte van de sacristie bevindt zich op 14,05 m TAW. Onmiddellijk onder deze vloer bevinden zich reeds verschillende muurresten (op een diepte variërend van 13,99 tot 13,94 m TAW). De overige aangetroffen muurresten vangen aan op een diepte van 13,85 tot 13,82 m TAW. In de noordelijke hoek van de ruimte bevindt zich eveneens op een diepte van 13,85 m TAW een bakstenen afvoergoot. De oudere tegelvloer in de zuidelijke helft van de sacristie ligt op 13,85 m TAW. De kasseivloer in het noordelijke deel van de ruimte bevindt zich overwegend op 13,86 m TAW, maar vertoont aan westelijke zijde een verzakking tot 13,79 m TAW. Onder de kasseivloer en de oudere tegelvloer bevinden zich tot verstoringsdiepte overwegend post middeleeuwse nivellerings- en opmaaklagen.

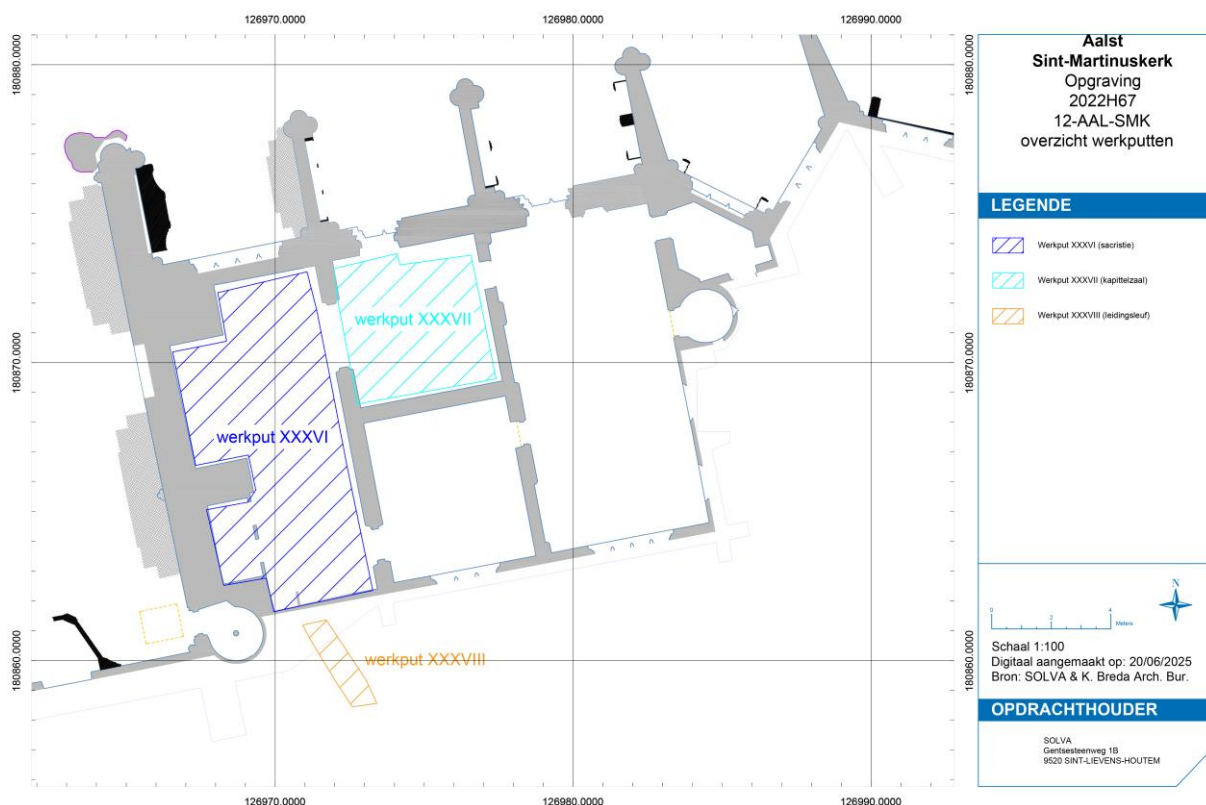
Leidingsleuf:

Het huidige maaiveld ter hoogte van de leidingsleuf ten zuiden van de sacristie bevindt zich op een hoogte van ongeveer 13,40 m TAW. De hier aanwezige meest recente laag van het kerkhof (te interpreteren als de bouwvoor of A-horizont) heeft een dikte variërend van 50 tot 60 cm (tot een diepte

---

³⁰ Robijns 1997, p 47-48

van 12,90 tot 12,80 m TAW). In het uiterste zuiden van de sleuf, tegen de omheiningmuur rond de kerk aanleunend, werden op een diepte van 22 tot 28 cm onder het huidige maaiveld de restanten van een kasseibaantje aangetroffen (13,18 tot 13,12 m TAW). Binnen de onderliggende laag kerkhofgrond bevonden zich restanten van een inhumatie op een diepte van 12,40 m TAW (ongeveer 90cm onder het huidige maaiveld). Het archeologische bodemarchief in deze sleuf werd tot een diepte van 12,32 m TAW onderzocht.

Figuur 24: Overzicht van de verschillende werkputten.

5.3.1.4 PROFIELFOTO'S

Aangezien het niet gaat om een natuurlijke stratigrafie worden de relevante profielen mee besproken bij de tekstuele beschrijving van het sporenbestand in hoofdstuk 5.3.2.4.

5.3.2 ANALYSE VAN ARCHEOLOGISCHE STRUCTUREN, SPOORCATEGORIEËN, SPOORCOMBINATIES EN INDIVIDUELE SPOREN

5.3.2.1 NIET GEFASEERDE ALLESPORENKAART (VOOR SITES ZONDER COMPLEXE VERTICALE STRATIGRAFIE)

Zie figuur 3 voor een overzicht. Bij de tekstuele beschrijving van het sporenbestand in hoofdstuk 5.3.2.4 wordt tevens per werkput een grondplan weergegeven.

5.3.2.2 WERGAVE VERSCHILLENDE FASES

Het archeologisch onderzoek in de sacristie en voormalige kapittelzaal was sterk beperkt in diepte. Het onderzoek van de leidingsleuf net buiten de sacristie was dan weer sterk beperkt in oppervlakte en bevatte bovendien veel verstoringen. Hierdoor werd een eerder beperkt aantal archeologische sporen aangesneden, die bovendien allen in de postmiddeleeuwen te situeren zijn. De begeleidde opkuis van de kelderannex maakte duidelijk dat in deze ruimte verschillende bouwfases vast te stellen zijn. Deze worden besproken in Hoofdstuk 5.3.2.4.5. Een datering van deze bouwfases kon niet bepaald worden.

5.3.2.3 *BEHOUD IN SITU VAN NIET-ONDERZOCHE ZONES*

Niet van toepassing.

5.3.2.4 *GLOBALE TEKSTUELE BESCHRIJVING VAN HET SPORENBESTAND*

5.3.2.4.1 *INLEIDING*

Het uitgevoerde archeologisch onderzoek vond plaats in 4 verschillende ruimtes en leverde archeologische gegevens op die niet steeds in tijd en ruimte met elkaar in verband te brengen zijn. In dit rapport zal per werkput een beschrijving gegeven worden van de voornaamste sporen die werden aangetroffen en concluderend zullen vervolgens enkele overkoepelende bevindingen geformuleerd worden. Het beperkte vondstenmateriaal zal enkel besproken worden indien het een bijdrage kan leveren tot het dateren van bepaalde spoorcombinaties.

Bij de bespreking van de sporen wordt er steeds gewerkt met een bespreking op ‘contextniveau’ (spoorcombinaties), aangezien we van oordeel zijn dat een bespreking op een lager spoorniveau weinig relevant is in het geheel. In de sporenlijsten in bijlage wordt een overzicht gegeven van de sporen en de spoorcombinaties en hun onderlinge relatie. Ter bevordering van de leesbaarheid zijn geen beschrijvingen van lagen, muren of vloeren opgenomen. Deze kunnen geraadpleegd worden in de bijlagen. De positie van de individuele sporen kan geconsulteerd worden op het grondplan (zie bijlage) of op de figuren per werkput.³¹

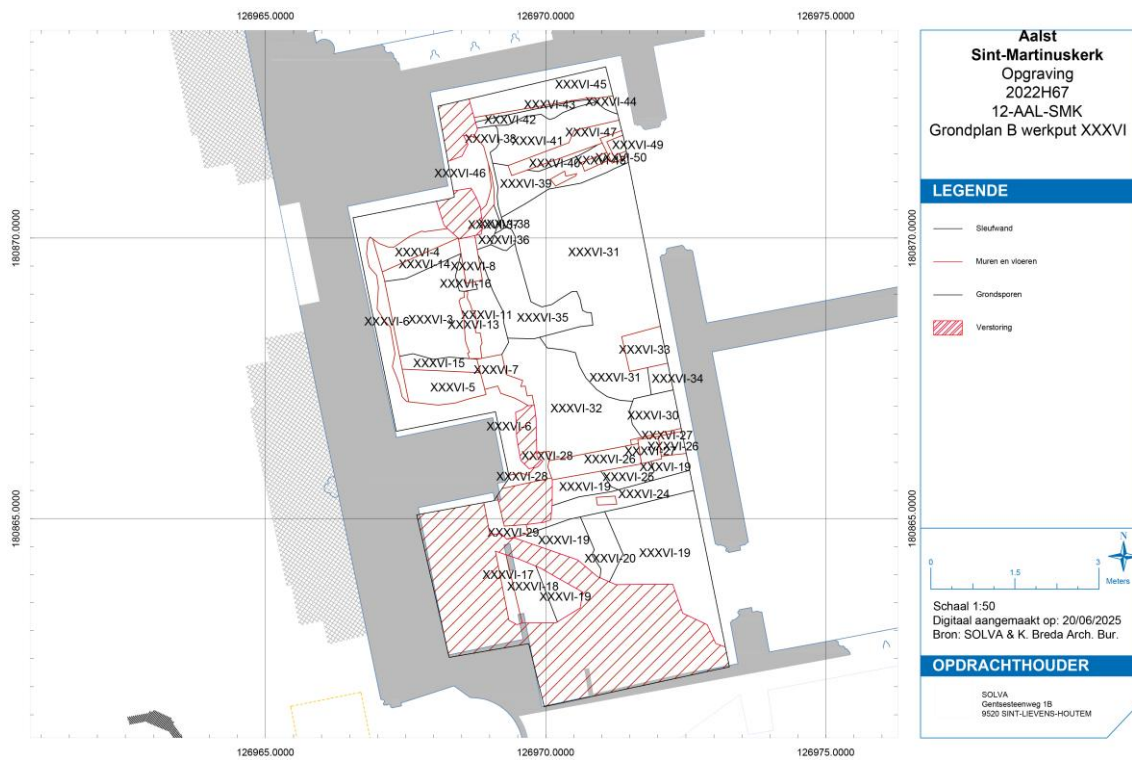
---

³¹ Op de figuren worden de spoornummers gebruikt. In de sporenlijst in bijlage kan opgezocht worden tot welke spoorcombinatie het respectievelijke spoor behoort.

5.3.2.4.2 WERKPUT XXXVI

Figuur 25: Grondplan A van werkput XXXVI.

Figuur 26: Grondplan B van werkput XXXVI.

Figuur 27: Grondplan C van werkput XXXVI.

De sacristie (zone XXXVI) is de grootste onderzochte zone van het archeologisch onderzoek en werd ingericht op de plaats waar zich vroeger een binnenkoer bevond.³² Het was reeds bij het verwijderen van de huidige vloer duidelijk dat zich in deze ruimte vrij veel recente verstoringen bevonden, waarbij vooral in het zuidelijke deel van de ruimte de eventueel aanwezige archeologische sporen vergraven waren. De aanwezigheid van massieve steunberen ter hoogte van de westelijke muur, samen met het aantreffen van een bakstenen riolering en de restanten van een kasseivloer bevestigen dat deze zone pas in laatste instantie werd toegevoegd aan de kerk en oorspronkelijk een overdekte binnenkoer vormde.³³ Restanten van een scheidingsmuur dwars op de centrale dwarsbeuk in de ruimte (XXXVI-26) wijzen er bovendien op dat in eerste instantie slechts het noordelijke deel van de ruimte werd toegevoegd aan de kerk en dat het zuidelijke deel pas in een tweede fase deel van de kerk uitmaakte, mogelijk wanneer er toiletten werden toegevoegd aan de kerk.

³² Robijns, 1997, p 19

³³ Robijns 1997, p 19

Afbeelding 5: scheidingsmuur XXXVI-26 die de ruimte oorspronkelijk opsplijste, vermoedelijk in een binnen- en een buitenruimte.

Het zuidelijke deel van de sacristie, ten zuiden van dwarsmuur XXXVI-26, werd dus pas als laatste toegevoegd aan de kerk en maakte daarvoor nog deel uit van het kerkhofareaal rond de kerk. Wanneer deze omschakeling plaats vond is niet duidelijk. Op een diepte van 30 cm onder het verwijderde vloerniveau werd hier een ander vloerniveau geregistreerd (spoorcombinatie XXXVI-12), opgebouwd in dezelfde vloertegels die voor aanvang van de werken nog de vloer uitmaakten in het noordelijke deel van de sacristie. Oorspronkelijk was het vloerniveau in dit gedeelte van de ruimte dus lager gelegen en dit werd vermoedelijk pas in de tweede helft van de 20ste opgehoogd. Onder deze vloer bevond zich tot de verstoringsdiepte een sterk zandig, doch plaatselijk ook puinrijk pakket dat vermoedelijk als opmaaklaag van de vloer kan geïnterpreteerd worden. Het ontbreken van dateerbaar vondstenmateriaal maakt een meer precieze datering van deze opmaaklagen en van de vloer onmogelijk.

Afbeelding 6: Vloer XXXVI-12 in het zuidelijke deel van de sacristie die de huidige vloerbekleding voorafging en die gelijktijdig is aan de tegelvloer die in het noordelijke deel van de sacristie nog steeds in gebruik was.

Afbeelding 7: Opmaaklagen van tegelvloer XXXVI-12 en vrij veel recente verstoringen.

Aan de noordelijke zijde van dit deel van de sacristie, parallel aan en op 40 cm afstand van scheidingsmuur XXXVI-26 werd een langwerpige spoor geregistreerd dat begint aan de oostelijke muur van de sacristie en in westelijke richting aansluit op muurrestant XXXVI-29. Vermoedelijk betreft dit een uitbraakspoor, waarbij muur XXXVI-29 werd ontmanteld ten behoeve van de aanleg van vloer XXXVI-12. Muur XXXVI-29 kan dan beschouwd worden als een voorloper van muur XXXVI-26. Het is niet duidelijk of deze muur dan de begrenzing vormde van de overdekte binnenkoer, dan wel of deze de buitenmuur van de kerk vormde toen de binnenkoer werd getransformeerd tot binnenruimte van de kerk. Het muurrestant XXXVI-29 zelf is slecht bewaard en sterk verstoord door de omliggende recente afvoerleidingen.

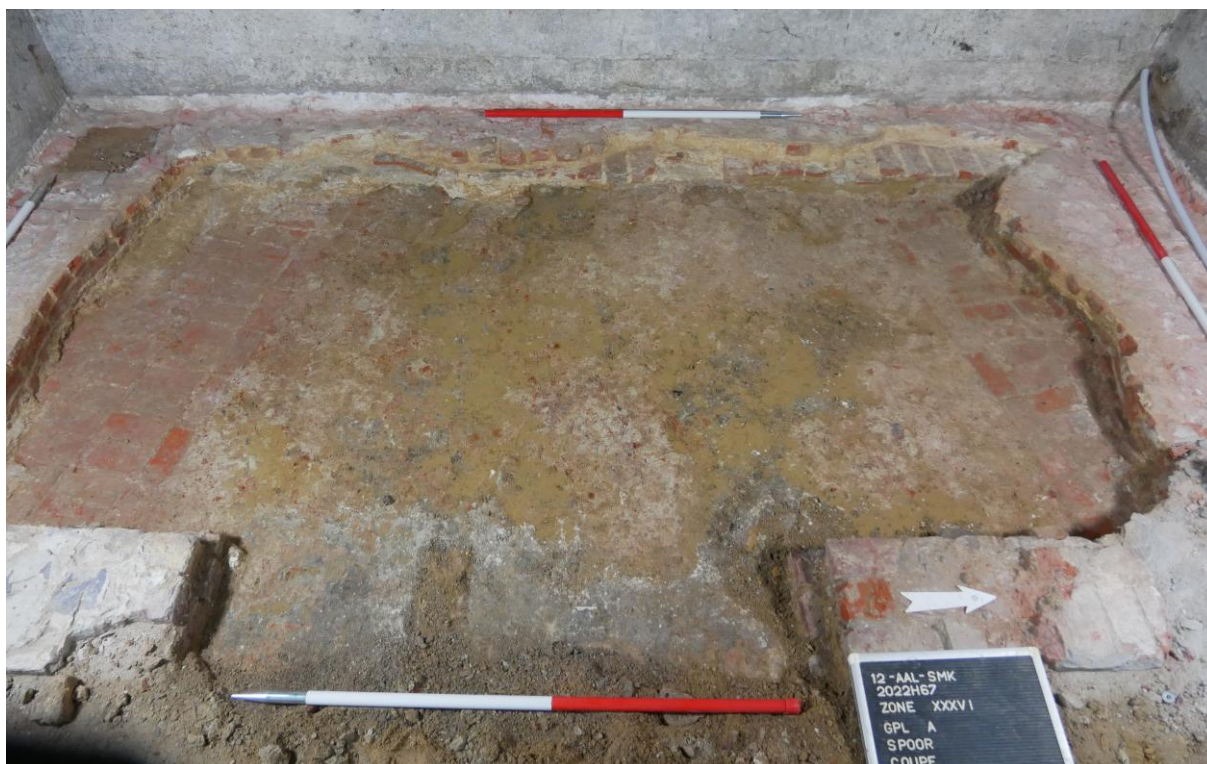
Afbeelding 8: Uitbraakspoor XXXVI-26 (aangeduid in witte stippellijn).

Afbeelding 9: Muurrestant XXXVI-29 (met rode stippellijn weergegeven).

Door het opnemen van dit zuidelijke deel van de huidige sacristie binnen de kerk, ontstond tussen de 2 bestaande steunberen van de zuidoostelijke muur van de zuidelijke transeptarm een nis die een functie kreeg als toiletruimte. De uitgravingen noodzakelijk voor de aanleg van deze toiletten bedroegen minstens de geplande verstoringsdiepte en bijgevolg konden ter hoogte van deze nis geen archeologische sporen waargenomen worden.

Het onderzoek in het noordelijke deel van de sacristie leverde verschillende muur- en vloerresten op, alsook enkele pakketten die vermoedelijk als ophoging of nivellering te interpreteren zijn. De meeste muren werden aangetroffen in de noordwestelijke zone tussen twee steunberen. In de eerste plaats werd een muurrestant aangetroffen die de kerkmuur lijkt te volgen, maar waarvan de binnenzijde niet recht afgewerkt is en er met behulp van pleister een eerder organische, lobbige vorm verkregen werd (muur XXXVI-6). Daaronder bevinden zich aan noordelijke en zuidelijke zijde twee bredere, zorgvuldig gebouwde funderingsmuren (XXXVI-4 en XXXVI-5). De op deze wijze ontstane nis werd vervolgens aan oostelijke zijde begrensd door een (funderings)muur met een centrale opening (muren XXXVI-7 en XXXVI-8). In de ruimte binnen deze muren werden restanten van een vloer aangetroffen (op 1 tegelfragment na betreft het enkel de zandbedding en mortelresten).³⁴ Het betrof een vloer in baksteen of rode keramische vloertegels. Uit voornoemde spoorcombinaties kon geen dateerbaar vondstenmateriaal gerecupereerd worden. De onderliggende nivellerings- of bouwlaag kon op basis van 2 fragmenten van hetzelfde individu steengoed met engobe/zoutglazuur niet fijner gedateerd worden dan de postmiddeleeuwen.

Afbeelding 10: Muur- en vloerresten in de noordwestelijke zone van de sacristie tussen de twee steunberen.

De aan oostelijke zijde aangetroffen kasseivloer (XXXVI-13) lijkt eveneens aan te sluiten op deze constructie. Deze kasseivloer werd namelijk aangetroffen in de open ruimte ten oosten van muren XXXVI-7 en XXXVI-8 en helt af richting deze muren. Op een dieper niveau werd een restant van de kasseivloer ook aangetroffen in de opening tussen beide muren. Vermoedelijk was deze kasseivloer oorspronkelijk ook aanwezig binnen het murencomplex in de zone tussen de steunberen. De laag die onder de zandbedding van vloer XXXVI-1 werd geregistreerd (XXXVI-3) vertoont namelijk sterke gelijkenissen met de laag die onder de kasseivloer werd aangetroffen (XXXVI-31) en kan vermoedelijk

³⁴ XXXVI-1 is het restant van de mortelbedding, XXXVI-2 is de zandbedding

beschouwd worden als de opmaak- of voorbereidingslaag van deze kasseivloer. De gehele constructie kan vermoedelijk geïnterpreteerd worden als de restanten van een Mariagrot of Lourdesgrot die hier in de loop van de 18de of 19de eeuw werd ingericht.³⁵ De aanwezigheid van een Mariagrot in de Sint-Martinuskerk hoeft evenwel niet te verbazen aangezien Sint Martinus niet de enige patroonheilige van de stad was. In alle oude publicaties wordt Onze-Lieve-Vrouw als medepatroonheilige genoemd en zelfs nog in de 19de eeuw was de kerk aan beiden opgedragen.³⁶

---

³⁵ Mondelinge mededeling Luc Robijns

³⁶ Robijns, 1997, p 5-6.

Afbeelding 11: Kasseivloer XXXVI-13.

Afbeelding 12: Restant van de kasseivloer tussen muren XXXVI-7 en XXXVI-8 en de opmaaklaag van deze kasseien ten westen ervan.

Afbeelding 13: Opmaak- of voorbereidingslaag XXXVI-31 onder de kasseivloer.

In de noordelijke hoek van de sacristie werden de restanten van een bakstenen afvoergoot met bezinkput aangetroffen (XXXVI-48). Deze riool werd samen met en tegen een muurrestant gemetst (XXXVI-47, bezinkput en muur lijken in verband gemetst) en beiden vertonen een noordoost-zuidwestelijk verloop. Op stratigrafisch vlak worden zowel het muurrestant als de opvullingssleuf van de riool doorsneden door de insteek van muur XXXVI-6 en zijn deze dus ouder dan de recentste fase van de structuur van de Mariagrot. Kasseivloer XXXVI-13 werd aan noordelijke zijde echter uitgebroken door de uitgraving die de bouw van de riool voorafging. Vermoedelijk zal deze riool en het muurrestant dus op een bepaald moment aansluiting gemaakt hebben op en in verband gestaan hebben met de constructie van de Mariagrot, maar in een latere fase werden deze opgegeven en deels afgebroken.

Afbeelding 14: Riool XXXVI-48 met bezinkput en muurrestant XXXVI-47.

Ongeveer in het midden van de sacristie, tegen de oostelijke muur gebouwd en aansluitend op de kasseivloer, werd tenslotte nog een fundering in kalkzandsteen aangetroffen van 70 bij 65 cm (XXXVI-33). Er zijn geen aanwijzingen dat deze constructie aan een of meerdere zijden werd uitgebroken, waardoor een interpretatie als sokkel waarschijnlijk lijkt. De precieze functie van deze sokkel kon niet achterhaald worden.

Afbeelding 15: Sokkel XXXVI-33.

De aangetroffen muurresten werden afgebroken tot verstoringsdiepte, doch werden niet volledig ontmanteld omdat deze stevig genoeg waren om de verdere vloeropbouw te ondersteunen. Onder de kasseivloer werden tot op verstoringsdiepte enkele pakketten geregistreerd die vermoedelijk als nivellering van het terrein voor de aanleg van de Mariagrot dienst deden. Op basis van het schaarse aardewerk, zijn deze allen voorlopig in de postmiddeleeuwen te dateren, wellicht niet lang voor de aanleg van de Mariagrot.

5.3.2.4.3 WERKPUT XXXVII

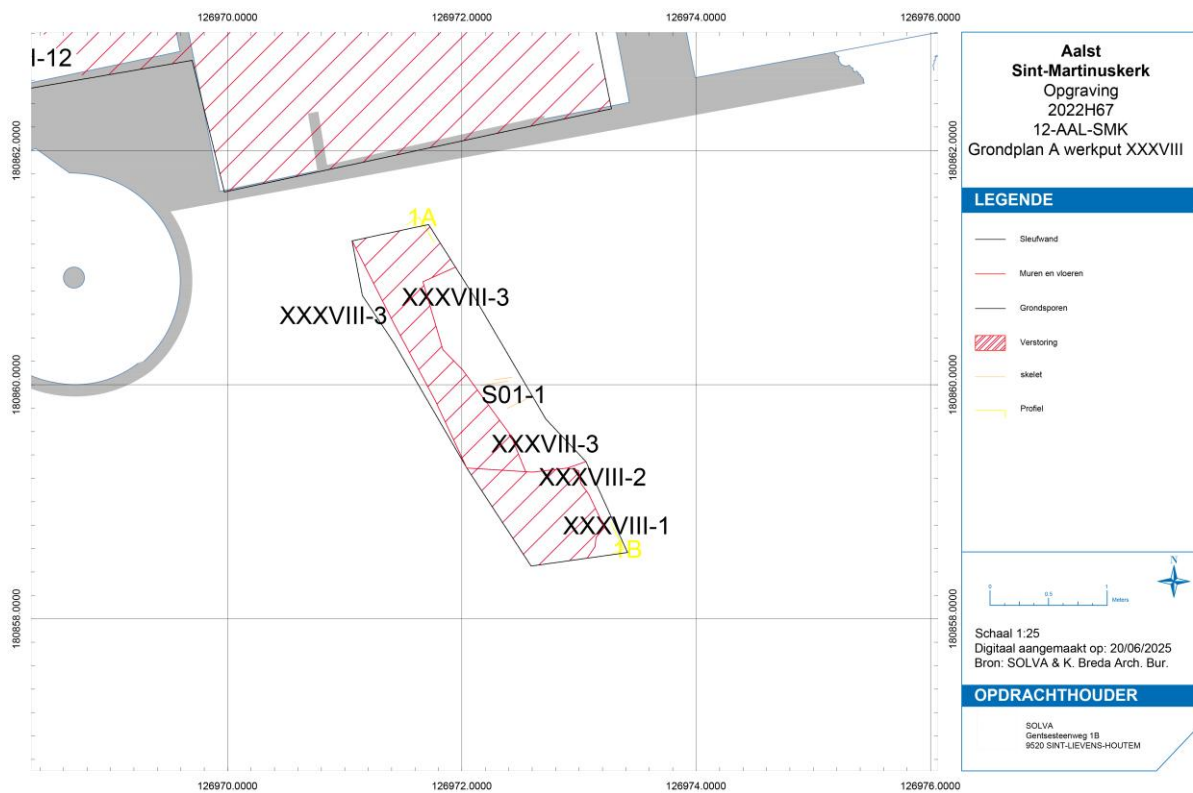
Figuur 28: Grondplan A van werkput XXXVII.

In de kapittelzaal (zone XXXVII) werd tot de verstoringdiepte (40 cm onder huidige vloerniveau) een ophogingspakket geregistreerd, plaatselijk verstoord door recente leidingen en kabels. Dit ophogingspakket dekt het onderliggende keldergewelf af, waarvan de bovenzijde in de zuidelijke hoek net tevoorschijn kwam (XXXVII-1). In dit pakket konden behalve baksteen-, kalkmortel- en leisteenbrokjes enkel verspitte en sterk gefragmenteerde menselijke beenderen gerecupereerd worden.

Afbeelding 16: Foto van werkput XXXVII met in de linkerbovenhoek van het vlak de top van het keldergewelf.

5.3.2.4.4 WERKPUT XXXVIII

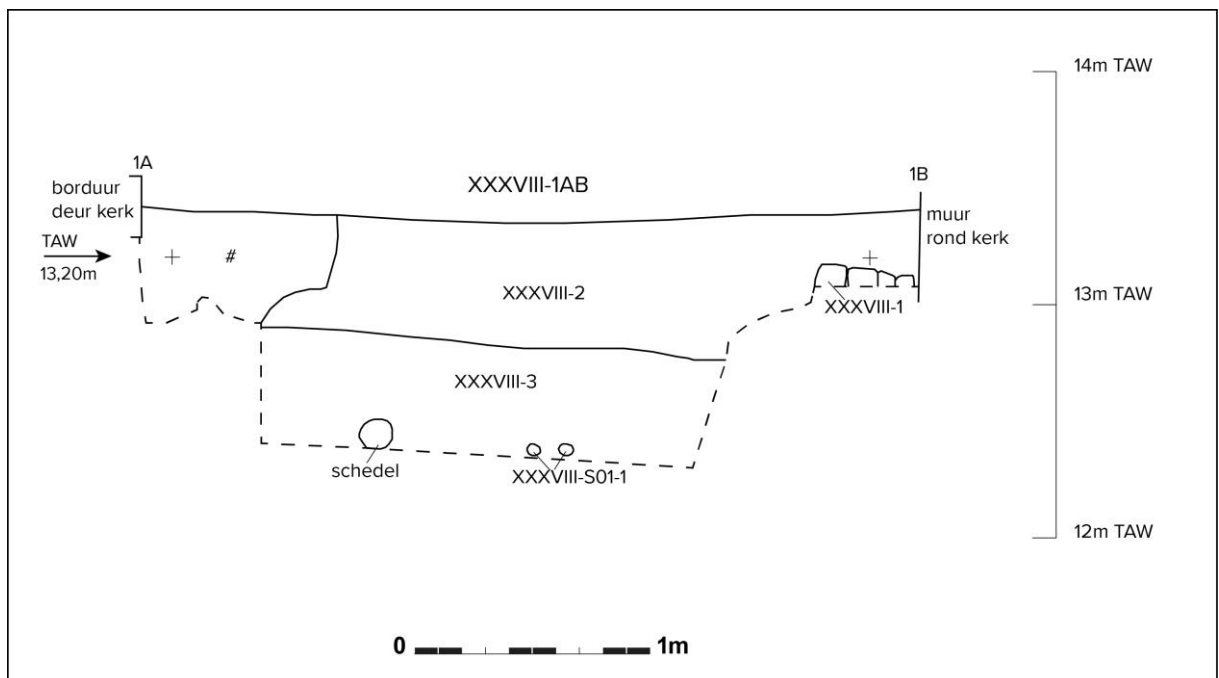

Figuur 29: Grondplan A van werkput XXXVIII.

In de afvoersleuf aan de buitenzijde van de kerk (zone XXXVIII) konden enkel sporen gelinkt aan een functie als kerkhof geregistreerd worden. In principe kon met deze sleuf een doorsnede bekomen worden van de bodemopbouw tussen de buitenmuur van de kerk enerzijds en de omheiningmuur rond de kerk anderzijds en dit voor een diepte van ongeveer 1 meter. Helaas waren de zones grenzend aan de omheining en aan de kerkmuur sterk verstoord door oude afvoerbuizen en collectoren, waardoor het verband met de huidige kerk niet kon vastgesteld worden. Tegen de omheining rond de kerk kon nog net vastgesteld worden dat er zich een smal paadje in kasseien bevond (XXXVIII-1). De rest van de sleuf bestond uit 2 dikke pakketten: het bovenste pakket (XXXVIII-2) is eerder als bouwvoor of A-horizont te interpreteren en het onderste pakket (XXXVIII-3) kan als 'kerkhofgrond' benoemd worden (te herkennen door de aanwezigheid van verspitte fragmenten menselijk bot). In deze kerkhofgrond werden naast verspitte fragmenten menselijk en dierlijk bot ook verschillende aardewerk fragmenten aangetroffen. Het betreft veelal verweerde en eerder kleine fragmenten in secundaire positie die wijzen op een vrij ruime datering tussen het einde van de 16de eeuw en het einde van de 19de eeuw (o.a. een fragment steengoed type Westerwald en steengoed met engobe/zoutglazuur). De aanwezigheid van oudere scherven zoals een fragment van een vergiet en een grapepoot in rood lokaal gedraaid aardewerk bevestigen dat het gaat om scherven in secundaire positie.

Afbeelding 17: Foto van grondplan A in werkput XXXVIII.

Figuur 30: Profiel van werkput XXXVIII.

Op een diepte van ongeveer 90cm onder het huidige maaiveld en met een west-oost oriëntatie werd een inhumatie aangetroffen. Het skelet was aan westelijke zijde sterk verstoord door een oude afvoerbuis en had in het algemeen een vrij slechte bewaringsgraad. Het fysisch-anthropologisch assessment van de ingezamelde beenderen bevestigde de sterke verstoringsgraad van de inhumatie.³⁷ In totaal werden resten van minimaal vijf individuen geïdentificeerd, waaronder drie subadulten en twee volwassenen. Na opkuis van het profiel werd op eenzelfde diepte maar dan 60cm verder in noordelijke richting, nog de achterzijde van een schedel herkend. Het betreft een inhumatie die zich net buiten het onderzoeksgebied bevindt. Verder werden tot op de verstoringsdiepte geen verdere begravingen aangetroffen. Op basis van dit onderzoek kan dus gesteld worden dat de begravingen aan de zuidelijke buitenzijde van de kerk vanaf een diepte van ongeveer 90cm ten opzichte van het huidige maaiveld te situeren zijn.

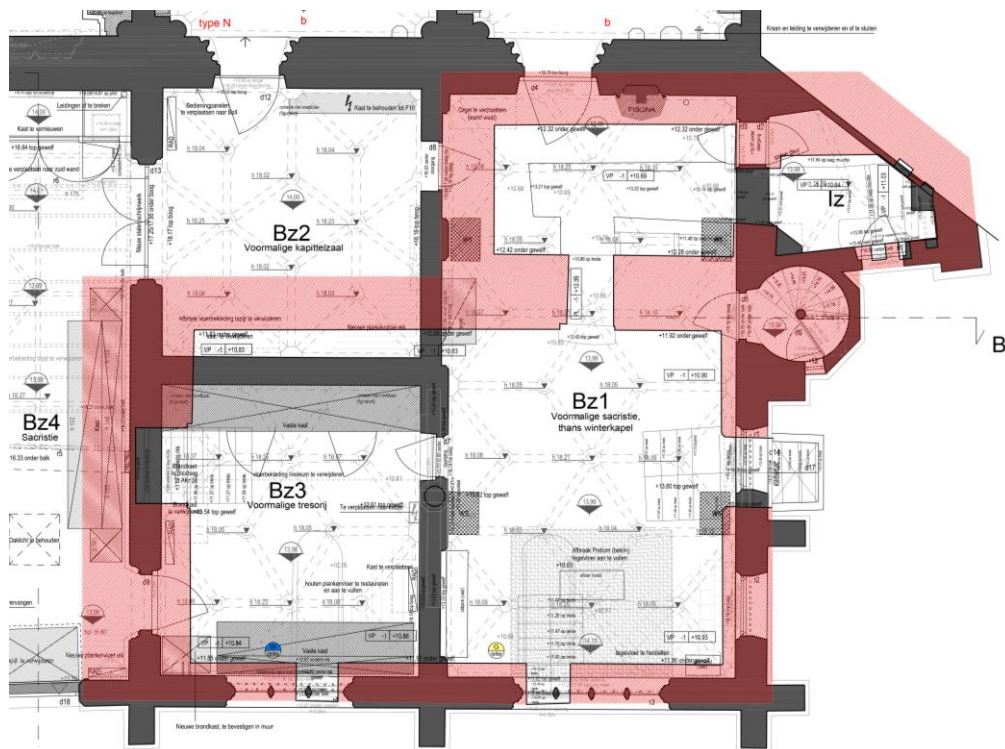

Afbeelding 18: Foto van sterk verstoorde inhumatie XXXVIII-S01-1.

5.3.2.4.5 KELDERANNEX

In de kelderannex werd het verwijderen van het geaccumuleerde afval opgevolgd door de projectleider. Dat dit afval relatief recent is, bewijzen de aangetroffen vondsten: een glazen Pepsi-fles, een plastic verpakking van droge worsten en de resten van een slijpschijf. Na het verwijderen van dit afval kwamen geen nieuwe archeologische of bouwhistorische sporen tevoorschijn. De tegelvloer van de kelder loopt gewoon verder en het lage muurtje is een latere toevoeging en is duidelijk op de tegelvloer gemetst.

³⁷ Voor het volledige fysisch-anthropologische assessmentrapport zie Hoofdstuk 5.4.3.1

Figuur 31: Grondplan van de kelderruimtes geprojecteerd op de bovenliggende kerkruimtes. De keldermuren zijn in rood weergegeven. De kelderannex waarvan sprake is de kleinste, meest noordoostelijk gelegen ruimte.

Afbeelding 19: De kelderannex voor aanvang van de opkuis.

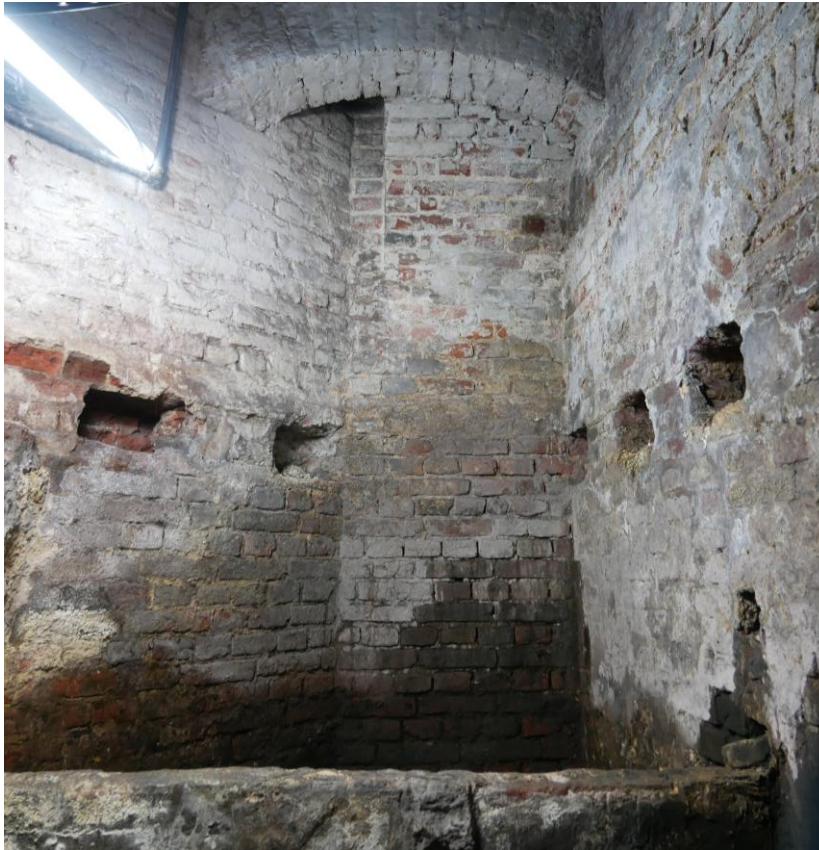
Afbeelding 20: De kelderannex na opkuis.

Afbeelding 21: Selectie van de voorwerpen die tussen het afval in de kelderannex zaten.

Het is duidelijk dat de kelderruimte op bouwhistorisch vlak een complex geheel is van verschillende bouwfases met tal van aanpassingen. Zo is aan de zuidelijke wand van de kelderannex duidelijk sprake van een dichtgemetselde doorgang (Afbeelding 22) en kunnen de relatief grof opengewerkte nissen

Afbeelding 23: Opengewerkte nissen in de muren van de kelderannex.

Bovenaan in het plafond, in de oostelijke hoek van de ruimte, is eveneens een dichtgemetselde opening zichtbaar van ongeveer 1,7 bij 0,5 m. Op een bepaald ogenblik zal hier (al dan niet kortstondig) een doorgang naar de bovenliggende ruimte geweest zijn. Dit zou er kunnen op wijzen dat deze ruimte op een bepaald moment dienst deed als grafkelder, doch het gebruik als grafkelder van een ruimte die toegankelijk bleef na de begraafing (middels de ondergrondse doorgang(en) en andere kelderruimtes) is hoogst ongebruikelijk.

Afbeelding 24: Plafond kelderannex met dichtgemetselde opening.

5.4 BESCHRIJVING VAN HET BESTAND AAN CULTURELE VONDSTEN EN NATUURWETENSCHAPPELIJKE VONDSTEN

5.4.1 BESCHRIJVING VAN DE ANALYSEMETHODEN EN -TECHNIEKEN

De vondsten zijn tijdens het terreinwerk doormiddel van een uniek volgnummer (inventarisnummer) gekoppeld aan een individueel laagnummer. Op die manier is er een dubbele controle waardoor het foutenpercentage tijdens het inzamelen van de vondsten bijna volledig kan gereduceerd worden. Bij de analyse worden de vondsten per laagnummer (spoorniveau) ingevoerd in de SOLVA-Archeologiedatabank. Deze databank voorziet een uitgebreide mogelijkheid tot determinatie, datering en assessment. Hieraan zijn de verschillende vondst- en staalnummers van de vondsten gekoppeld. Bij het ingeven van de vondsten wordt 'automatisch' een datering gegenereerd, maar deze kan manueel overschreven worden. Dit geldt op spoor-, spoorcombinatie- en structuurniveau. De databank laat eveneens toe de vondstgegevens te bevragen en te exporteren naar Excel. Bovendien kan voor elke vondst een logboek van de verschillende behandelingen aangemaakt worden. Het aardewerk wordt in technische groep onderverdeeld, en nadien per vorm geteld. Voor de datering van het aardewerk wordt steeds de volledige spoorcombinatie (spoorcombinatie) in ogenschouw genomen. Van de relevante stukken zijn foto's gemaakt, die ter illustratie zijn bijgevoegd bij de spoorbeschrijving in hoofdstuk 5.3.2.4. Het metaal is gedroogd en ingepakt volgens de regels van de kunst.

5.4.2 BESCHRIJVING VAN DE UITWERKINGSMETHODEN

Zie 3.5.1.2.

5.4.3 BESCHRIJVING VAN DE VONDSTEN

De aard van de werken had tot gevolg dat er slechts tot een beperkte diepte archeologisch onderzocht kon worden. Dit had tot gevolg dat er slechts een beperkt aantal vondsten is gerecupereerd. Bovendien blijkt het vondstenareaal een sterk heterogene samenstelling te kennen, waarbij veel vondsten zich in secundaire positie bevinden. De relevante vondsten zijn besproken in hoofdstuk 5.3.2.4. bij de respectievelijke contexten (spoorcombinatie). Een overzicht van de determinatie van de vondsten is terug te vinden in de lijst in bijlage.

Voor het aangetroffen menselijke botmateriaal werd een fysisch-antropologisch assessment uitgevoerd door fysisch antropologe Liesbeth Massagé. Gezien de beperkte hoeveelheid botmateriaal en de beperkte resultaten werd er voor gekozen het assessment rapport hier weer te geven, in plaats van het als bijlage bij het rapport te voegen.

5.4.3.1 FYSISCH-ANTROPOLOGISCH ASSESSMENTRAPPORT (DOOR LIESBETH MASSAGÉ)

Begraving XXXVIII-S01-1 werd geregistreerd als een singuliere primaire begraving die verstoord bleek door rioolwerken, met verstoring vastgesteld vanaf net boven het elleboogniveau. Het skeletale materiaal van het individu lijkt vanaf het bekken nog verder in situ aanwezig te zijn onder de putwand.

Tijdens de antropologische analyse werd een minimumaantal individuen (MNI) vastgesteld op vijf, waarvan drie subadulten. Daarnaast werd dierlijk botmateriaal aangetroffen, waaronder dentale elementen van zowel rund als schaap/geit, alsook fragmenten van lange beenderen, vermoedelijk afkomstig van een rund. Op enkele van deze lange beenderfragmenten zijn snijsporen waargenomen.

Afbeelding 25: In situ foto.

Afbeelding 26: Dierlijk botmateriaal.

Subadulten

Neonaat

Er werden meerdere skeletresten teruggevonden van een pasgeboren neonaat. De aangetroffen elementen omvatten een volledige diafyse van het rechter femur (84 mm lang), een complete rechter ilium en een diafyse van de rechter tibia, bewaard tot aan de middenas. Op basis van de femurlengte kan de leeftijd van dit individu worden geschat tussen 0 en 1,5 maand.

Afbeelding 27: Restanten neonaat.

Infans

Enkel schedelfragmenten van een infans (geschatte leeftijd 0–3 jaar, met een bovengrens onder de 4 jaar) werden eveneens aangetroffen. De pars basilaris was hierbij nog niet gefuseerd met zowel de squama occipitalis als de pars lateralis. Aangezien van de neonaat enkel het onderlichaam bewaard is gebleven, is besloten deze schedelresten als een afzonderlijk individu te beschouwen.

Juveniel

Daarnaast zijn meerdere restanten aangetroffen van een juveniel individu met een geschatte leeftijd van 7–12 jaar. De verzamelde elementen omvatten de schedel, mandibula, beide claviculae, beide scapulae, de rechter humerus, een diafyse van de ulna, ribfragmenten van de rechterzijde en zeven wervelfragmenten (één cervicaal, overige thoracaal). Het is mogelijk dat de ulna van een ander. De lengte van de ulna (162 mm) suggereert een leeftijd van circa 6–7 jaar, terwijl de tandontwikkeling wijst op een leeftijd van 9–10 jaar, met een marge van ± 2 jaar. Doorheen de torso en mandibula werd porositeit waargenomen, hetgeen mogelijk duidt op een systemische aandoening.

Afbeelding 28: Restanten van juveniel individu.

Bijkomend zijn er fragmenten aangetroffen van een onvolledig gefuseerde ilium (indicatief voor een leeftijd jonger dan 14 jaar), een diafyse van een ulna en een diafyse van een humerus. De lengte van de ulna (162mm) suggereert een leeftijd van circa 6-7 jaar en vertoont sporen van een specifieke infectie (periostitis). Hoewel het niet uitgesloten is dat deze fragmenten toebehoren aan één van de reeds geïdentificeerde subadulte individuen, kon dit niet met zekerheid worden vastgesteld.

Volwassen individuen

Een MNI van 2 volwassen individuen is aangetroffen bij de ingezamelde resten van S01 bepaald door de aanwezigheid van 2 rechter acetabulii (heupkom) alsook 3 humerale (bovenarm) distale uiteindes en 3 proximale femorae (bovenbeen) (Figuur 6).

De elementen die behoren tot individu S01 (Figuur 5) zijn fysisch antropologisch bepaald met behulp van de veldfoto's waar merkbaar was dat er een torso met onderarmen en pelvisfragmenten tot éénzelfde individu behoren. Dit individu kent een matige fragmentatiegraad waarbij het corticale bot goed bewaard is. Over het algemeen is het individu voor minder dan 25% bewaard. Geslacht- en leeftijdsbepaling was niet mogelijk.

Qua pathologie kon periostitis op de viscerale zijde van de ribben vastgesteld. Dit houdt in dat het individu vermoedelijk chronische, of toch op zijn minst langdurige infecties had van de longen ten gevolge van een longonsteking of iets dergelijke. Verder was er een kleine cyste merkbaar op de viscerale zijde aan het sternale uiteinde van één van de ribben.

Verder zijn er nog veel rib-, wervel- en pelvisfragmenten aangetroffen: waarschijnlijk behoren deze voor het overgrote deel bij S01 maar gezien er additioneel pelvisfragment aangetroffen is, is het onmogelijk om uit te klaren welke delen van S01 horen en welke delen van een ander individu zijn.

Afbeelding 29: Restanten volwassen individu.

Afbeelding 30: Los bot volwassen individuen.

Conclusie

Reeds tijdens het veldonderzoek werd vastgesteld dat het hier een verstoorde begraving betreft, een indruk die in het laboratoriumonderzoek werd bevestigd. In totaal werden resten van minimaal vijf individuen geïdentificeerd, waaronder drie subadulten en twee volwassenen. Van individu S01 bleef enkel het bovenlichaam bewaard, vanaf de ellebogen tot aan het bekken. Geslacht en leeftijd konden niet bepaald worden van dit individu en qua pathologie werd er een infectie aan de binnenzijde van de ribben aangetroffen wat waarschijnlijk indicatief is voor chronische longaandoeningen.

Daarnaast werden afzonderlijke skeletelementen aangetroffen van het onderlichaam van een neonaat, een schedel van een infans, en zowel schedel- als torso-elementen van een juveniel. Het is op basis van de context en de bewaringstoestand niet mogelijk om te bepalen of deze elementen ooit in anatomisch verband lagen.

De overige volwassen resten bestaan uit losse, sporadisch verspreide botfragmenten, die geen duidelijke toewijzing aan een specifiek individu toelaten.

Gezien het sterk verstoorde karakter van de begraving, de duidelijke menging met materiaal uit andere contexten en het ontbreken van voldoende elementen voor betrouwbare geslachts- en leeftijdsbepaling, kan worden geconcludeerd dat verder onderzoek naar deze context naar verwachting geen substantiële aanvullende kennis zal opleveren.

5.4.4 BESCHRIJVING EN ANALYSE VAN DE VONDSTCATEGORIEËN

Zie 5.3.2.4. en lijsten in bijlage.

5.4.5 ANALYSE VAN DE TYPOLOGISCHE, CHRONOLOGISCHE EN RUIMTELIJKE INDELING VAN DE VONDSTEN

Gezien het zeer kleine vondstenbestand ten gevolge van de aard van de werken en de aanwezigheid van vooral vondsten in secundaire positie is dit voor deze opgraving weinig relevant. In hoofdstuk 5.3.2.4. zijn de verschillende relevante vondsten besproken in relatie tot de contexten (spoorcombinaties) waarin deze zijn gevonden.

5.5 DATERING EN INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

5.5.1 RELATIEVE DATERING OP BASIS VAN HET SPORENBESTAND EN VONDSTENBESTAND

Zie hoofdstuk 5.3.2.4. en lijsten in bijlage.

5.5.2 ABSOLUTE DATERING OP BASIS VAN VONDSTEN

Zie hoofdstuk 5.3.2.4. en lijsten in bijlage.

5.5.3 ABSOLUTE DATERING OP BASIS VAN NATUURWETENSCHAPPELIJKE DATERINGSTECHNIKEN

Niet van toepassing.

5.5.4 ABSOLUTE DATERING OP BASIS VAN HISTORISCHE BRONNEN

Zie hoofdstuk 5.1.2.3.

5.5.5 TAFONOMISCHE OPBOUW EN FORMATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

De voormalige kapittelzaal (werkput XXXVII) werd samen met de aangrenzende voormalige tresorij en de huidige winterkapel opgetrokken tijdens de eerste bouwfase van de huidige kerk (1480-1495).³⁸De onderliggende kelderruimtes, waartoe ook de kelderannex behoort (cfr. Supra) zijn mogelijk in dezelfde periode gebouwd, doch een oudere oprichtingsdatum valt niet uit te sluiten. De westelijk gelegen huidige sacristie maakte op dat moment nog geen deel uit van de kerk en was aanvankelijk eerder een soort binnenkoer of open ruimte. Vermoedelijk werd deze ruimte in de loop van de 19de eeuw overdekt en toegevoegd aan de kerk. Werkput XXXVIII bevindt zich aan de buitenzijde van de sacristie in een zone die aanvankelijk gebruikt werd als begraafplaats. Ten gevolge van het edict van Jozef II uit 1784 vinden er vanaf dan geen begravingen meer plaats rond de kerk en wordt deze zone anders ingericht. Er wordt een (nieuwe) omheiningmuur geplaatst met aan de binnenzijde ervan een smal kasseibaantje om deze zone toegankelijk te maken. In het laatste kwart van de 20ste eeuw werd de huidige indeling van het areaal rond de kerk en binnen de omheiningmuur aangelegd.

5.6 SYNTHESE VAN DE KENNIS OVER DE ARCHEOLOGISCHE SITE

5.6.1 GEMOTIVEERDE INTERPRETATIE VAN DE VONDSTEN, VONDSTECATEGORIEËN, SPOREN, SPOORCOMBINATIES, SPOORCATEGORIEËN, ARCHEOLOGISCHE STRUCTUREN, EN ACTIVITEITENZONES

De Sint-Martinuskerk bevindt zich in de oudste ontstaanskern van Aalst en was tot 1873 de enige parochiekerk van Aalst. De oudste vermelding van de kerk dateert van 1183, maar zeer waarschijnlijk is ze van oudere datum. Verschillende indicaties (naamgeving, historische context, topografische ligging, archeologische indicaties) duiden immers op een mogelijk vroegmiddeleeuwse oorsprong. Bijgevolg kon niet uitgesloten worden dat er tijdens het onderzoek sporen van deze oudere kerkfasen werden aangetroffen. Ook sporen van vóór de in gebruik name als parochiekerk waren niet uit te sluiten.

Het archeologisch onderzoek in de sacristie en de kapittelzaal was zeer beperkt in diepte. Hierdoor werden enkel sporen aangesneden die in de postmiddeleeuwen te situeren zijn. In de kapittelzaal kon enkel een ophogingspakket geregistreerd worden dat het onderliggende keldergewelf afdekte. In de sacristie werden wel degelijk aanwijzingen gevonden voor de oorspronkelijke functie van deze zone als binnenkoer, waarbij deze in de loop van de 19de eeuw vermoedelijk werd ingericht als een Maria- of Lourdesgrot. Verschillende funderings- en vloerresten lijken hierop te wijzen. Nadien werd aanvankelijk eerste de noordelijke helft van de ruimte opgenomen binnen de kerk en in een later stadium ook het zuidelijke deel. Er waren geen indicaties dat onder de beoogde vloeropbouw nog grafkelders aanwezig waren, noch werden er sporen van inhumaties aangetroffen.

Het onderzoek van de werkput aan de buitenzijde van de sacristie bood met een diepte van 1m een betere kans op het aantreffen van oudere sporen en het verschaffen van een beter inzicht in eventuele specifieke grafrituelen en begrafeniswijzen. De aanwezigheid van een afvoerbuïs en twee inspectieputten tot minstens 1m diepte zorgde er echter voor dat het sporenbestand zeer beperkt bleef.

---

³⁸ Robijns, 1997, p 3

Er konden in de eerste plaats geen resten van de huidige of oudere bouwfases van de kerk herkend worden. Tegen de omheiningmuur van de kerk werden de restanten aangetroffen van een smal kasseibaantje, waarvan het ontstaan in de loop van de 19de eeuw moet gesitueerd worden. Op een diepte van ongeveer 90cm werden de sterk verstoorde resten van een inhumatiegraf geregistreerd. De sterke verstoringsgraad zorgde er echter voor dat geen bijkomende informatie ten aanzien van reeds eerder ingewonnen antropologische gegevens kon bekomen worden. De beperkte hoeveelheid vondsten, allen vermoedelijk in secundaire context, lieten ook geen preciezere datering dan de postmiddeleeuwen toe voor deze begraafing.

5.6.2 BEVINDINGEN TEN OPZICTE VAN DE RESULTATEN VAN EERDER UITGEVOERD ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

De beperkte en bovendien vrij recente resultaten van het huidige archeologisch onderzoek maken het aftoetsen ervan aan de resultaten van eerder uitgevoerd onderzoek irrelevant. Het is in dit geval dan ook niet van toepassing.

5.6.3 BESLUIT

Het archeologisch onderzoek in het kader van fase 8 van de restauratie van de Sint-Martinuskerk te Aalst vond plaats in de sacristie, de voormalige kapittelzaal en in een leidingsleuf aan de buitenzijde van de sacristie. Bijkomend werd tevens de opkuis van een kleine kelderruimte (kelderannex) archeologisch begeleid.

Het onderzoek van de sacristie en de voormalige kapittelzaal was sterk beperkt in diepte, waardoor geen volledig beeld kon verkregen worden van de algemene stratigrafische opbouw van de site en geen sporen ouder dan de postmiddeleeuwen onderzocht werden. In de sacristie was aan de hand van de onderzochte sporen duidelijk dat deze ruimte oorspronkelijk buiten de kerk gelegen was, waarbij deze vermoedelijk dienst deed als een al dan niet overdekte binnenkoer. De aangetroffen funderingsresten lijken te wijzen op een tijdelijke functie als Maria- of Lourdesgrot in de loop van de 18de of 19de eeuw. Na opgave van deze Mariagrot werd de noordelijk helft van de ruimte met de bouw van een afsluitende muur opgenomen binnen de kerk en in een later stadium werd deze ruimte verder uitgebreid door ook de zuidelijk helft mee op te nemen. In de voormalige kapittelzaal kon enkel vastgesteld worden dat zich onder de bestaande vloer een zandig opvullingspakket bevindt dat het onderliggende keldergewelf afdekt.

De leidingsleuf aan de buitenzijde van de sacristie leverde zoals verwacht sporen op die gelinkt zijn aan een functie als kerkhof. De aanwezige verstoringen in de vorm van afvoerbuizen en collectoren verhinderden evenwel het verkrijgen van een duidelijk inzicht in de bodemopbouw tussen de buitenmuur van de sacristie en de kerkomheining. Nagenoeg onderaan in de onderzochte sleuf konden de restanten van een inhumatie herkend worden, echter met een sterke verstoringsgraad. Op dezelfde diepte ongeveer kon eveneens de aanzet van een inhumatiegraf geregistreerd worden, waarvan het skelet zich net buiten de onderzoekszone bevond. De sterke verstoringsgraad zorgde er voor dat geen bijkomende informatie ten aanzien van reeds eerder ingewonnen antropologische gegevens kon bekomen worden. De beperkte hoeveelheid vondsten, allen in secundaire context, laten ook geen preciezere datering dan de postmiddeleeuwen toe voor deze begravingen. Wel kan gesteld worden dat de begravingen aan de zuidelijke buitenzijde van de kerk vanaf een diepte van ongeveer 90 cm ten opzicht van het huidige maaiveld te situeren zijn.

De begeleide opkuis van de kleine kelderruimte (kelderannex) maakte duidelijk dat deze ruimte op bouwhistorisch vlak een complex geheel is van verschillende bouwfases en talrijke aanpassingen. Er is onder meer sprake van een dichtgemetselde deuropening en bovenaan in het plafond is eveneens een dichtgemetselde opening waarneembaar. Een functie van deze ruimte als grafkelder kon echter niet met zekerheid vastgesteld worden.

5.6.4 AFBAKENING VAN ZONES WAAR GEEN ARCHEOLOGISCH ERFGOED AANWEZIG IS

Binnen het opgravingsareaal werden enkele zones aangetroffen waar geen archeologisch erfgoed meer aanwezig is. Het betreft de plaatsen waar reeds leidingsleuven en sceptische putten werden gegraven. Voor de onderzochte zones binnen de kerk zijn deze verstoringen zeer beperkt in oppervlakte en diepte. Bij de werkput net buiten de kerk werden diepere uitgravingen uitgevoerd ten behoeve van rioleringen en inspectieputten, doch deze zijn ook relatief beperkt in oppervlakte. Naast en onder deze uitgravingen is wel nog archeologisch erfgoed aanwezig.

5.7 DE ONDERZOEKSVRAGEN EN ONDERZOEKSDOELEN BEANTWOORD

Zie hoofdstuk 5.6.

5.8 SAMENVATTING VAN HET ONDERZOEK (GERICHT OP GESPECIALISEERD PUBLIEK)

Het archeologisch onderzoek in het kader van fase 8 van de restauratie van de Sint-Martinuskerk te Aalst vond plaats in de sacristie, de voormalige kapittelzaal en in een leidingsleuf aan de buitenzijde van de sacristie. Bijkomend werd tevens de opkuis van een kleine kelderruimte (kelderannex) archeologisch begeleid.

Het onderzoek van de sacristie en de voormalige kapittelzaal was sterk beperkt in diepte, waardoor geen volledig beeld kon verkregen worden van de algemene stratigrafische opbouw van de site en geen sporen ouder dan de postmiddeleeuwen onderzocht werden. In de sacristie was aan de hand van de onderzochte sporen duidelijk dat deze ruimte oorspronkelijk buiten de kerk gelegen was, waarbij deze vermoedelijk dienst deed als een al dan niet overdekte binnenkoer. De aangetroffen funderingsresten lijken te wijzen op een tijdelijke functie als Maria- of Lourdesgrot in de loop van de 18de of 19de eeuw. Na opgave van deze Mariagrot werd de noordelijk helft van de ruimte met de bouw van een afsluitende muur opgenomen binnen de kerk en in een later stadium werd deze ruimte verder uitgebreid door ook de zuidelijk helft mee op te nemen. In de voormalige kapittelzaal kon enkel vastgesteld worden dat zich onder de bestaande vloer een zandig opvullingspakket bevindt dat het onderliggende keldergewelf afdekt.

De leidingsleuf aan de buitenzijde van de sacristie leverde zoals verwacht sporen op die gelinkt zijn aan een functie als kerkhof. De aanwezige verstoringen in de vorm van afvoerbuizen en collectoren verhinderden evenwel het verkrijgen van een duidelijk inzicht in de bodemopbouw tussen de buitenmuur van de sacristie en de kerkomheining. Nagenoeg onderaan in de onderzochte sleuf konden de restanten van een inhumatie herkend worden, echter met een sterke verstoringgraad. Op dezelfde diepte ongeveer kon eveneens de aanzet van een inhumatiegraf geregistreerd worden, waarvan het skelet zich net buiten de onderzoekszone bevond. De sterke verstoringgraad zorgde er voor dat geen bijkomende informatie ten aanzien van reeds eerder ingewonnen antropologische gegevens kon bekomen worden. De beperkte hoeveelheid vondsten, allen in secundaire context, laten ook geen preciezere datering dan de postmiddeleeuwen toe voor deze begravingen. Wel kan gesteld worden dat de begravingen aan de zuidelijke buitenzijde van de kerk vanaf een diepte van ongeveer 90 cm ten opzicht van het huidige maaiveld te situeren zijn.

De begeleide opkuis van de kleine kelderruimte (kelderannex) maakte duidelijk dat deze ruimte op bouwhistorisch vlak een complex geheel is van verschillende bouwfases en talrijke aanpassingen. Er is onder meer sprake van een dichtgemetselde deuropening en bovenaan in het plafond is eveneens een dichtgemetselde opening waarneembaar. Een functie van deze ruimte als grafkelder kon echter niet met zekerheid vastgesteld worden.

5.9 SAMENVATTING VAN HET ONDERZOEK (GERICHT OP NIET-GESPECIALISEERD PUBLIEK)

Het archeologisch onderzoek in het kader van fase 8 van de restauratie van de Sint-Martinuskerk te Aalst vond plaats in de sacristie, de voormalige kapittelzaal en in een leidingsleuf aan de buitenzijde van de sacristie. Bijkomend werd tevens de opkuis van een kleine kelderruimte (kelderannex) archeologisch begeleid.

Het onderzoek van de sacristie en de voormalige kapittelzaal was sterk beperkt in diepte, waardoor geen volledig beeld kon verkregen worden van de algemene stratigrafische opbouw van de site en geen sporen ouder dan de postmiddeleeuwen onderzocht werden. In de sacristie was aan de hand van de onderzochte sporen duidelijk dat deze ruimte oorspronkelijk buiten de kerk gelegen was, waarbij deze vermoedelijk dienst deed als een al dan niet overdekte binnenkoer. De aangetroffen funderingsresten lijken te wijzen op een tijdelijke functie als Maria- of Lourdesgrot in de loop van de 18de of 19de eeuw. Na opgave van deze Mariagrot werd de noordelijk helft van de ruimte met de bouw van een afsluitende muur opgenomen binnen de kerk en in een later stadium werd deze ruimte verder uitgebreid door ook de zuidelijk helft mee op te nemen. In de voormalige kapittelzaal kon enkel vastgesteld worden dat zich onder de bestaande vloer een zandig opvullingspakket bevindt dat het onderliggende keldergewelf afdekt.

De leidingsleuf aan de buitenzijde van de sacristie leverde zoals verwacht sporen op die gelinkt zijn aan een functie als kerkhof. De aanwezige verstoringen in de vorm van afvoerbuizen en collectoren verhinderden evenwel het verkrijgen van een duidelijk inzicht in de bodemopbouw tussen de buitenmuur van de sacristie en de kerkomheining. Nagenoeg onderaan in de onderzochte sleuf konden de restanten van een inhumatie herkend worden, echter met een sterke verstoringsgraad. Op dezelfde diepte ongeveer kon eveneens de aanzet van een inhumatiegraf geregistreerd worden, waarvan het skelet zich net buiten de onderzoekszone bevond. De sterke verstoringsgraad zorgde er voor dat geen bijkomende informatie ten aanzien van reeds eerder ingewonnen antropologische gegevens kon bekomen worden. De beperkte hoeveelheid vondsten, allen in secundaire context, laten ook geen preciezere datering dan de postmiddeleeuwen toe voor deze begravingen. Wel kan gesteld worden dat de begravingen aan de zuidelijke buitenzijde van de kerk vanaf een diepte van ongeveer 90 cm ten opzicht van het huidige maaiveld te situeren zijn.

De begeleide opkuis van de kleine kelderruimte (kelderannex) maakte duidelijk dat deze ruimte op bouwhistorisch vlak een complex geheel is van verschillende bouwfases en talrijke aanpassingen. Er is onder meer sprake van een dichtgemetselde deuropening en bovenaan in het plafond is eveneens een dichtgemetselde opening waarneembaar. Een functie van deze ruimte als grafkelder kon echter niet met zekerheid vastgesteld worden.

6 BIBLIOGRAFIE

6.1 BOEKEN

BARTHOLOMIEUX B, Taelman E., DE MAEYER W., VAN CAUWENBERGH S., VANHOLME N. & CHERRETTÉ B., 2015. *Aalst Vredeplein – Keizersplein. Onderzoek van de laatmiddeleeuwse stadsomwalling. SOLVA Archeologie-rapport 9*. Onuitgegeven rapport SOLVA.

KLINKENBORG S., DE MAEYER W., DE GRAEVE A. & CHERRETTE B., 2019. Aalst-Sint-Martinuskerk. Archeologisch onderzoek, SOLVA rapport 167, onuitgegeven rapport SOLVA.

KLINKENBORG S., 2020. Aalst-Sint-Martinuskerk fase VI. Archeologisch onderzoek, SOLVA rapport 203, onuitgegeven rapport SOLVA.

ROBIJNS I., 1997. De Sint-Martinuskerk van Aalst. Een onvoltooide symfonie van Brabantse gotiek.

6.2 ARTIKELS

CALLEBAUT D., 1983a. De topografische groei van Aalst of hoe een Zelfhof een gebastioneerde stad werd. In: *Miscellanea Archaeologica in honorem H. Roosens, Archaeologia Belgica 255*, pp. 227-249.

CALLEBAUT D., 1983b. Het Onze-Lieve-Vrouw-Hospitaal te Aalst. In: *Archaeologica, Conspectus MCMLXXXII 253*, pp. 91-95.

CALLEBAUT D., 1983c. Het Oud-Hospitaal te Aalst (O.VI.). In: *Archaeologia Mediaevalis 6*, pp. 42.

DE GROOTE K., 2010. The contribution of archaeological sources to the research of the formation of towns. The example of Aalst, a border town in the county of Flanders. In: *Exchanging Medieval Material Culture. Studies on archaeology and history presented to Frans Verhaeghe, Relicta Monografieën 4*, pp. 249-266.

DE GROOTE K., 2013. De stadswording van Aalst. Of hoe een Merovingische nederzetting uitgroeide tot een laatmiddeleeuwse stad. In: *Monumenten en Landschappen 32*, pp. 4-32.

DE GROOTE K. & MOENS J., 1999. Noodonderzoek in de St-Martinuskerk te Aalst (O.VI.). In: *Archaeologia Mediaevalis 22*, pp. 56-57.

DE GROOTE K. & MOENS J., 2009. Archeologisch onderzoek in de Louis D'Haeseleerstraat te Aalst. Een test voor het ontwikkelingsmodel van de stad (O.-VI.). In: *Archaeologia Mediaevalis 32*, pp. 120-122.

DE GROOTE K., MOENS J. & AMEELS V., 2010. Verzegeld door de eerste stadswal. Merovingische nederzettingssporen onder de speelplaats van het Sint-Jozefscollege te Aalst (O.-VI.). In: *Archaeologia Mediaevalis 33*, pp. 43-47.

SEVENANT M., MENSCHAERT J., COUVREUR M., RONSE A., ANTROP M., GEYPENS M., HERMY M. & DE BLUST G., 2002. *Ecodistricten: Ruimtelijke eenheden voor gebiedsgericht milieubeleid in Vlaanderen. Deelrapport II: Afbakening van ecodistricten en ecoregio's: Verklarende teksten*.

VAN DE PERRE D., 2011. De stedenbouwkundige ontwikkeling van Aalst, Ninove en Geraardsbergen tot 1500: een vergelijkende studie. In: *Het Land van Aalst 63/1*, pp. 39-80.

6.3 WEBSITES

<https://geo.onroerenderfgoed.be/>

<http://www.dov.vlaanderen.be/>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/>

7 BIJLAGEN

7.1 HANDLEIDING BIJ HET RAADLPEGEN VAN DE BIJLAGEN

De bijlagen bij het rapport zijn ingedeeld in een algemene gegevensfiche over het project inclusief trefwoorden, een lijst met overzichtsfoto's, een structuurlijst, een contextlijst, een sporenlijst, een vondstenlijst en een fotolijst op spoorniveau. Tevens wordt een overzicht geboden van uitgevoerd post-excavation onderzoek en mogelijkheden voor verder onderzoek.

Deze lijsten worden aangevuld met de afgeleverde vergunningen voor metaaldetectie en prospectie met ingreep in de bodem enerzijds, en de bijzondere voorwaarden waaraan het onderzoek dient te beantwoorden, opgesteld door de bevoegde overheid - het Agentschap Onroerend Erfgoed - anderzijds.

We geven hierbij enige duiding met betrekking tot de diverse lijsten in deze bijlage.

De lijsten worden automatisch gegenereerd uit de SOLVA-databank. In deze databank worden tijdens de opgraving en de rapportage alle data die tijdens een archeologisch project worden gegenereerd, samengebracht. Het gaat hierbij dus zowel om velddata (foto's, plannen, beschrijvingen, relaties tussen sporen, vondsten, ...) als documenten die tijdens de rapportage worden gegenereerd (aardewerktekeningen, informatie over behandeling van materiaal, het archeologisch rapport, diverse laboanalyses, administratief archief zoals vergunningen, bijzondere voorwaarden, ...). In het kader van de rapportage genereert de databank een reeks lijsten zoals gevraagd in de "Minimumnormen voor archeologische registratie en rapportage" en de "bijzondere voorwaarden" bij het concrete project.

Conform de structuur van de databank (zie hoofdstuk methodologie, verwerking) worden de bijlagen hiërarchisch opgebouwd. Alle velddata worden in de databankstructuur op drie niveaus ingedeeld: spoorniveau, contextniveau en structuurniveau. We verduidelijken met een voorbeeld.

Onder de noemer 'sporen' verstaan we het kleinste niveau van notulering, de kleinste eenheid als het ware: bijvoorbeeld een aflijning in een grondplan of een laag in een kuil bij een coupe-tekening. Dit is het niveau waarop vondsten afzonderlijk worden ingezameld.

Verschillende sporen kunnen toebehoren aan een 'context': zo vormen verschillende lagen in een kuil samen de context 'kuil'.

Op gelijkaardige wijze kunnen verschillende contexten gegroepeerd worden tot een overkoepelende 'structuur': diverse paalkuilen behoren bijvoorbeeld toe aan de structuur 'gebouw'.

In de databank, en dus ook in deze bijlagen, worden de velddata volgens vastgestelde thesauruslijsten toegewezen aan de noemers 'sporen', 'contexten' en 'structuren'. Door archeologische begrippen (gebouw, crematiegraf, grafkuil, laag, ...) via een vastgestelde thesauruslijst aan een specifiek niveau toe te wijzen (spoor, context, structuur), bestaat de garantie dat bij bevraging van de databank naar een bepaald archeologisch begrip, effectief ook alle ingevoerde data in de resultatenlijst voorkomt (anders gezegd, we vermijden daardoor dat 'grafkuil' de ene maal bij 'context', en de andere maal bij 'structuur' wordt ondergebracht).

De lijsten in deze bijlage zijn volgens dezelfde hiërarchie opgebouwd. In de bijlage wordt achtereenvolgens een overzicht gebracht van structuren, contexten en sporen. Op deze wijze kan van 'groot' naar 'klein' afgedaald worden in de informatie. Er wordt bovendien met kruisverwijzingen gewerkt: bij structuren staat vermeld uit welke contexten ze zijn opgebouwd, bij contexten staat vermeld uit welke sporen ze zijn opgebouwd. In omgekeerde richting staat bij de sporenlijsten vermeld tot welke context en structuur een spoor behoort, en bij de contextlijst staat vermeld tot welke structuur een context behoort. De structuurlijst bevat dus een overzicht van gerelateerde contexten. De contextlijst bevat een overzicht van gerelateerde structuren (hoger niveau) en sporen (lager niveau), alsook een overzicht van alle foto's, plannen, vondsten en stalen. De sporenlijst bevat een overzicht van gerelateerde contexten en structuren, alsook een overzicht van alle foto's, plannen, vondsten en stalen. De gedetailleerde spoorbeschrijvingen zijn uitsluitend in de sporenlijsten zelf terug te vinden. Op elk niveau tot slot staat een interpretatie en zo mogelijk ook een datering vermeld.

Voor de duidelijkheid geven we mee dat niet elk spoor noodzakelijk deel uitmaakt van een context (en dus structuur), evenmin als elke context aan een structuur kan toegewezen worden.

Wat de wijze van nummering betreft, geldt als algemene regel dat contexten en structuren de naam dragen van het spoornummer dat als eerste aan die 'context' (en eventueel bij uitbreiding 'structuur') wordt toegewezen. In een rapport zijn het doorgaans de contextnummers en, indien gegroepeerd onder een structuur, de structuurnummers die in de tekst de leidraad vormen.

Tot slot enkele bijzonderheden:

Verstoringen en 'negatieve sporen', sporen die na couperen geen of een natuurlijk spoor blijken te zijn, worden niet tot het niveau van een context gebracht, maar bestaan enkel tot op het spoorniveau.

In het geval dat het een rapportage van een vooronderzoek betreft, worden sporen in principe niet aan een context (en bij uitbreiding een structuur) toegewezen. Contexten en structuren worden pas aangemaakt op het moment van een archeologische opgraving, aangezien op dat ogenblik alle beschikbare informatie aanwezig is, en dit dus dan wel een zinvolle oefening is. Tijdens een vooronderzoek zijn heel wat relaties bijvoorbeeld nog niet duidelijk.

De enige uitzondering op deze regel wordt gemaakt wanneer bij de verwerking van een vooronderzoek reeds duidelijk is dat de sporen gelegen zijn in een zone die niet voor verder onderzoek in aanmerking komt. Dan worden sporen waar mogelijk wel tot contexten gegroepeerd (en worden dus in de databank contexten (en eventueel structuren) aangemaakt). Op deze wijze wordt gegarandeerd dat informatie rond potentiële contexten of structuren niet verloren gaat bij een bevraging van de databank. Een voorbeeld verduidelijkt dit: een geïsoleerde grafkuil, die geen aanleiding geeft tot verder onderzoek, wordt wel als context gedefinieerd in de databank, omdat deze zo ook in de resultatenlijst van een bevraging zal voorkomen. Zoniet zou deze grafkuil voor de databank 'onzichtbaar' worden.

7.2 LIJSTEN

- Gegevensfiche project
- Keywords
- Dagrapporten
- Contextlijst, met vermelding van de gerelateerde structuren en sporen, foto's, plannen, vondsten en stalen
- Spoorlijst, met vermelding van de gerelateerde contexten, structuren, foto's, plannen, vondsten en stalen
- Vondstenlijst
- Potentieel en uitgevoerd onderzoek
- Tekeninglijst
- Overzichtsfoto's
- Fotolijst

7.3 GRONDPLAN